

Opinnäytetyö (YAMK)
Kuntoutuksen koulutusohjelma
YKUNTS14
2016

Kaisa Voutilainen

KAIKILLE SOVELTUVA LIIKUNNALLINEN LEIKKIPUISTO

– ennakoidut lapsivaikutukset

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kuntoutuksen koulutusohjelma

2016| 89 sivua

Ohjaajat Tiina Hautala ja Eila Hirvonen

Kaisa Voutilainen

KAIKILLE SOVELTUVA LIIKUNNALLINEN LEIKKIPUISTO -ENNAKOIDUT LAPSIVAIKUTUKSET

Vammaisilla lapsilla on oikeus täysimääräiseen ja yhdenvertaiseen osallistumiseen. Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeessa laaditaan sähköinen opas ja suosituksia kaikille soveltuvista liikunnallisista leikkipuistoista. Niillä edistetään kaikkien lasten tasavertaisia mahdollisuuksia ulkoiluun, liikuntaan, leikkiin, monipuolisiin aistikokemuksiin ja sosiaalisiin kontakteihin.

Tässä opinnäytetyössä toteutettiin Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen tilaama lapsivaikutusten arviointi (LAVA). Sen tavoitteena oli selvittää ja raportoida kaikille soveltuvan liikunnallisen leikkipuiston ennakoitua hyödyt ja/tai haitat lapsiperheiden terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Lisäksi tavoitteena oli vammattomien ja vammaisten lasten sekä heidän perheidensä osallistaminen leikkipuiston ideointiin ja lapsivaikutusten arviointiin.

LAVA toteutettiin ennakoarviointina soveltaen Stakesin mallia. Laadullinen arviointiaineisto hankittiin toteuttamalla tiedonhaku lasten hyvinvointiin ja liikuntaan sekä niitä edistäviin ympäristöihin ja esteettömiin leikkipuistoihin liittyen, järjestämällä lapsille suunnittelupajoja suullista ja kuvallista ilmaisua hyödyntäen, järjestämällä perheiden leikkipuistokäyntejä sekä haastatteleamalla vanhempia. Lisäksi aineistoa saatiin koulussa toteutetun suunnittelutoiminnan ja asiantuntijoiden kommentoinnin kautta. Aineisto analysoitiin teoriaohjatusti hyödyntämällä Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälistä ICF-luokitusta (International Classification of Functioning, Disability and Health).

Välittöminä lapsivaikutuksina tunnistettiin liikkumiseen, leikkimiseen, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin sekä yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään liittyviä vaikutuksia. Välillisinä vaikutuksina tunnistettiin asenteisiin liittyviä vaikutuksia. Vaikutukset olivat terveyttä ja hyvinvointia edistäviä, eikä esille tullut kielteisiä vaikutuksia. Aikuisten myötävaikutuksella kaikille sopiva liikunnallinen leikkipuisto tukee kaikkien lasten, ja etenkin vammaisten lasten, liikuntaa ja fyysisestä kunnosta huolehtimista, leikkiä, sosiaalista osallisuutta ja oppimista. Kaikille sopivan liikunnallisen leikkipuiston avulla edistetään etenkin vammaisten lasten perheiden mahdollisuuksia virkistytymiseen sekä sosiaaliseen ja yhteisölliseen elämään osallistumiseen. Lisäksi sen avulla voidaan edistää myönteisiä asenteita ja tietoisuutta vammaisuuteen ja vammaisten oikeuksiin liittyen.

ASIASANAT:

Ennakoarviointi, lapsivaikutusten arviointi, kaikille sopiva, leikkipuisto

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master Degree in Health Care | Rehabilitation services

2016 | 89 pages

Instructors Tiina Hautala and Eila Hirvonen

Kaisa Voutilainen

ACCESSIBLE AND ACTIVATING PLAYGROUND -THE POSSIBLE CHILD IMPACTS

Disabled children have the right to equal and full participation. The output of The accessible and activating playground for all 2015–2017-project is an electronic manual and recommendations on how to build accessible and activating playgrounds. They promote equal opportunities to outdoor recreation, physical activity, play and diverse sensory experiences and social contacts.

This master's thesis was an assignment for The accessible and activating playground for all 2015–2017-project. It's goal was to report and carry out a child impact assessment (CIA) on the benefits and/or disadvantages of an accessible and activating playground to the health and well-being of children and their families. Another goal was to enable healthy and disabled children and their families to participate in ideation of the playground and to participate in pre-impact assessment.

CIA was conducted as a pre-impact assessment and the Stakes model was applied. The qualitative data was collected by literature research on children's well-being and physical activity, on environmental factors that contribute them and on accessible playgrounds. Data was also collected by organising workshops for children, by organising playground tours for families, by interviewing parents and by gaining information from a planning-project carried out in school and by getting comments of experts. Theory-driven content analysis was done by using the ICF-model (International Classification of Functioning, Disability and Health).

Direct impacts were identified on physical exercise, play, learning, interaction and relationships and on communal and social life. Impacts on attitudes were identified as indirect impacts. All the impacts promoted health and well-being, negative impacts were not identified. Building an accessible and activating playground supports by adults' contribution physical exercise and condition, play, social participation and learning of all children and especially of disabled children. Accessible and activating playground contributes opportunities for recreation and social and communal life especially for families with disabled children. In addition to this it can forward positive attitudes and awareness towards disability and the rights of disabled people.

KEYWORDS:

pre-impact assessment ,child impact assessment, design for all, playground

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET	9
2.1 Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke	9
2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	10
3 TOIMINTAKYVYSTÄ RIIPPUMATON JA YHDENVERTAINEN OSALLISTUMINEN	12
3.1 ICF luokituksena ja ajattelumallina	12
3.2 Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen linjauksia	15
4 LIIKUNNAN MERKITYS LAPSELLE	17
4.1 Liikunnan terveysvaikutukset	17
4.2 Liikkuminen kasvun ja kehityksen perustana	18
4.3 Lasten liikunnan tukeminen	21
4.3.1 Lasten fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttavat tekijät	21
4.3.2 Fyysisen ympäristön merkitys	22
4.4 Leikkipuisto lapsen monipuolisena liikunta- ja toimintaympäristönä	23
4.4.1 Leikkipuistojen merkitys	23
4.4.2 Lasten erilaiset leikkipuistokokemukset	24
4.4.3 Kaikille sopivien leikkipuistojen ominaisuuksista ja suunnittelusta	26
5 LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI	28
5.1 Lapsivaikutusten arviointi osana arviointitoimintaa	28
5.2 Lapsivaikutusten ennakoarviointi	29
5.3 Lapsivaikutusten arviointi Suomessa	31
6 LIIKUNNALLISEN LEIKKIPUISTON LAPSIVAIKUTUSTEN ENNAKKOARVIOINTI	33
6.1 Ennakoarvioinnin vaiheet	34
6.1.1 Tietojen hankinta	36
6.1.2 Vaikutusten tunnistaminen	42
6.1.3 Tietojen käsittely	43
6.1.4 Vaikutusten ja vaihtoehtojen arviointi	45
6.1.5 Raportointi	46

7 LAPSIVAIKUTUSTEN ENNAKKOARVIOINNIN TULOKSET	48
7.1 Vaikutukset suorituksiin ja osallistumiseen	49
7.1.1 Vaikutukset leikkimiseen	49
7.1.2 Vaikutukset liikkumiseen	53
7.1.3 Vaikutukset oppimiseen	59
7.1.4 Vaikutukset vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin	63
7.1.5 Vaikutukset yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään	65
7.2 Vaikutukset asenneympäristöön	67
7.2.1 Vaikutukset asenteisiin	67
7.3 Yhteenveto ennakoituista lapsivaikutuksista	69
8 POHDINTA	75
8.1 Tavoitteiden toteutumisen arviointi	75
8.2 Prosessin arviointi	76
8.2.1 Laadun arviointi	76
8.2.2 Eettisyyden arviointi	80
8.2.3 Vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi	80
LÄHTEET	82
LIITTEET	
Liite 1. Vanhemmille lähetetyt kysymykset.	
Liite 2. Esimerkki teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä.	
KUVAT	
Kuva 1. Star Wars -keinu, jonne voi mennä pyörätuolilla.	50
Kuva 2. Leikkiväline, jonne voi mennä pyörätuolilla.	50
Kuva 3. Hiekka-allas.	53
Kuva 4. Kahdenistuttava keinu.	56
Kuva 5. Kummitustunneli.	57
Kuva 6. Kilpailurata.	58
Kuva 7. Pussikeinu.	58
Kuva 8. Arvoituskammio.	61
Kuva 9. Taistelumaailma.	61
Kuva 10. Kosketusnäyttöpeli.	62
Kuva 11. Liikuntaa tukeva ja kaikille sopiva leikkipuisto.	69

KUVIOT

Kuvio 1. ICF-luokituksen osa-alueet ja vuorovaikutussuhteet (Stakes 2004, 18). 13

TAULUKOT

Taulukko 1. Lapsivaikutusten ennakkoarvioinnin aikataulu ja vaiheet. 35

Taulukko 2. Yhteenvetotaulukko ennakoiduista lapsivaikutuksista. 70

1 JOHDANTO

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus ja Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus edellyttävät lapsen edun ensisijaista huomioimista sekä vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaisuutta. Kaikilla lapsilla, myös henkisesti tai ruumiillisesti vammaisilla, on hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon lisäksi oikeus osallistua leikkimiseen, vapaaajan viettämiseen sekä virkistys- ja urheilutoimintaan. Vammaisille henkilöille tulee turvata täysimääräinen osallistuminen ja osallisuus kaikilla elämänalueilla ja yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989 artikkelit 3:1, 3:2, 23:1, 23:3, 31:1, 31:2; Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus 2006 artikkelit 3 ja 9:1.)

Lasten oikeuksiin sisältyy myös liikuntaan liittyvä ulottuvuus. YK:n lapsen oikeuksien komitea painottaa leikkiin kuuluvaa liikunnallista puolta, omien fyysisten rajojen kokeilua, lapsille sopivien ja leikkimään houkuttavien leikki- ja toimintaympäristöjen merkitystä sekä luonnon ja ulkoilun tärkeyttä. (Lasten oikeuksien komitea 2013, 17:6; Muuronen & Pollari 2015, 46.) Liikunnalla edistetään myös erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuutta ja toimintakykyä sekä fyysistä, sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia. (Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry 2015, 21).

Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen tavoitteena on kaikkien lasten yhdenvertainen osallistuminen ulkoliikuntaan, leikkimiseen ja sosiaalisiin kontakteihin. Hankkeessa luodaan sähköinen opas ja suosituksia kaikille soveltuvien ja liikuntaa tukevien leikkipuistojen rakentamiselle. (Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke 2013.) Liikunnan edistäminen on myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna tärkeää. Elämäntapamme suosii fyysistä passiivisuutta, istumista ja ruutuaikaa, eikä kannusta liikkumiseen. Terveystieteiden kokonaismenoista väestön liikunnan puutteen ja runsaan paikallaan olon hinnaksi on arvioitu 1–2 miljardia euroa vuodessa. Näiden kustannusten enustetaan edelleen kasvavan voimakkaasti. Liikuntaan investoiminen ja liikunnan

edistäminen ovat kustannustehokkaita keinoja parantaa väestön terveyttä ja hyvinvointia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013,10, 13–15; Vasankari 2014.)

Tämä opinnäytetyö on Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen tilaamana tehty lapsivaikutusten ennakoarviointi. Opinnäytetyössä kuvataan toteutettu vaikutusten ennakoarvioinnin prosessi ja arvioinnin tulokset: kaikille soveltuvan liikunnallisen leikkipuiston ennakoidut hyödyt ja/tai haitat lapsiperheiden terveydelle ja hyvinvoinnille. Vaikutusten ennakoarvioinnissa sovellettiin Stake-sin mallia. Menetelmään liittyen vammattomia ja vammaisia lapsia sekä heidän perheitään osallistettiin vaikutusten arviointiin ja kaikille soveltuvan liikunnallisen leikkipuiston suunnitteluun. Lasten ja vanhempien leikkipuistoon liittyviä toiveita ja ideoita esitellään opinnäytetyössä arvioinnin tulosten yhteydessä. Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen lisäksi opinnäytetyötä voidaan hyödyntää julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla leikkipuistojen suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvässä päätöksenteossa.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET

2.1 Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke

Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeessa laaditaan sähköinen opas ja suosituksia kaikille soveltuvien ja liikuntaa tukevien leikkipuistojen rakentamiselle. Oppaan tarkoituksena on ohjata hyvien ja virikkeellisten leikkipuistoympäristöjen rakentamista. Kaikille soveltuva leikkipuisto tukee ja mahdollistaa kaikkien lasten yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen osallistumisen liikuntaan, ulkoiluun, luovaan ja mielikuvitukselliseen leikkiin, taitojen kehittämiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja monipuolisten aistikokemusten hankkimiseen. Hankkeen tavoitteena on tuottaa ja innovoida uutta tietoa, soveltaa ja päivittää olemassa olevia kansallisia ja kansainvälisiä oppaita ja arviointityökaluja sekä huomioida rakennuslainsäädäntö. Lisäksi uusina näkökulmina hyödynnetään moniaistisuutta ja aistitoimintojen yhdentymisen tukemista sekä terveysvaikutuksia lisäävän peliteknologian mahdollisuuksia. Konkreettisella tasolla hankkeessa tehdään leikkipuiston pohjapiirros ja 3D-mallinnus Turun ja Porin kaupunkeja varten. (Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke 2013.)

Hanke toteutetaan Lounais-Suomen ammattikorkeakoululiittouma CoastAL:in alaisena monialaisena yhteistyöhankkeena Satakunnan ja Turun ammattikorkeakoulujen ja Turun ja Porin kaupunkien kanssa. Hanketta hallinnoivat ja ohjaavat Turun ammattikorkeakoulun Toimiva arki ja saavutettava ympäristö- tutkimusryhmä sekä Satakunnan ammattikorkeakoulun Saavutettavuuden ja esteettömyyden tutkimus- ja osaamiskeskittymä. Sitä rahoittavat Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Liikuntapaikkojen rakentamista, ylläpitoa ja käyttöä palveleva tutkimus- ja kehitystyöosasto sekä Satakunnan ja Turun ammattikorkeakoulut. (Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke 2013.)

Hankkeen alueellisissa asiantuntijaryhmissä on mukana ammattikorkeakoulujen esteettömyyden ja liikunnan, rakennus ja kiinteistöalan, peliteknologian sekä lapsivaikutusten arvioinnin asiantuntijoita sekä liikunta-, rakennus- ja kiinteistötoimen edustajia Turun ja Porin kaupungeista. Kuntoutuksen YAMK-opinnäytetyönä tehtävän lapsivaikutusten ennakoarvioinnin avulla hankkeeseen osallistetaan vammaisia ja vammattomia lapsia sekä heidän perheitään. (Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke 2013.)

Hankkeella pyritään tukemaan Liikuntalain (10.4.2015/390) linjauksia: edistämään liikuntaa, fyysistä aktiivisuutta, väestön hyvinvointia ja terveyttä, tukemaan lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan kautta sekä edistämään tasa-arvoa ja yhdenmukaisuutta. Hanke vastaa Kelan ja vammaisten lasten perheiden esittämään toiveeseen. Kelan vaikeavammaisille tarkoitettua kuntoutusta saaville lapsille on toivottu enemmän liikkumisen ja ulkoilun mahdollisuuksia. Hanke vastaa aluekehittämisen tarpeisiin siten, että kaikille soveltuvien ja liikuntaa tukevien leikkipuistojen rakentamisella voidaan lisätä kuntien vetovoimaisuutta vierailuun ja muuttamiseen. (Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke 2013.)

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyössä toteutetaan Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen tilaama kaikille soveltuvan liikunnallisen leikkipuiston lapsivaikutusten ennakoarviointi. Opinnäytetyö sisältää kuvauksen toteutetusta ennakoarvioinnin prosessista ja siinä raportoidaan ennakoarvioinnin tulokset. Lapsivaikutusten ennakoarvioinnin toteuttamisessa sovelletaan Taskisen (2006, 13) kehittämää Stakesin mallia. Opinnäytetyön aikana tuotettua tietoa ja lapsivaikutusten ennakoarvioinnin tuloksia hyödynnetään Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeessa laadittavassa sähköisessä oppaassa ja suosituksissa. Tuotettua tietoa ja tuloksia voidaan hyödyntää julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla kaikille soveltuvien ja liikuntaa tukevien leikkipuistojen suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvässä päätöksenteossa.

Opinnäytetyön tavoitteena on:

1. Kuvata lapsivaikutusten ennakoarvioinnin avulla esteettömän ja liikuntaa tukevaan leikkipuiston ennakoitua hyödyt ja/tai haitat lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta.
2. Osallistaa vammattomia ja vammaisia lapsia sekä heidän perheitään leikkipuiston suunnitteluprosessiin ja lapsivaikutusten tunnistamiseen asiantuntijoiden rinnalle.
3. Tunnistaa lapsiin liittyviä välittömiä ja välillisiä terveyttä ja hyvinvointia uhkaavia ja tukevia vaikutuksia.
4. Arvioida tunnistettuja vaikutuksia ja vaihtoehtoja.
5. Laatia raportti lapsivaikutusten ennakoarvioinnin tuloksista opinnäytetyön muodossa.

3 TOIMINTAKYVYSTÄ RIIPPUMATON JA YHDENVERTAINEN OSALLISTUMINEN

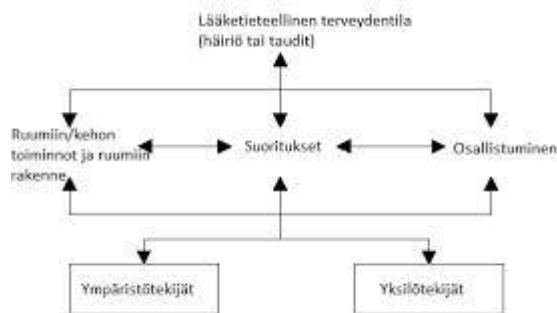
Opinnäytetyön näkemyksissä ja käsitteissä sekä arviointiaineiston teoriaohjaavassa analysoinnissa hyödynnetään Maailman terveysjärjestö WHO:n luokitusperheeseen lukeutuvaa Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälistä ICF-luokitusta (International Classification of Functioning, Disability and Health). Analysoinnissa käytetään myös ICF-luokituksen lasten ja nuorten versiota ICF-CY (International Classification of Functioning, Disability and Health for Children and Youth), joka huomioi lasten kasvuun ja kehitykseen liittyvät piirteet (WHO 2007, xiii). Käsitteiden määrittelyssä hyödynnetään lisäksi YK:n Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (2006) mukaisia linjauksia. ICF-luokituksen ja Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen näkemysten mukaisesti kaikilla lapsilla tulee olla toimintarajoitteista huolimatta yhdenvertainen ja täysimääräinen pääsy sekä mahdollisuus osallistua yhdessä toisten kanssa lapsille merkittäviin toimintoihin ja elämänalueisiin.

3.1 ICF luokituksena ja ajattelumallina

ICF-luokitus

Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen ICF-luokitus on perustaltaan biopsykososiaalinen. Siinä yhdistyvät kokonaisvaltaisesti biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät ulottuvuudet. Toimintakyky näytetään yksilön lääketieteellisen terveydentilan sekä kontekstuaalisten tekijöiden, eli sisäisten yksilötekijöiden ja ulkoisten ympäristötekijöiden, dynaamisen vuorovaikutuksen tuloksena. ICF-kaavakuva (Kuvio 1.) havainnollistaa eri osa-alueiden välistä monitahoista vuorovaikutusta. *Toimintakyky ja -rajoitteet* kattavat yksilön kehon toiminnot, rakenteet ja vajavuudet, erilaisten tehtävien/toimien suorittamisen ja eri elämäntilanteissa osallistumisen sekä suoritus- ja osallistumisrajoitteet. Luokituksen eri ulottuvuuksien välinen vuorovaikutus on monitahoista ja

molemmin suuntaista, joten johonkin osa-alueeseen vaikuttamalla on mahdollista vaikuttaa myös yhteen tai useampaan muuhun osa-alueeseen. (Stakes 2004, 16–18; THL 2014a, 37, 40; THL 2015.).

Kuvio 1. ICF-luokituksen osa-alueet ja vuorovaikutussuhteet (Stakes 2004, 18).

ICF-luokituksessa *suoritukset* ovat yksilölähtöisestä näkökulmasta katsottuna ne tehtävät ja toimet, joita yksilö toteuttaa. Esimerkiksi liikkumista toteutetaan juoksemisella ja pallon potkimisella. Vapaa-aikaan liittyvä toimi on leikkiminen. *Osallistuminen* eli henkilön osallisuus elämän tilanteissa kattaa toimintakyvyn yhteisöllisen näkökulman. Osallistumista ovat esimerkiksi pallopelin pelaaminen ja leikkiminen toisten lasten kanssa. Toimintarajoite taas kattaa ruumiin/kehon vajavuudet ja suoritus- ja osallistumisrajoitteet, vaikeudet tehtävän tai toimen toteutamisessa, sekä niistä aiheutuneet ja koetut ongelmat osallisuudessa elämän tilanteisiin. Lapsen osallistumista jalkapallon pelaamiseen voivat rajoittaa esimerkiksi alaraajoihin liittyvät ongelmat tai tarkkaavuuden kohdentamisen vaikeudet. Toimintarajoitteiden vähentämiseksi on huomioitava henkilön terveydentilaan liittyvien tekijöiden lisäksi ympäristötekijöiden ja yksilötekijöiden, kuten fyysisen maailman ja toisten ihmisten sekä omien tottumusten, kokemusten ja motivaation vaikutus. (Stakes 2004, 3, 8, 10, 16–20; THL 2015.)

Laajan sosiaalisen ja kulttuurisen vaihtelun vuoksi ICF-luokituksessa ei kuvata yksilötekijöitä. Ympäristötekijät eli se fyysinen ja sosiaalinen ympäristö ja aseneympäristö, jossa henkilö elää ja asuu, luokitus jakaa edistäviin ja rajoittaviin tekijöihin. Edistävät tekijät ovat ympäristön piirteitä, jotka läsnäolollaan tai puuttumisellaan parantavat toimintakykyä ja vähentävät toimintarajoitteita. Niitä ovat

esimerkiksi esteetön fyysinen ympäristö, apuvälineiden saatavuus, myönteinen asenneilmasto sekä palvelujärjestelmät, jotka pyrkivät lisäämään ihmisten osallistumista yhteisössään elämän eri alueilla sekä estämään osallistumisrajoitteiden muodostumista. Rajoittavilla ympäristötekijöillä kuvataan niitä ympäristön piirteitä, joiden läsnäolo tai puuttuminen haittaa henkilön toimintakykyä, synnyttää toimintarajoitteita, heikentää tai estää osallistumista eri elämänalueilla. Ne ilmenevät esimerkiksi esteetöntä liikkumista rajoittavana fyysisenä ympäristönä, tarvittavien apuvälineiden puutteena, negatiivisina asenteina sekä palvelujärjestelmien puutteina. (Stakes 2004, 10, 16–20, 209–210; THL 2015.) Lapsen osallistumista pallopeleihin voivat edellä mainittujen alaraajoihin tai tarkkaavuuteen liittyvien ongelmien lisäksi vaikeuttaa esimerkiksi sääriproteesin puuttuminen, vanhempien ylisuojeleva asenne tai kulkureitin varrella oleva vilkasliikenteinen tie tai portaikko.

ICF-ajattelumalli

ICF-luokitukseen pohjautuvassa ajattelumallissa keskeisiä asioita ovat vuorovaikutuksellisuus ja osallistuminen. Henkilön terveydentila vaikuttaa suoriin ja osallistumiseen, ja samalla hänen oma toimintansa vaikuttaa terveydentilaan. Yksilöön ja ympäristöön liittyvät tekijät vaikuttavat kehoon, suoriin ja osallistumiseen, mutta samanaikaisesti henkilön oma toiminta aiheuttaa muutoksia ympäristöön ja muokkaa henkilön omia ominaisuuksia (Järvikoski & Härkäpää 2011, 98). Yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa korostuu fyysisen ja sosiaalisen ympäristön ja asenneympäristön merkitys. Esimerkiksi toiminta- ja asenneympäristön edistäviä tekijöitä vahvistamalla voidaan mahdollistaa vammaisen lapsen toimintaa ja taitojen oppimista. Nämä puolestaan tukevat lapsen osallisuutta hänelle merkittäviin elämäntilanteisiin ja osallistumista arjessa oman yhteisön toimintaan. (Koivikko & Sipari 2006, 110–112; Launiainen & Sipari 2011, 87–88.) Ajattelumallissa painotetaan puutteiden sijaan vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia ja osallistua, ja tavoitteena on toimintakyvyn ja osallistumismahdollisuuksien parantaminen (Kovanen & Uotinen 2006, 83).

ICF:ää voidaan käyttää eri tieteenalojen ja ammattialojen käytännön työssä, tilastoinnissa, tutkimus- ja kehitystyössä sekä poliittisessa vaikuttamisessa ja päätöksenteossa. Sitä voidaan hyödyntää eri tasoilla, niin viitekehyksenä ja näkemysten linjauksissa kuin yksittäisen henkilön toimintakyvyn yksityiskohtaisessa ja hierarkkisessa kuvauksessa. Kliinisessä työssä sen avulla voidaan esimerkiksi avata lääketieteellisen terveydentilan vaikutuksia yksilön elämään ja kartoittaa yksilön toimintakyvyssä tapahtuvia muutoksia. (Stakes 2004, 5–6, 238; THL 2015.) Sitä voidaan käyttää laajasti sekä tieteellisissä tutkimuksissa että yhteiskunnallisissa tarkoituksissa, muun muassa terveyden edistämiseksi ja osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi. (THL 2014a, 13). ICF:n avulla voidaan välittää tietoa ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista. Sen avulla voidaan tuoda esille ja turvata vammaisten aikuisten, nuorten ja lasten oikeuksia ja osallistumista edistäviä tekijöitä ja ratkaisuja. (WHO 2007, xiii; WHO 2013, 84.)

3.2 Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen linjauksia

Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus määrittelee *vammaisuuden* kehittyväksi käsitteeksi. Vammaisuus on seurausta vuorovaikutuksesta vammaisten henkilöiden sekä asenteista ja ympäristöstä johtuvien esteiden välillä. *Vammaisilla henkilöillä* on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää henkilöä osallistumasta yhteiskuntaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti. (Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus 2006 artikla 1.) Vammaisen lapsen kohdalla käytetään yleisesti ja tässä opinnäytetyössä myös käsitettä erityistä tukea tarvitseva lapsi. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen käsitettä käytetään laajasti sekä arkipuheessa että varhaiskasvatuksen ja koulun yhteydessä (Hujala 2011,7).

Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (2006 artikla 3) keskeisinä periaatteina ovat muun muassa vammaisten henkilöiden hyväksyminen, mahdollisuuksien yhdenvertaisuus, täysimääräinen osallistuminen ja osallisuus yhteis-

kuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus. *Esteettömyys* määritellään saavutettavuuden esteiden tunnistamiseksi ja esteiden poistamisen toimiksi, joilla mahdollistetaan vammaisten henkilöiden täysimääräinen osallistumisen kaikilla elämänalueilla. Artiklan 9:1 mukaan sillä mahdollistetaan vammaisten henkilöiden yhdenvertainen pääsy muiden kanssa fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin kaupunki- ja maaseutualueilla. Esteettömyys on laaja periaate, sen mukaan rakennetun ympäristön, tuotteiden ja palveluiden tulee olla mahdollisimman helpokäyttöisiä ja helposti saavutettavia. (Invalidiliitto 2016.) *Kaikille sopivuus* ja kaikille soveltuvuus ilmenee tuotteissa, ympäristöissä, ohjelmissa ja palveluissa siinä, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman muutoksia tai erikoissuunnittelua. (Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus 2006, 2. artikla).

4 LIIKUNNAN MERKITYS LAPSELLE

4.1 Liikunnan terveysvaikutukset

Fyysinen aktiivisuus ja liikunta edistävät ja ylläpitävät hyvinvointia ja terveyttä; fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Väestötason tutkimuksissa on todettu, että säännöllinen liikunta ennaltaehkäisee ja parantaa monia fyysisen ja psyykkisen terveyden haittoja, kuten ylipainoa, unihäiriöitä, sydänsairauksia, diabetesta, osteoporoosia ja psyykkistä kuormittuneisuutta. Hyvät fyysiset ja motoriset taidot ja kunto tukevat päivittäisistä toiminnoista selviytymistä. (Nupponen 2011, 43; Paronen & Nupponen 2011, 186; Sallis ym. 2011, 33–34; Rintala ym. 2012, 24–25.)

Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että lapsilla on havaittavissa samoja liikunnan terveysvaikutuksia pitkäaikaissairauksien riskitekijöihin kuin aikuisilla. Lasten kohdalla vahvimmat liikunnan terveysvaikutukset ovat kuitenkin tuki-, liikunta-, hengitys- ja verenkiertoelimistön kehittymisen sekä liiketaitojen ja -hallinnan kehittymisen tukeminen sekä psykososiaaliset vaikutukset. Lisäksi liikunnan harrastaminen lapsena ja nuorena vahvistaa todennäköisyyttä liikunnan harrastamiselle myös aikuisiässä. Lapsuudessa ja nuoruudessa luodaan pohja aikuisvuosien terveydelle, liikuntatottumuksille ja hyvälle elämälle. (Fogelholm 2011, 84.)

Vammaisilla ja pitkäaikaissairailta ihmisillä liikunnallinen passiivisuus lisää riskiä monitahoisiin terveysongelmiin sekä riippuvuuteen toisten avusta (Sosiaali- ja terveysministeriö ym. 2005, 10). Vammaiset lapset osallistuvat muita lapsia vähemmän liikuntaan ja urheiluun, ja he ovat ikätovereihinsa verrattuna huonokuntoisempia ja ylipainoisempia (Murphy & Carbone 2008, Neitola & Neitolan 2015, 60 mukaan). Heidän kokonaiskehityksensä, toimintakykynsä sekä fyysisen, sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvointinsa kannalta on ensiarvoisen tärkeää motivoitua liikunnan harrastamiseen ja omaksua fyysisesti aktiivinen elämäntapa. Mahdollisimman hyvällä fyysisellä toimintakyvyllä luodaan edellytyksiä osallistumiseen ja yhteistoimintaan muiden saman ikäisten lasten kanssa. (Rintala ym. 2012, 10, 38.)

4.2 Liikkuminen kasvun ja kehityksen perustana

”Lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii leikkien ja liikkuen.” Liikkuminen voidaan nimetä yhdeksi lapsen hyvinvoinnin, terveen kasvun ja kehityksen kulmakiveksi. Liikkuminen ja liikunta tukevat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä; fyysisen ja motorisen sekä psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen kokonaisuutta. Liikunta ja liike ovat lapselle myös kanava todellisuuden ja maailman kokemiselle. (Vuori 2011,18; Vilén ym. 2013, 509; Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry 2015, 29, 50–51.) Parhaimmillaan lasten liikunta on hauskaa ja motivoivaa leikkiä, pelamista ja toimintaa, joka lisää sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, opettaa toimimaan ryhmän jäsenenä, antaa mahdollisuuksia omien rajojen kokeiluun ja toimii lähteenä elämänilolle. (Valo ry 2015, 20, 50; Vilén ym. 2013, 509–511.)

Leikin kehitys

Pienen lapsen kohdalla liikkuminen merkitsee kokonaisvaltaista tapaa olla olemassa ja toimia. Pienen lapsen toiminnassa liikunta, leikki, esineiden tutkiminen ja ympäristöön tutustuminen ovat yhtä. Niiden kautta koetaan mielihyvää tuottavia elämyksiä ja aistimuksia, tutustutaan oman kehon liikkumismahdollisuuksiin, opitaan oman kehon ja sen liikkeiden hallintaa ja henkisiä toimintoja, kuten havaitsemista ja tarkkaavaisuutta. Varttuneempien kanssa jaetun yhteisen fyysisen toiminnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta leikki kehittyy välineiden manipuloinnista kohti merkityksellistä välineiden käsittelyä ja toimintojen jäljittelyä, ja kehittyy edelleen kuvitteellisessa tilanteessa tapahtuvaksi merkitykselliseksi ja esittäväksi toiminnaksi. (Lindqvist (2001) Heleniuksen & Lummelahden 2013,62 mukaan; Vuori 2011,18; Helenius & Lummelahti 2013, 61, 68, 70–71, 74; Vilén ym. 2013, 509–511.)

Myös alle kouluikäisten lasten kohdalla liikkuminen ja leikkiminen näyttävät usein tiiviisti toisiinsa nivoutuneena. Leikkiminen sisältyy jollain tavalla lähes kaikkien lasten omaan toimintaan. Lasten liikunnallinen aktiivisuus on luonteeltaan

leikinomaista ja spontaania, lyhyitä jaksoja ja erilaisia aktiviteetteja sisältävää toimintaa. Lasten toiminta sisältää luonnostaan vauhtia ja elämyksiä, hikeä ja hengästymistä, ajattelua ja kuvittelua, tunteiden kokemista ja ilmaisemista, jäljittelyä, kokeilua ja havainnointia sekä uuden oppimista itsestä, toisista ihmisistä ja ympäristöstä. (Helenius & Lummelahdi, 2014, 14; Burdette & Whitaker 2005, Kyhälän 2015, 118–119 mukaan; Sarras 2015, 133.) Yhteisleikkiin voi kuulua esimerkiksi paikasta toiseen liikkuminen juoksemalla, hyppimällä ja ryömien. Liikkuminen leikkipuistovälineellä voi antaa leikin juoneen aineksia, jolloin esimerkiksi kiipeilyteline voi olla kuvitteellisia roolileikkejä ja jaettuja tunnekokemuksia mahdollistava ritarilinna. (Sarras 2015, 133.)

Vammaisilla lapsilla leikkiin osallistumiseen liittyvät toimintarajoitteet ilmenevät vuorovaikutussuhteessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. Ruumiin/kehon toiminnan vajavuus voi esimerkiksi rajoittaa liikkeitä, esineiden tutkimista ja käsittelyä. Se voi johtaa liikkumisen pelkäämiseen, oman aktiivisen leikkimisen vähenemiseen ja toisten leikkimisen seuraajaksi jäämiseen. Oman toiminnan ohjailun ja tarkkaavaisuuden vaikeuksien tai kehityksen poikkeaman vuoksi lapsen leikki voi olla lyhytjänteistä ja yksipuolista, sisältäen vain vähän kuvitteellisuutta ja sosiaalista vuorovaikutusta. Näkövamma voi rajoittaa lapsen mahdollisuuksia ympäristön tutkimiseen ja sen kokonaisvaltaiseen hahmottamiseen, mikä voi ilmetä leikeissä yhteisten leikkien suunnittelun ja roolileikkien leikkimisen vaikeuksina. (Tanta & Knox 2015, 490.) Jotta kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistua leikkiin omassa yhteisössään, on tarjottava sopivia leikkiympäristöjä ja -välineitä ja tuettava lasten aktiivista leikkitoimintaa. On vahvistettava ymmärrystä, myönteisiä asenteita ja vuorovaikutusta aikuisten ja toisten lasten kanssa. (Tamm & Skär 2000, 181; Tanta & Knox 2015, 492–493.)

Kognitiivinen ja kielellinen kehitys

Oman kehon käyttäminen on pienen lapsen ensimmäinen oppimisen väline. Aikuisen kannustavan vuorovaikutuksen tukemana lapsi oppii ymmärtämään ja hal-

litsemaan itseään ja ympäristöään. Itsenäinen ympäristössä liikkuminen ja tutkiminen kehittävät lapsen motorisia taitoja, havainnoimisen ja tiedonkäsittelyn taitoja, ja toimivat pohjana kognitiiviselle ja kielelliselle kehitykselle. (Viholainen 2006, 38; Vilén ym. 2013, 509–511.) Leikkiminen ja liikkuminen kehittävät ja harjaannuttavat hermostoa käsittelemään ja kuljettamaan eri aistien välityksellä kehosta ja sen ulkopuolelta saatua tietoa. Ne mahdollistavat arkielämässä tarvittavien taitojen harjoittelun, tärkeiden tunnekokemusten – ilon ja surun, onnistumisten ja pettymysten, jännityksen ja rauhan – saamista unohtamatta. Monipuolisten kokemusten, kolhujen ja onnistumisten, kautta lapsi oppii myös arvioimaan omien taitojensa rajat. (Valo ry 2015, 50–51.)

Motoriset perusliikuntataidot, kuten juokseminen, hyppääminen, heittäminen, kiinniottaminen ja kiipeäminen, ovat olennaisia koulutyössä tarvittavien pienten lihasten yhteistyön hallitsemiselle. Siten liikkuminen säilyy perustana myös kouluikäisten lasten oppimiselle. (Vilén ym. 2013, 509–510.) On saatu näyttöä siitä, että fyysisellä aktiivisuudella ja liikunnalla on myönteisiä vaikutuksia lasten tiedolliseen toimintaan, kuten muistiin, tarkkaavaisuuteen ja tiedonkäsittely- ja ongelmanratkaisutaitoihin. Vaikka liikunnan ja yleisen koulumenestyksen yhteyttä ei ole voitu osoittaa yksiselitteisesti, liikunnalla vaikuttaa olevan myönteinen vaikutus oppimistuloksiin ja kouluarvosanoihin. Lisäksi liikuntatuokiot koulupäivän aikana vähentävät mahdollisesti häiriökäyttäytymistä ja parantavat keskittymistä koulutehtäviin. (Syväoja ym. 2012, 13–19.)

Itsetunnon, tunnetaitojen ja vertaissuhteiden kehitys

Liikunnan kautta lapsi voi saada hyviä kokemuksia ja palautetta; kokea hallinnan tunnetta ja mielekkyyttä ja olla myönteisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Liikunta, yhteiset leikit ja joukkuepelit voivat tarjota sosiaalista tukea ja pääomaa, esimerkiksi vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvausta sekä vuorovaikutuksen ja sosiaalisen yhdessäolon taitoja. Liikunta voi olla hyvä keino, kun halutaan kehittää lapsen kykyä kuunnella, noudattaa ohjeita ja sääntöjä, odottaa

omaa vuoroa ja valita tilanteeseen soveltuvat toimintatavat. Liikunta voi myös tarjota mahdollisuuksia tunteiden purkamiseen ja niiden käsittelyyn. (Fogelholm 2011, 84; Syväoja ym. 2012, 22; Valo ry 2015, 20–21.)

Erytistä tukea tarvitsevalla lapsella voi olla haasteita sosiaalisissa taidoissa ja vuorovaikutuksessa, kuten myönteisessä käyttäytymisessä, ystävyysuhteiden muodostamisessa ja toveripiirin hyväksynnän saavuttamisessa. Mahdollistamalla kaikkien lasten osallistuminen yhteisiin liikuntatilanteisiin voidaan edistää erilaisuuden kohtaamista, toisten auttamista ja huomioonottamista sekä empatisuuden lisääntymistä. Liikunnan myönteisillä vaikutuksilla minäkuvaan ja itse-tuntoon voi olla myös suvaitsevaisuutta tukeva vaikutus. (Mertaniemi & Miettinen 1998, Neitola & Neitola 2015, 59–60 mukaan; Neitola & Neitola 2015, 58–60.)

4.3 Lasten liikunnan tukeminen

4.3.1 Lasten fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttavat tekijät

Lasten fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttavat useat yksilöön, perheeseen ja ympäristöön liittyvät tekijät. Niitä ovat esimerkiksi lapsen minäkäsitys ja fyysiset ominaisuudet, myönteiset liikuntakokemukset, vanhempien tuki ja rajoitukset, sosio-ekonomiset tekijät sekä ikätovereiden, opettajien ja roolimallien vaikutus, sosiaaliset normit ja rakennettu ympäristö (American Academy of Pediatrics 2009, 1591–1592).

Lasten ja nuorten kokemalla liikunnallisella pätevyydellä, eli omaan kehoon, kuntoon ja liikuntataitoihin liittyvillä kokemuksilla, on vahva yhteys liikunta-aktiivisuuteen. Onnistumisen kokemusten varmistamiseksi olisi erityistä huomiota kiinnitettävä myönteisen ilmapiirin luomiseen ja yksilöllisyyden huomioimiseen. (Hirvensalo ym. 2015, 40, 45–46.) Tärkeitä sosiaalisen tuen muotoja ovat perheenjäsenien lapsen liikuntaa kohtaan osoittama arvostus ja kannustus, roolimallina toimiminen ja liikunnan mahdollisuuksien tarjoaminen sekä ystävien tuki. (Rintala ym.

2012, 10, 41–43.) Lasten kehittymisen ja oppimisen edellytysten luomiseksi aikuisten tulisi myös päästä eroon liiallisesta turvallisuus- ja suojeluhakuisuudesta. (Valo ry 2015, 6).

Erytisryhmiin kuuluvien henkilöiden liikunnan harrastamiseen vaikuttavia yksilöllisiä ja ympäristöön liittyviä tekijöitä ovat muun muassa terveydentilaan ja vammautumiseen, liikuntakokemuksiin ja fyysiseen pätevyyyteen liittyvät tekijät, lähiympäristössä ja kulttuurissa vallalla olevat asenteet ja arvot sekä konkreettiset mahdollisuudet tai niiden puuttuminen. Liikuntaan osallistumisen mahdollistamiseksi tarvitaan saavutettavia ja esteettömiä liikkumisympäristöjä: liikuntapalveluita ja -paikkoja. Lisäksi tarvitaan tietoa liikunnan merkityksestä terveydelle, kehitykselle ja oppimiselle sekä tietoa liikuntamahdollisuuksien olemassaolosta. (Rintala ym. 2012, 41–46, 69–71.)

Vammaisen lapsi tarvitsee vammattomaan lapseen verrattuna enemmän vanhempiensa apua sekä omaehtoisen liikunnan, kuten pihaleikkien, että harrastusliikunnan mahdollistamisessa ja liikunnan pariin viemisessä. (Rintala ym. 2012, 43–46). Pätevyiden kokemusten tukeminen on tärkeää kaikilla lapsilla ja nuorilla riippumatta heidän fyysisestä toimintakyvystään, kunnostaan ja taitotasostaan (Hirvensalo ym. 2015, 45). Erytisesti lasten ja vanhempien yhteisten liikuntamahdollisuuksien tukeminen ja kehittäminen on tärkeää erityistä tukea tarvitsevien lasten leikkimisen ja liikkumisen konkreettisesti mahdollistamiseksi. (Rintala ym. 2012, 41–46.)

4.3.2 Fyysisen ympäristön merkitys

Lasten kehitystä, yleistä hyvinvointia ja terveellisten elämäntapojen omaksumista voidaan tukea rakennetun ympäristön avulla. Tilaisuuksia lasten fyysiseen aktiivisuuteen, hyötyliikuntaan ja leikkiin saadaan aikaan esimerkiksi jalkakäytävillä ja pyöräteillä, viheralueilla ja puistoilla, kodin lähietäisyydellä olevilla kouluilla, harrastus- ja liiketiloilla. (American Academy of Pediatrics 2009, 1591–1592.) Sääkslahti (2015a, 81) on listannut laatimaansa tutkimuskoosteeseen varhaiskasvatusikäisten lasten fyysistä aktiivisuutta kasvattavia tekijöitä. Sen mukaan

lasten fyysinen aktiivisuus lisääntyy, kun lapsille mahdollistetaan runsaasti vapaan leikin tilaisuuksia, kun jokapäiväinen ulkoleikin määrä on suuri ja kun saatavilla on liikuntaan houkuttelevia välineitä. Aikuiset saavat lisättyä lasten fyysistä aktiivisuutta myös erilaisten ympäristöjen, kuten metsämaaston, viheralueiden ja asfaltin monipuolisella hyödyntämisellä sekä ulkotelineiden, pihaleikkeihin tarkoitettujen ulkomaalausten ja -leikkivälineiden aktiivisella käyttöönnotolla.

Tärkeimpien liikuntapaikkojen, kuten kevyen liikenteen väylien, ulkoilureittien, liikuntasalien sekä erilaisten luontokohteiden ja lähiliikuntapaikkojen saavutettavuudella, monipuolisuudella ja esteettömyydellä edistetään yhteiskunnan toimenpiteinä kaikille avointa liikuntatarjontaa (Rintala ym. 2012, 45, 71). Saavutettavat ja esteettömät liikuntapaikat ovat toimivia, helppokäyttöisiä, turvallisia ja miellyttäviä liikuntaympäristöjä kaikille käyttäjille. Kun niissä pyritään huomioimaan erilaisen käyttäjäryhmien tarpeet, tuetaan kaikkien kansalaisten, ei vain erityisryhmiin kuuluvien, viihtyisyyttä, aktiivista ja omatoimista elämää sekä terveydestä ja fyysisestä kunnosta huolehtimista. (Pesola 2009, 1-2, 6; Rintala ym. 2012, 71.)

4.4 Leikkipuisto lapsen monipuolisena liikunta- ja toimintaympäristönä

4.4.1 Leikkipuistojen merkitys

Leikkipuistot ovat tärkeiksi koettuja ympäristöjä tavanomaisesti kehittyneille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Ruotsissa, Kanadassa ja Turkissa tehdyissä tutkimuksissa leikkipuisto ilmenee kaikkien tuntemana paikkana, joka mahdollistaa ulkoilun, rentouttavan ja virkistävän ajanvieton ja tärkeisiin iänmukaisiin toimintoihin osallistumisen. Leikkipuistossa toimimisen koetaan edistävän lasten kehitystä ja itsenäisyyttä sosiaalisten, motoristen ja emotionaalisten taitojen osalta. Leikkiminen ja liikkuminen leikkipuistovälineillä mahdollistavat omien rajojen kokeilemisen, ympäristön tutkimisen sekä erilaisten kokemusten saamisen eri aistien välityksellä. Leikkipuistossa lapsi voi esimerkiksi saada tuntemuksia liikkeen ja tilan kokemisesta liikkuvan tai korkealla ole-

van välineen kautta, saada tuntoaistimuksia erilaisiin materiaaleihin koskettamisen kautta. Leikkipuistot toimivat tärkeinä ympäristöinä sosiaalisten arvojen ja normien sekä rooli- ja mielikuvitusleikin kehittymiselle. Ne tarjoavat perheenjäsenten yhteisille ja omille kokemuksille yhteisöllisen ja sosiaalisen tilan. Leikkipuisto on kaikkien tuntema paikka, johon perheet voivat mennä yhdessä ja verkostoitua, vanhemmat voivat tavata toisia vanhempia ja lapset tavata kavereitaan. (Prellwitz & Skär 2007, 144, 148–149; Turner ym. 2009, 32–33; Talay 2010, 853–854; Ripat & Becker 2012, 147.)

Myös Kivirannan (2014, 54–59, 62,70) tutkimuksessa leikkipuisto merkitsee turvallista ja mielenkiintoista paikkaa, jossa lapset ja vanhemmat voivat viettää yhdessä aikaa. Siellä tavataan toisia perheitä, jolloin lapset voivat leikkiä toistensa kanssa ja vanhemmat saada tukea toisiltaan. Lapsille merkittäviä leikkipuistotoimintoja ovat kiipeäminen, pyöriminen, liukuminen, hiekkaleikit ja etenkin keinuminen. Leikkipuistot nähtiin toisaalta myös vanhempien taholta tylsinä ja ankeina paikkoina, joihin liittyy paljon seisoskelemista ja lapsen vahtimista ja joista puuttuu kiinnostavia leikkimahdollisuuksia.

4.4.2 Lasten erilaiset leikkipuistokokemukset

Lasten leikkipuistoissa toimimiseen liittyviä tutkimuksia on tehty useista eri lähtökohdista. Niitä on saatavilla esimerkiksi opetuksen ja kasvatuksen, vammaistutkimuksen, maankäytön suunnittelun, maisema-arkkitehtuurin, muotoilun sekä toimintaterapian aloilta.

Eri tieteenalojen tutkimuksista laaditusta katsauksesta (Moore & Lynch 2015, 336–340) käy ilmi, että terveiden ja eri tavoilla vammaisten lasten kokemukset ja toiminta leikkipuistoissa sekä mahdollisuudet päästä leikkipuistoihin eroavat toisistaan. Erot aiheutuvat lasten erilaisista kyvyistä sekä fyysiseen, sosiaaliseen ja poliittiseen ympäristöön liittyvistä mahdollistavista tai rajoittavista tekijöistä. Fyysisiä esteitä ovat esimerkiksi sopimattomat ja yksipuoliset leikkipuistovälineet, sopimattomat pintamateriaalit, eri-ikäisten lasten tarpeiden huomiotta jättäminen, lähellä olevien parkkipaikkojen ja varjoalueiden puute sekä liian vilkas liikenne

leikkipuiston läheisyydessä. Sosiaalisia esteitä ovat muun muassa rajalliset mahdollisuudet leikkiin ja vuorovaikutukseen, vanhempien pelot ja turvallisuuden korostaminen, leikin merkityksen väheksyminen, kanssaihmissen asenteet ja ennakkoluulot. Poliittisia ja yhteiskunnallisia esteitä ovat esimerkiksi puutteellinen lainsäädäntö, hallinnollinen ohjaus ja päätöksenteko, asenteelliset esteet, riittämätön rahoitus sekä leikkipuistojen suunnittelusta ja rakentamisesta vastaavien henkilöiden tiedon puute.

Leikkipuistoissa toimiseen liittyvät sosiaaliset rajoitteet ja epäoikeudenmukaiset olosuhteet liittyvät vahvasti fyysiseen ympäristöön ja leikkipuistojen suunnitteluun. Puutteellisesta leikkipuistosuunnittelusta johtuvat fyysisen ympäristön esteet rajoittavat sosiaaliseen toimintaan osallistumista ja osallisuutta. Esimerkiksi liikuntavammaisilla lapsilla leikkipuistoon pääsemisen, liikkumisen ja leikkipuistovälineillä toimimisen esteet vaikeuttavat ja rajoittavat leikkimistä ja vuorovaikutusta toisten lasten kanssa. (Moore & Lynch 2015, 337–341.) He tarvitsevat paljon aikuisen läsnäoloa ja apua leikkipuistoon pääsemisessä ja välineiden käyttämisessä. He saavat vähemmän kokemuksia leikkipuistossa leikkimisestä, sillä he käyvät leikkipuistoissa harvemmin ja kuvaavat omaa toimintaansa enemmän välineiden käyttämisenä. Terveiden lasten leikkiminen, sosiaalinen kanssakäyminen ja ystävyystyminen uusien kavereiden kanssa on yleisempää ja hyväksytympeä. He käyttävät leikkivälineitä monipuolisemmin ja he kuvaavat toimintaansa leikkipuistovälineillä usein toisten lasten kanssa kuvitteellisten leikkien leikkimisenä. (Prellwitz & Skär 2007, 147, 149–150; Talay 2010, 853–854; Ripat & Becker 2012, 148–149.)

Kiviranta (2014, 55–56, 59, 70, 73) on selvittänyt fyysisesti vammaisten ja näkövammaisten lasten ja heidän vanhempiensa sekä liikuntarajoitteisten ja näkövammaisten vanhempien tarpeita ja kokemuksia nykyisistä leikkipuistoympäristöistä. Selvityksen tulokset ovat yhteneväisiä kansainvälisten tutkimusten kanssa. Osalla tutkimukseen osallistuneista lapsista ei ollut mahdollisuutta osallistua sosiaaliin tilanteisiin, leikkeihin tai monipuolisiin ja haasteellisiin toimintoihin. Esteitä oli leikkipuistoihin pääsystä, niissä liikkumisessa ja leikkivälineillä toimimisessa. Yleisenä heikkoutena oli varjoalueiden puuttuminen. Vaikeakulkuiset

pintamateriaalit (esimerkiksi liian pehmeä hiekka), tasoerot ja epätasaiset pinnat aiheuttivat haasteita aikuisten ja lasten liikkumiselle ja aiheuttivat tarvetta jatkuvalle aikuisen läsnäololle. Lapset olivat joutuneet vaaratilanteisiin muun muassa värikontrastien ja käsijohteiden puuttumisen, liian jyrkkien liukumäkien ja askelmien sekä askelmien liukkauden vuoksi, välineiden väärän korkeuden ja puutteellisen tuennan (selkätuen puute), välineiden sijoittelun (turva-alueiden puute) ja välineiden ahtauden vuoksi (liian pieni väline isommalle lapselle, ei tilaa avustavalle aikuiselle). Haasteita aiheutui myös lapsen itseluottamuksen puutteen sekä toiminnan aloittamisen ja hahmottamisen vaikeuksien vuoksi. Osalla lapsista oli turhauttavia kokemuksia liian vaikeiden leikkikenttävälineiden vuoksi: vaikeuksiensa vuoksi he erottuivat toisista lapsista ja olivat tulleet kiusatuiksi.

4.4.3 Kaikille sopivien leikkipuistojen ominaisuuksista ja suunnittelusta

Tutkimusten mukaan ei tarvita erityisesti vammaisille lapsille tarkoitettuja leikkipuistoja tai -välineitä. Ne voivat korostaa vammaisuutta ja aiheuttaa leimaamista ja eristämistä. Niiden sijaan tarvitaan kaikille sopivia leikkipuistoja, jotka turvaavat kaikille monipuolisten leikkitoimintojen ja vuorovaikutuksen lisääntymisen. Kaikille sopiva leikkipuisto tukee lapsia leikkimään yhdessä. Se mahdollistaa vammaisten lasten itsenäisen toiminnan, elämänpiirin laajentumisen ja ulkoilun lisääntymisen. Tarvitaan monipuolisesti ja joustavasti erilaisiin kykyihin ja eri-ikäisille soveltuvia leikkivälineitä, jotka mahdollistavat sekä terveille että vammaisille lapsille omien taitojensa ja voimavarojensa vahvistamisen ja saavuttamisen. Vammaisten lasten tarpeiden, taitojen ja kykyjen huomioimisella voidaan palvella laajaa käyttäjäkuntaa. Myös terveiden käyttäjien tarpeet vaihtelevat ja voivat eri olosuhteissa ja ajankohtina olla samoja kuin vammaisilla käyttäjillä. (Prellwitz & Skär 2007, 151–152; Talay ym. 2010, 854–855; Kiviranta 2014, 119–121.)

Itse leikkipuiston käyttäjien, myös vammaisten aikuisten ja lasten, osallistuminen leikkipuistojen suunnitteluun on ensisijaisen tärkeää. Siten syntyy hyviä leikkipuistoja ja kaikkien lasten osallisuus toteutuu. (Woolley 2012, 452, 456; Moore &

Lynch 2015, 340). Tutkimusten mukaan liikuntavammaisille ja pyörätuolia käyttävillä lapsilla on toivottu esimerkiksi esteettömiä polkuja ja rampeja leikkipuistovälineiden luo ja tilavampia leikkimökkejä. Kehityksessään viiveisille lapsille on toivottu kooltaan isompia istuttavia leikkivälineitä. Kehityksessään viiveiset sekä näkövammaiset lapset ovat itse toivoneet helppokäyttöisiä kiipeilytelineitä. Lapset ovat toivoneet leikkipuistoihin myös ”oikeita asioita” eli esimerkiksi oikeita talleja, autoja, laivoja ja eläimiä muistuttavia leikkipuistovälineitä. Niiden avulla voitaisiin edistää pitkäkestoisempia mielikuvitus- ja roolileikkejä ja rohkaista ja tukea lapsia sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäämiseen. (Prellwitz & Skär 2007, 149–152; Talay ym. 2010, 853; Ripat & Becker 2012, 148–149; Kiviranta 2014, 73; Moore & Lynch 2015, 332, 341)

Kivirannan (2014, 13, 59–61, 70–71) tutkimuksessa lasten ja vanhempien lisäksi esteettömien leikkivälineiden suunnitteluprosessiin osallistui fyysisesti vammaisten lasten liikuntaan ja leikkiin perehtyneitä fysio- ja toimintaterapeutteja ja sairaanhoitajia. He kehittivät muutoksia ja ideoita, joilla erilaisten käyttäjien leikkipuistoympäristöissä toimimista ja useampiin eri toimintoihin osallistumista voitaisiin helpottaa. Ideoinnin tulokset olivat samansuuntaisia kuin aiemmissä tutkimuksissa. Kaikille sopivassa leikkipuistossa tulisi huomioida muun muassa pintamateriaalien tasaisuus ja vaihtelevuus eri toiminta-alueilla, värikontrastien vahvistaminen sekä selkeiden ja houkuttelevien värien käyttäminen välineissä, käsi- ja jalkojen lisäminen, erikokoisten ja eri korkeuksilla olevien sekä turvallisten keinojen ja liukumäkien laajempi valikoima, turvallisuutta ja motivaatiota lisäävät äänitunnisteet.

5 LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI

5.1 Lapsivaikutusten arviointi osana arviointitoimintaa

Arviointitoiminnan ensisijainen tarkoitus on arvioinnin kohteen arvon ja ansioiden luotettava määrittäminen. Arvioinnissa kohteen hyvyyttä, huonoutta, onnistuneisuutta tai hyödyllisyyttä tarkastellaan valittujen kriteerien, kuten vaikutusten, vaikuttavuuden, tehokkuuden, tuloksellisuuden tai oikeudenmukaisuuden perusteella. Parhaimmillaan laadukas arviointitoiminta on tutkimuksen luonteista. Tuoloin käytetään harkittua tutkimusasetelmaa, ja havaintoaineiston hankinta ja tiedonkeruu ovat systemaattisia. Myös arviointitiedon analyysin, tulkinnan ja johtopäätösten on oltava johdonmukaisia ja todennettavia. (Paasio 2006, 95; Mickwitz 2007, 50; 14; Aalto-Kallio ym. 2009, 76–77; Syväjärvi 2014, 83).

Lapsivaikutusten arviointi (LAVA) kuuluu ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin (IVA) menetelmiin. IVA-menetelmiä käytetään ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin, elinoloihin, palveluihin, viihtyvyyteen sekä terveyteen vaikuttavien hankkeiden, suunnitelmien ja päätösten monitieteelliseen arviointiin. Esimerkiksi kunnissa IVA:a on käytetty hyvinvointistrategian laatimisessa, kotihoidontuen kuntalisän maksamisen ja kehitysvammaisten jatko-opetuksen järjestämisen suunnittelussa. (Nelimarkka ja Kauppinen 2007, 8, 11, 27, 36; THL 2014b.) Vaikutusten arviointi suositellaan tehtäväksi etenkin silloin, kun päätettävä asia kohdistuu johonkin herkkään ja haavoittuvaan väestöryhmään. Väestöryhmä voi olla haavoittuva ikänsä puolesta (esimerkiksi pienet lapset, vanhukset), vammaisuuden ja sairauden vuoksi (esimerkiksi liikunta-, näkö-, kuulo-, kehitysvamma, pitkäaikaissairaus), sosioekonomisen aseman vuoksi (esimerkiksi matala koulutus- ja tulotaso) tai eristämisen ja syrjinnän vuoksi (esimerkiksi rotu, kansalaisuus, ikä). (Heinämäki & Kauppinen 2010, 4-5; Alila 2011, 7, 34; Sudqvist & Oulasvirta 2011, 7.)

Lapsivaikutusten arviointi perustuu kansainvälisiin ja kansallisiin sitoumuksiin ja säädöksiin, jotka velvoittavat lasten suojelemiseen ja lasten edun ensisijaiseen huomioimiseen. Tärkeimmät Suomea koskevat veloitteet on kirjattu YK:n lapsen

oikeuksien sopimukseen sekä Suomen perustuslakiin, nuorisolakiin ja lastensuojelulakiin. (Taskinen 2006, 6; Alila 2011, 16.) Lapsen edun ensisijaisuus on huomioitava esimerkiksi julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien lapsia koskevissa toimissa ja ohjelmissa (Lasten oikeuksien sopimus 1989, 3. artikla). Lapsen edun käsitteellä varmistetaan lapsen oikeuksien täysimääräinen toteutuminen sekä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen huomioiminen (Lasten oikeuksien komitea 2013, 14:3). Yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa myös vammaisille lapsille tulee taata oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksista 2006, 7. artikla.)

Lapsen näkökulma on huomioitava päätöksenteon suunnitteluvaiheessa, käytäntöjä tarkasteltaessa, lainvalmistelussa, määrärahoja ja resursseja jaettaessa, organisatorisia ja hallinnollisia muutoksia ja palvelumuutoksia tehtäessä sekä fyysistä ympäristöä rakennettaessa (Paton & Munro 2006, Alilan 2011, 34–35 mukaan). LAVA tulisi toteuttaa perhepoliittisten päätösten lisäksi esimerkiksi liikennesuunnitteluun, kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluihin, mediatuotantoon sekä valtion ja kuntien talousarvioihin liittyvän suunnittelun yhteydessä. LAVA on kansainvälisesti hyväksytty ja tärkeänä pidetty arvioinnin muoto, jota ohjaavia malleja on kehitetty esimerkiksi Skotlannissa, Ruotsissa, Englannissa, Kanadassa, Uudessa-Seelannissa, Irlannissa ja Suomessa. (Alila 2011, 34, 41.)

5.2 Lapsivaikutusten ennakoarviointi

Lapsivaikutusten arviointia tehdään vaikutusten arvioinnin eri muotojen mukaisesti ennako- ja prosessiarviointina sekä seurantana. Ennakoarvioinnissa suunnitteilla olevan päätöksen, toimenpiteen tai ohjelman todennäköisiä seurauksia ja vaikutuksia lasten elämään pyritään tunnistamaan ja arvioimaan jo ennen päätöksen toteuttamista. Prosessiarvioinnissa vaikutuksia ja toimeenpanon sujumista analysoidaan päätöksen tai ohjelman toteutuksen aikana. Seurantaarvioinnissa selvitetään sitä, miten tehty päätös tai toimenpide on vaikuttanut lasten elämään. (Taskinen 2006, 10.)

Lapsivaikutusten ennakoarvioinnin tarkoituksena on selvittää kokonaisvaltaisesti yhteiskunnallisten päätösten ja toimenpiteiden ennakoitua hyödyt ja/tai haitat lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnille. Sen avulla edistetään julkisen päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja nostetaan esiin päätöksenteon taustalla olevat tiedot lapsista ja päätösten vaikutuksista. LAVA:n avulla voidaan ennakoita ja ohjata tulevaa kehitystä sekä tehdä parempia päätöksiä, kun vahvistetaan positiivisia vaikutuksia ja minimoidaan negatiivisia tai ei-toivottuja lapsiin kohdistuvia seurauksia. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja edun korostamisen rinnalla menetelmän keskeisenä lähtökohtana on asianosaisten omien näkemysten esille tuominen. Menetelmän avulla saadaan erilaisten lapsi- ja nuorisoryhmien sekä lapsiperheiden ääni kuuluville ja vahvistetaan heidän osallisuuttaan ja osallistumistaan suunnitteluun, päätöksentekoon ja vaikutusten arvioimiseen. (Neli-markka ja Kauppinen 2007, 11; Heinämäki & Kauppinen 2010, 4; Alila 2011, 14, 34.)

Lapsivaikutusten ennakoarviointi tehdään, mikäli ohjelman tai suunnitelman toteutuessa on odotettavissa käytetyn lapsivaikutusten ennakoarvioinnin mallin kriteeristön mukaisia vaikutuksia lasten elämään. Mikäli alustavassa tarkastelussa todetaan, että todennäköisiä tai olennaisia vaikutuksia ei ole odotettavissa, voidaan arviointi jättää tekemättä. Jos vaikutukset tuntuvat mahdollisilta ja tärkeiltä, ryhdytään arvioinnin tekemiseen. (Taskinen 2006, 9).

LAVA voidaan tehdä kolmivaiheisena nopeana ennakoarviointina tai tavanomaisena ennakoarviointina (Taskinen 2006, 9). Mahdolliset vaikutukset käsitellään laajasti, ja ne voidaan ilmaista rahassa mitattavina ja kappalemääräisinä vaikutuksina tai laadullisesti ja verbaalasti ilmoitettavina vaikutuksina. Nopeassa kolmivaiheisessa ennakoarvioinnissa päätöksen valmistelija ja sisältöasiantuntija tunnistavat erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja arvioivat valmisteltavan päätöksen vaikutuksia. He vertailevat eri vaihtoehtojen vaikutuksia nopeasti taulukoimalla päätösvaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Esittelijä voi hyödyntää taulukoitua ennakoarviointia perusteluna tekemälleen päätösehdotukselle. Tavanomainen vaikutusten ennakoarviointi sisältää useita työvaiheita, laajan tiedon keruun

sekä eri tahojen kuulemisen ja osallistumisen. Sitä voi toteuttaa laajempi työryhmä ja se kestää erilaisten ohjelmien, suunnitelmien ja strategioiden valmistelun ajan. Siinä erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen vaikutuksia arvioidaan vertaamalla vaikutusten hyvyttä keskenään. (THL 2015.)

5.3 Lapsivaikutusten arviointi Suomessa

Suomessa on kehitetty ja julkaistu lapsivaikutusten arvioinnin malleja kansainvälisiin malleihin perustuen: Suomen lapsiasiain toimikunnan malli vuonna 2005, Stakesin malli vuonna 2006 sekä vuonna 2010 Stakesin mallia tarkentava THL:n Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä -työväline. (Alila 2011, 38–41.) Evankelisluterilaisen kirkon viranomaisten on vuodesta 2015 lähtien pitänyt toteuttaa Kirkkohallituksen ohjeistuksen mukainen lapsivaikutusten ennakoarviointi hallinnollisten päätösten valmistelussa, ja sen tekemistä on suositeltu sovellettavaksi myös laajemmin kaikessa seurakunnan toiminnassa (Kirkkohallitus 2015, 4-5). Uusimpana mallina Suomessa on syksystä 2015 lähtien ollut käytettävissä UNICEFin lapsiystävällinen kunta -malliin kuuluva Ohjeita lapsivaikutusten ennakoarviointiin kunnan päätöksenteossa (Suomen UNICEF ry 2015).

Lapsivaikutusten arviointi on ollut Suomessa ajankohtainen asia pitkään valtionhallinnon tasolla, se on ollut kirjattuna jo kolmeen perättäiseen hallitusohjelmaan. Sipilän hallitusohjelman hyvinvointiin ja terveyteen liittyviin kärkihankkeisiin kuuluu Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma, johon sisältyy päätösten lapsi- ja perhevaikutusten arvioinnin käyttöönotto (Valtioneuvosto 2015, 21). Itse menettelmästä on helposti saatavilla tietoa ja kannanottoja. Esimerkiksi internetin kautta on luettavissa eri tasoilla vaikuttavien päättäjien mielipiteitä sekä asiantuntijoiden ja eri organisaatioiden julkilausumia lapsivaikutusten arvioinnin tekemisen tärkeydestä sekä kuntalaisten tekemiä erilaisia aloitteita lapsivaikutusten ennakoarvioinnin tekemisen puolesta.

Lapsivaikutusten arviointeja tehdään oletettavasti enenevässä määrin, mutta julkisia sähköisiä asiakirjoja toteutetuista ennakoarvioinneista on saatavilla vähän. Esimerkiksi usean UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen saaneen

kunnan ja kaupungin internet-sivuilla on mainintoja lapsivaikutusten ennakoarvioinnista, muttei konkreettista aineistoa tehdyistä ennakoarvioinneista. Julkisesti saatavilla on esimerkiksi vuonna 2008 laadittu Lapsivaikutusten ennakoarvio ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa -loppuraportti, jossa esitellään Äänekosken kaupungin kuntaliitosten yhteydessä toteutetun hankkeen tuloksia. Hankkeen aikana selvitettiin sitä, miten perheet ja henkilökunta olivat kokeneet tapahtuneen kuntaliitoksen. (Toikka 2008, 1.) Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa -julkaisusta on luettavissa suppeita esimerkkikuvauksia lapsivaikutusten arvioinnista erilaisissa päätöksissä, kuten leirikeskukseen myymiseen, lastenohjaajan toimen lakkauttamiseen ja jumalanpalveluksen ajankohdan muuttamiseen liittyen (Kirkkohallitus 2015, 28–33). Vuodelta 2013 on saatavilla kattava Kokkolan kaupungin Isokylän monitoimitalon lapsivaikutusten arviointiraportti. Siinä kuvataan vaikutusalueen asukkaiden osallistamisen vaiheet ja tulokset ennen varsinaista monitoimitalon suunnittelua ja laadittujen suunnitelmien tarkastelun yhteydessä. Kyseinen lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi jatkuu vielä vuosina 2016–2020 monitoimitalon käyttökokemusten kartuttua. (Kokkolan kaupunki 2013).

Koska dokumentteja on saatavilla vähän, vaikuttaa Alilan väittämä vuodelta 2011 pitävän edelleen paikkansa. Hänen mielestään lapsivaikutusten arviointien tekeminen on vielä vähäistä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja käytännössä (Alila 2011, 16, 70). Myös lapsiasiavaltuutettu Kurttilan (2015) mukaan sekä valtion että kuntien päätösten osalta lapsivaikutuksia arvioidaan edelleen harvoin, usein vaikutusarviointi puuttuu kokonaan. Hän toteaa, että asiassa tarvittaisiin ryhtiliike sekä hallituksen että kuntien valmistelutyössä. Siten turvattaisiin lasten hyvä elämä ja hyvinvointi, ja katkaistaisiin lasten eriarvoistumiseen johtava kehitys.

6 LIKUNNALLISEN LEIKKIPUISTON LAPSIVAIKUTUSTEN ENNAKKOARVIOINTI

Opinnäytetyönä toteutettu lapsivaikutusten ennakkoarviointi tehtiin Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen toimeksiantona. Se toteutettiin tavanomaisena ennakkoarviointina suunnitelmallisesti ja aikataulun mukaan etenevänä prosessina. Lapsivaikutusten ennakkoarvioinnin prosessin vaiheet olivat Stakesin mallia (Taskinen 2006, 13) mukaillen: 1) tietojen hankinta, 2) vaikutusten tunnistaminen, 3) tietojen käsittely, 4) vaikutusten ja vaihtoehtojen arviointi ja 5) raportointi opinnäytetyön muodossa. Taskisen (2006, 13) esittämä lapsivaikutusten ennakkoarvioinnin vaihe 6) seuranta ei toteutunut, sillä opinnäytetyö valmistui ennen hankkeen päättymistä.

Vaikutusten arvioinneissa vertaillaan eri ratkaisuvaihtoehtoja, jotta löydettäisiin paras mahdollinen tapa toteuttaa päätettävä asia. Ratkaisuvaihtoehtoja voidaan muodostaa esimerkiksi siten, että eri vaihtoehdot toteuttavat ja konkretisoivat erilaisia tulevaisuuteen liittyviä tavoitteita ja toiveita tai eri intressiryhmien vaatimuksia. Yleensä yhtenä vaihtoehtona kuvataan myös niin sanottu nollavaihtoehto, jossa kuvitellaan nykyisen kehityksen jatkuvan. (THL 2014c.) Toteutetussa lapsivaikutusten ennakkoarvioinnissa vaihtoehtoiset ehdotukset (VE) olivat: VE 0 = tilanne pysyy ennallaan, leikkipuistoa ei rakenneta ja VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva ja liikuntaa tukeva leikkipuisto. Seuraavissa vaihtoehtojen kuvauksissa esitetään vaihtoehtoisten ehdotusten sisältö. VE 0:n kuvauksessa on hyödynnetty Oulun kaupungin leikkipuistojen kehittämissuunnitelmaa (2013). VE 1:n kuvaus perustuu Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hankkeen hanke-suunnitelmaan (2013).

VE 0 = Tilanne pysyy ennallaan, ei rakenneta kaikille sopivaa ja liikuntaa tukevaa leikkipuistoa

Kaupungin eri kaupunginosissa on useita lähileikkipaikkoja, joissa on perusleikkivälineistö: keinuteline pienille ja isoille lapsille, jousituotteita, hiekkalaatikko,

pienille lapsille liukumäki ja isommille lapsille monitoimiteline, jossa on liuku- ja kiipeilymahdollisuus. Kaupungin jokaisella suuralueella on useampaa kaupungin-osaa palveleva leikkipuisto, jossa voi perusleikkivälineistön lisäksi olla muutamia muita leikkivälineitä ja vapaata nurmi-/pelialuetta. Kaupungissa on keskusleikkipuisto/-puistoja, jotka palvelevat kaupungin kaikkia asukkaita ja matkailijoita. Niissä on monipuolisia mahdollisuuksia keinumiseen, hiekkaleikkeihin, liukumiseen, kiipeilyyn, pyörimiseen, hyppimiseen, roikkumiseen, tasapainoiluun ja pelaamiseen. Puisto voi olla jonkin teeman mukainen, ja se voi sijaita lähiliikunta- paikan yhteydessä. Kaupungin erilaiset leikkipaikat pyritään luomaan turvallisiksi, virikkeellisiksi ja viihtyisiksi paikoiksi monen ikäisille lapsille ja koko perheelle. Pääkulkureittien mitoituksissa ja pintamateriaaleissa pyritään huomioimaan esteettömyys. Erityisryhmät pyritään huomioimaan joillain esteettömillä leikkivälineillä suuralueilla, keskusleikkipuistoissa ja erityispäivähoitopaikkojen lähellä.

VE 1 = Rakennetaan kaikille sopiva ja liikuntaa tukeva leikkipuisto

Edellä kuvattujen leikkipaikkojen ja -puistojen lisäksi kaupunkiin rakennetaan keskeiselle ja hyvät kulkuyhteydet omaavalla paikalla kaikille sopiva ja liikuntaa tukeva leikkipuisto. Sen rakentamisessa huomioidaan kaikenikäisten ihmisten viihtyvyys ja monipuolisesti erilaisen toimintakyvyn omaavien ihmisten tarpeet. Se mahdollistaa liikunnallisista, kognitiivisista, aistitoimintojen tai muista vastaavista vammoista riippumatta kaikkien lasten yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen osallistumisen liikuntaan, ulkoiluun, luovaan ja mielikuvitukselliseen leikkiin, taitojen kehittämiseen sekä monipuolisten aistikokemusten ja sosiaalisten kontaktien hankkimiseen. Leikkipuistossa hyödynnetään moniaistisuutta ja aistitoimintojen yhdentymisen tukemista sekä terveysvaikutuksia lisäävän peliteknologian mahdollisuuksia.

6.1 Ennakoarvioinnin vaiheet

Lapsivaikutusten ennakoarvioinnin prosessi toteutettiin heinäkuun 2015 – elokuun 2016 välisenä aikana. Ennakoarvioinnin aikataulu ja eteneminen Stakesin

mallin vaiheita mukaillen on esitetty tiivistetysti taulukossa Lapsivaikutusten ennakoarvioinnin aikataulu ja vaiheet (taulukko 1).

Taulukko 1. Lapsivaikutusten ennakoarvioinnin aikataulu ja vaiheet.

Milloin?	Mitä?	Miten?	Stakesin mallin vaihe
heinäkuu 2015 – maaliskuu 2016	tiedonhaku ja laadullisen arviointiaineiston hankinta	taustatiedon hankkiminen julkisista asiakirjoista, tutkimusartikkeleista ja -kirjallisuudesta, opinnäytetyön kirjoittamisen aloittaminen	tietojen hankinta
marraskuu 2015 – maaliskuu 2016	lasten ja vanhempien osallistaminen, tiedon tuottaminen leikkipuiston suunnittelun tueksi	suunnittelupajojen, leikkipuistokäyntien ja teemahaastattelujen suunnittelu ja toteutus koulun suunnittelu-toiminnan suunnittelu- ja purkupäivään osallistuminen	tietojen hankinta
lokakuu 2015 – heinäkuu 2016	lapsiin kohdistuvien välittömien ja välillisten vaikutusten tunnistaminen	valistunut arvaus, ensimmäinen tarkistuskierrös ja toinen tarkistuskierrös	vaikutusten tunnistaminen
maaliskuu – heinäkuu 2016	aineiston käsittely ja analysointi koosteiden laatiminen lasten ja vanhempien ideoista ja toiveista lasten tuotosten, dokumenttien sekä lasten ja vanhempien ideoista ja toiveista laadittujen koosteiden työstäminen	keskusteluiden ja haastatteluiden litteointi lasten tuotosten dokumentointi lasten ja vanhempien toiveiden ja ideoiden luokittelu teoriaohjaava sisällön erittely – ja analyysi	tietojen käsittely

(jatkuu)

Taulukko 1 (jatkuu).

Milloin?	Mitä?	Miten?	Stakesin mallin vaihe
maaliskuu – elokuu 2016	aineiston analysointi, ennakoitujen lapsivaikutusten ja vaihtoehtojen työstäminen	yhteenvedotaulukon laatiminen vaikutuksista	vaikutusten ja vaihtoehtojen arviointi
joulukuu 2015 – kesäkuu 2016	opinnäytetyön tekeminen ja esittely	opinnäytetyön kirjoittaminen, esittely hankkeen työntekijöille, tutkimusryhmälle ja hankkeen seminaarissa, koosteiden luovuttaminen hankkeelle	raportointi
elokuu 2016	lapsivaikutusten ennakkoarviointiprosessin päätyminen opinnäytetyön valmistuminen	opinnäytetyön kirjoittaminen valmiin työn luovuttaminen hankkeelle	raportointi
syksy 2016, ajan-kohta avoinna	hankkeen tilaisuuteen osallistuminen	opinnäytetyön esittely	raportointi

Luvuissa 6.1.1.- 6.1.5. avataan Stakesin mallin vaiheita tarkemmin ja kuvataan opinnäytetyössä toteutettu lapsivaikutusten ennakkoarvioinnin prosessi. Selkeyden vuoksi vaiheet on esitetty sekä taulukossa että kuvauksessa perättäisinä vaiheina, mutta todellisuudessa, kuten aikataulusta käy ilmi, prosessimaisessa työkentelyssä vaiheet lomittuivat keskenään ja etenivät rinnakkain.

6.1.1 Tietojen hankinta

Lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi tarvittavaa tietoa hankitaan tavallisesti monitieteisyyttä ja monimuotoisia menetelmiä käyttäen, eri tavoin tuotettua ja kerättyä tietoa yhdistämällä. Tietoa voidaan tuottaa sekä määrällisillä että laadullisilla menetelmillä hyödyntämällä tieteellistä tietoa, viranomais- ja asiantuntijatietoa sekä esimerkiksi tilastoja, asiakirjoja ja suunnitelmia. Lapsivaikutusten arvioinnissa välttämätöntä on lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa osallistaminen tiedonkeruuprosessiin asiantuntijoiden ja viranomaisten rinnalle. Heidän omakohtaisia mielipiteitään, näkemyksiään ja kokemuksiaan kartoitetaan

esimerkiksi kyselyillä, haastatteluilla, työpaja-, kuulemis- ja yleisötilaisuuksia järjestämällä. (Taskinen 2006, 14–15; Alila 2011, 36.)

Tässä lapsivaikutusten ennakoarvioinnissa tiedonhankintamenetelminä käytettiin laadullisia aineistonkeruumenetelmiä. Laadullisten menetelmien käytöllä pyritään varmistamaan kokonaisvaltainen ja monitahoinen tiedon hankinta ja tarkastelu (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Tarvittavan tausta- ja tutkimustiedon hankkimiseksi ja mahdollisten lapsivaikutusten selvittämiseksi opinnäytetyön tekijä toteutti tiedonhaun, jossa hyödynnettiin lasten hyvinvointiin ja liikuntaan sekä niitä edistäviin ympäristöihin ja esteettömiin leikkipuistoihin liittyviä eri tieteenalojen tutkimusartikkeleita ja kirjallisuutta.

Laadullisia menetelmiä käytettäessä suositaan menetelmiä, joissa tarkoituksenmukaisesti valitun kohderyhmän oma näkökulma pääsee esille (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Aineiston hankinnassa edettiin keräämällä tietoa leikkipuistoon liittyvistä toiveista ja ideoista ja ennakoituista merkityksistä ja vaikutuksista sekä terveiltä että vammaisilta lapsilta ja heidän vanhemmiltaan. Osallistamiseen, laadullisen tutkimuksen aineistonhankintaan ja lapsivaikutusten arviointiin liittyvän kirjallisuuden pohjalta aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat lasten suunnittelupajat, perheiden leikkipuistokäynnit tarrakarttamenetelmää hyödyntäen sekä vanhempien teemahaastattelut. Marraskuun 2015 ja maaliskuun 2016 välisenä aikana opinnäytetyön tekijä toteutti lasten ja vanhempien kuulemiseen liittyen kolme suunnittelupajaa, kaksi leikkipuistokäyntiä, kaksi yksilöllistä vanhemman teemahaastattelua ja oli kuuntelemassa koulun toimesta toteutetun suunnitteluprojektin tuloksia. Osallistamiseen liittyen tavoitettiin 67 4 – 12-vuotiasta lasta ja neljä vanhempaa. Tarkemmat tiedot osallistujista kerrotaan aineistonkeruumenetelmien kuvausten yhteydessä.

Suunnittelupajat

Suunnittelupajat ovat vuorovaikutteisen ryhmässä tapahtuvan suunnittelun perustyökaluja, joita voidaan järjestää suunnittelu- tai kehitysprosessin kaikissa vaiheissa ja toteuttaa suunnittelutoiminnan teemasta, tavoitteista ja tarkoituksesta

riippuen erilaisia menetelmiä hyödyntämällä. Jotta ideoiden ja suunnitelmien tuottamisessa päästään hyvään lopputulokseen, tarvitaan aitoa vuorovaikutusta sekä osallistujien huomioimista: ymmärrettävän kielen ja käsitteiden käyttöä sekä osallistujille sopivien vuorovaikutusmenetelmien ja ilmaisutapojen käyttämistä. Yleensä suunnittelupajoissa käytetään kirjallisesti, valokuvaten, piirtäen tai suullisesti sekä pienessä ryhmässä että yksityisesti toteutettua suunnittelua ja ilmaisua. (Aalto-yliopisto 2015a.) Lasten kanssa tiedon tuottamisen välineinä käytetään usein piirroksia, kirjoitelmia, kuvia, haastatteluja, kyselyitä ja kertomuksia (Karlsson 2012, 44).

Porissa tietoa hankittiin toteuttamalla marraskuussa 2015 kaksi suunnittelupajaa, yksi esikouluikäisten lasten (14 lasta) ja esikoulun opettajan kanssa sekä yksi koulun iltapäiväkerhon 1.–2.-luokan oppilaiden (22 lasta) ja kahden iltapäiväkerhon ohjaajan kanssa. Porin suunnittelupajojen osallistujaryhmät tulivat hankkeeseen mukaan Porin alueelliseen asiantuntijaryhmään kuuluvan henkilön välityksellä. Suunnittelupajat toteutettiin Porin sivistystoimen johtajan luvalla. Lasten vanhempia tiedotettiin suunnittelupajojen järjestämisestä kirjallisella tiedotteella. Pajat järjestettiin esikouluopetuksen ja iltapäiväkerhon käyttämissä luokkahuoneissa ja ne sisältyivät esikoulun ja iltapäiväkerhon toimintaan. Lapsilla oli halutessaan mahdollisuus kieltäytyä pajatoimintaan osallistumisesta.

Turussa toteutettiin marraskuussa 2015 yksi suunnittelupaja 5- ja 8-vuotiaiden lasten kanssa opinnäytetyön tekijän työpaikan neuvotteluhuoneessa, lasten vanhempi oli läsnä tilanteessa. Turun suunnittelupajaan osallistuneet lapset tulivat mukaan suunnitteluun vapaaehtoisesti vanhempiensa suostumuksella ja hankkeen kutsumina. Hankkeen yhteistyökumppaneina toimivien potilasyhdistysten (Turun seudun autismi- ja ADHD-yhdistys Aisti ry, Näkövammaisten keskusliitto, Turun CP-yhdistys, Turun seudun lihastautiyhdistys) kautta välitettiin yhdistysten jäsenperheille sähköpostitse kutsukirje, jossa vanhempia pyydettiin tulemaan lastensa kanssa mukaan hankkeeseen ideoimaan omia tarpeitaan vastaavaa leikkipuistoa sekä tunnistamaan kaikille sopivan leikkipuiston lapsivaikutuksia. Paperiversioita kutsukirjeestä annettiin perheitä varten ilmoitustauluille laitettavaksi Turun yliopistollisen keskussairaalan lastenneurologian osastolle ja poliklinikalle,

Turun kaupungin lastenneurologiseen yksikköön ja kahteen lasten kuntoutuksen toimipisteeseen. Perheille suunnatun kutsukirjeen kautta tavoitettiin yhteensä kolme perhettä: neljä lasta (3 poikaa ja 1 tyttö iältään 4–12-vuotta) ja neljä vanhempaa (3 äitiä ja 1 isä).

Toteutetuissa suunnittelupajoissa lasten näkemyksiä ja toiveita kartoitettiin ja kerättiin kuvallisen ja suullisen ilmaisun keinoilla. Aiheeseen virittäytymisessä sekä ideoinnin ja suunnittelun aikana huomioitiin lasten ikä, jaksaminen ja lapsille mielekkäät toimintatavat. Toteutuksesta sovittiin yhdessä lapset hyvin tuntevien työntekijöiden tai lasten vanhempien kanssa. Lasten kanssa keskusteltiin leikkipuistoissa käymisestä, heiltä kysyttiin leikkipuistotoimintoihin liittyviä mielipiteitä ja perusteluja mielipiteille. Lapsilta pyydettiin apua selvittämistyöhön: millainen olisi kaikenlaisille lapsille liikkumiseen ja leikkimiseen sopiva leikkipuisto, ja miten sellainen leikkipuisto vaikuttaisi vammaisten lasten ja heidän perheidensä elämään. Lapset ideoivat ja tuottivat ehdotuksia kaikille sopivaan leikkipuistoon sopivista leikkipuistovälineistä ja -toiminnoista. He piirsivät, askartelivat ja rakentelivat legoilla itselleen mieluisia ja/tai kaikille lapsille sopivia leikkipuistovälineitä ja -suunnitelmia sekä nimesivät ja kertoivat omista tuotoksistaan. Lopuksi lapsilla oli halutessaan mahdollisuus kysyä opinnäytetyön tekijältä aiheesta. Lasten kuulemisen aikana käydyt keskustelut äänitettiin, mihin lapsilta pyydettiin lupa. Lasten tekemät tuotokset (40 kappaletta) jäivät hankkeen käyttöön.

Maaliskuussa 2016 turkulaisen koulun kolme 3. luokan oppilasryhmää (28 yleisopetuksen ja erityisen tuen oppilasta) opettajineen ja avustajineen toteutti leikkipuiston suunnitteluun liittyvää projektimuotoista opiskelua koulun rehtorin suosituksella. Opinnäytetyön tekijä otti suoraan yhteyttä kouluun Turun kaupungin lasten kuntoutuksen asiantuntijoiden suosituksesta. Koululla pidettyyn suunnittelu- ja yhteenvetopäivään osallistuivat opinnäytetyön tekijä ja yksi hankkeen Turun alueellisen asiantuntijaryhmän jäsenistä. He keräsivät tietoa yhteenvetopäivän aikana tekemällä muistiinpanoja lasten esittämistä leikkipuistosuunnitelmista ja -kertomuksista sekä opettajien johdolla lasten kanssa käydyistä kaikille sopivaan leikkipuistoon liittyvistä keskusteluista, mielipidemittauksista ja käsittekartan läpikäymisestä. Opinnäytetyön tekijä ja hankkeen asiantuntija laativat

yhteisen koosteen koululaisten kuulemisesta yhdistämällä muistiinpanonsa. Lasten piirtämät leikkipuistosuunnitelmat (11 kappaletta) ja niiden kuvaukset jäivät hankkeen käyttöön.

Leikkipuistokäynnit

Perheiden leikkipuistokäynnit toteutettiin soveltamalla tarrakarttamenetelmää. Tarrakarttamenetelmän avulla tutkitaan lasten ja nuorten kanssa erilaisia ympäristöjä, kuten koulun tiloja, pihoja tai asuinalueita. Sen avulla voidaan kartoittaa lasten ja nuorten eri paikkoihin liittämiä kokemuksia ja tunteita. Menetelmää käytettäessä tutkittavasta alueesta laaditaan osallistujille oma kartta tai pohjapiirros, johon osallistuja merkitsee eri paikkoihin liittyviä tunteitaan tai kokemuksiaan erilaisia merkityksiä sisältävillä tarroilla. Tarroihin valitut merkitykset vaihtelevat sen mukaan mistä asioista halutaan saada tietoa. Karttaan voidaan merkitä esimerkiksi miellyttävät/epämiellyttävät paikat tai pelottavat/rentouttavat paikat. (Aalto-yliopisto 2015b.)

Turussa toteutettiin marraskuussa 2015 kahden perheen kanssa leikkipuistokäynnit perheen lähiympäristössä sijaitsevassa leikkipuistossa. Ensimmäinen leikkipuistokäynti toteutettiin lapsi-vanhempi-parin kanssa (4-vuotias lapsi), toiseen leikkipuistokäyntiin osallistuivat vanhemmat lapsensa kanssa (5-vuotias lapsi). Lapset kommentoivat ja arvioivat leikkipuistoa tarrakartta-menetelmän avulla. He valitsivat leikkipuistosta laadittuun pohjapiirrokseseen hymynaama- ja surunaamatarroja sen mukaan, oliko leikkipuistoväline tai leikkipuistossa oleva muu asia heidän mielestään heille hyvä/sopiva tai huono/sopimaton. Keskustelujen aikana lapset perustelivat tarrojen valintaa kertomalla mielipiteisiinsä ja näkemyksiinsä vaikuttavia syitä. Samalla lapsilta ja heidän vanhemmiltaan kysyttiin leikkipuistoon liittyvistä kokemuksista, näkemyksistä ja toiveista. Näkemyksiä ja toiveita kartoitettiin etenkin liikunnan tukemisen ja kaikille sopivuuden lähtökohdista. Leikkipuistokäynneillä käydyt keskustelut äänitettiin osallistujien luvalla litterointia varten.

Teemahaastattelut

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdentuu tietyn aihepiirin keskeisiin teemoihin ja etenee ilman yksityiskohtaisia kysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47). Haastattelun tavoitteena on luonteva ja tasaveroinen keskustelu, jonka aikana pyritään saamaan tietoa siitä, mitä haastateltava tekee, ajattelee, tuntee, kokee tai uskoo (Hirsjärvi ym. 2009, 185; Eskola & Vastamäki 2015, 36–37). Vanhempien haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, koska Hirsjärven ja Hurmeen (2014, 47–48) mukaan keskeistä teemahaastattelussa ovat vuorovaikutustilanteessa syntyvät haastateltavien omat tulkinnat kokemistaan asioista sekä heidän niille antamansa merkitykset.

Haastatteluteemojen suunnittelussa ja muodostamisessa hyödynnettiin esteettömiin leikkipuistoihin liittyviä tutkimuksia ja tutkimusartikkeleita sekä Stakesin lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointimallia. Niiden pohjalta teema-alueiksi valittiin perheen ja lapsen nykyisiin leikkipuistoihin liittyvät kokemukset, vanhemman ideat ja perheen tarpeet kaikille sopivaan ja liikuntaa tukevaan leikkipuistoon liittyen sekä kaikille sopivan ja liikuntaa tukevan leikkipuiston ennakoitujen hyödylliset ja haitalliset vaikutukset. Ennakoitujen vaikutusten kartoittamiseksi haastattelu-teema tarkentui Stakesin mallin mukaisesti ja kohdistui perheen arkielämään, lapsen terveyteen, hyvinvointiin ja osallistumiseen, perheen ja lapsen ihmissuhteisiin, oikeuksien ja tasa-arvon toteutumiseen sekä kaupungin palveluihin liittyviin vaikutuksiin.

Teemahaastattelut toteutettiin Turussa yksilöhaastatteluna kahden vanhemman kanssa tammi-maaliskuussa 2016. Yksi haastattelu toteutettiin opiskelijan oppilaitoksen kokoushuoneessa ja toinen haastateltavan kotona. Ennen haastattelujen toteuttamista haastateltaville lähetettiin sähköpostitse tietoa sekä hankkeesta että lapsivaikutusten ennakoarvioinnin menetelmästä. Haastatteluun valmistautumista ja aiheeseen paneutumista varten haastateltaville vanhemmille lähetettiin sähköpostitse teemahaastatteluun liittyviä kysymyksiä (liite 1). Haastattelutilanteessa kysymyksiä ei toistettu sellaisenaan vaan ne toimivat haastattelijan muis-

tin tukena. Haastattelussa pyrittiin etenemään keskustelunomaisesti, vanhemman kertomien kokemusten, näkemysten ja ideoinnin pohjalta tarkentavia kysymyksiä tehden. Vanhempien luvalla haastattelut äänitettiin litterointia varten.

6.1.2 Vaikutusten tunnistaminen

Lapsivaikutusten arvioinnissa pyritään tunnistamaan merkittävimpiä lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. Sen toteutus riippuu tarkastelun alla olevan suunnitelman tai päätöksen sisällöstä. Erityisesti huomio kiinnitetään niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat välittömästi lasten kehitykseen, hyvinvointiin, terveyteen, ihmissuhteisiin, arjen sujuvuuteen ja turvallisuuteen. Lisäksi huomio tulee kiinnittää esimerkiksi perheen tai lähiyhteisön kautta lasten elämään kohdistuviin välillisiin vaikutuksiin, jotta voidaan ennakoida ja ennaltaehkäistä yllättäviä tai ei-toivottuja vaikutuksia. (Taskinen 2006, 16–18.)

Nelimarkan ja Kauppisen (2007, 29) kuvauksen mukaisesti vaikutusten tunnistamisen kolmiosaiseen tarkentuvaan prosessiin sisältyy valistunut arvaus, ensimmäinen tarkistuskierrös ja toinen tarkistuskierrös. Tässä lapsivaikutusten ennakkoarvioinnissa vaikutusten arvioinnin kolmiosaista prosessia sovellettiin niin, että valistuneen arvauksen vaiheessa opinnäytetyön tekijä keräsi tietoa todennäköisistä vaikutuksista tutkimuksista ja kirjallisuudesta sekä lapsilta ja heidän vanhemmiltaan. Ennakoiduista vaikutuksista laadittiin alustava lista ja taulukkomuotoinen kooste. Ensimmäisellä tarkistuskierröksellä niitä kommentoi kaksi lasten kuntoutuksen asiantuntijaa eli lasten toimintaterapeuttia. Toisella tarkistuskierröksellä tietojen hankinnan vaiheessa haastateltu vanhempi tarkasti muokatun listan ja taulukon.

Vaikutusten tunnistamisen kolmiosaisen prosessin kuluessa toteutettiin laadullisen aineiston analysointia sekä laadittiin yhteenvetoa ja taulukkoa ennakoiduista lapsivaikutuksista. Aineiston analysointi on kuvattu kappaleessa 6.1.3. Tietojen käsittely.

6.1.3 Tietojen käsittely

Kokonaisuudessaan lapsivaikutusten ennakoarvioinnissa kerätty laadullinen aineisto koostui äänitetyistä suunnittelupajojen ja leikkipuistokierrosten aikana lasten ja vanhempien kanssa käydyistä keskusteluista, lasten omia tuotoksiaan koskevista selostuksista, äänitetyistä vanhempien haastatteluista, suunnittelutoiminnan yhteenvetopäivästä laaditusta kirjallisesta koosteesta sekä asiantuntijoilta, työntekijöiltä ja vanhemmilta saaduista kirjallisista ja muistiin kirjoitetuista kommentteista. Aineiston käsittely alkoi äänitteiden kirjoittamisella soveltuvin osin tekstiksi word-ohjelmalla. Tallennetun aineiston litterointi eli puhtaaksikirjoitus voidaan tehdä koko aineistosta tai valikoiden (Hirsjärvi & Hurme 2014, 138). Osittaiseen lasten ja vanhempien puheen litterointiin päädyttiin, koska äänitteet sisälsivät myös sosiaaliseen vuorovaikutustilanteeseen liittyen muuta keskustelua.

Lasten suunnittelupajoissa tekemät kuvallisen ilmaisun tuotokset dokumentoitiin valokuvaamalla (51 eri valokuvaa) ja word-dokumenttiin luetteloimalla. Ne sekä lasten ja vanhempien litteroidut ideat ja toiveet käsiteltiin sisällön erittelyn avulla, eli niiden sisältö kuvattiin tiettyjen luokkien mukaan (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 106). Erittelyssä ja jaottelussa hyödynnettiin esteettömän rakentamisen perusteoksen Invalidiliiton Esteettömyyskartoitusoppaan (2009) suoritusohjetta Esteetön leikkialue. Vanhempien ja lasten esille tuomat asiat luokiteltiin suoritusohjetta soveltaen leikkipuiston sijainnin, kulkuväylien/pintojen, huoltorakennusten/levähdyspaikkojen/kalusteiden/opasteiden, erilaisten leikki-, liikunta- ja pelivälineiden, vesiaiheiden sekä luontoaiheet/kasvillisuus/eri aistien hyödyntäminen- ja muut ideat -luokkien mukaan. Ideoiden, toiveiden ja tarpeiden erittely tehtiin koodaamalla eri luokkiin kuuluvat sisällöt omilla väreillään word-tekstitiedostoon, jonka jälkeen sisällöt yhdistettiin omaan luokkaansa leikkaamalla ja liittämällä. Erittelyn pohjalta laadittiin oma kirjallinen koosteensa lasten (4 sivua) ja oma vanhempien kuulemisen pohjalta (4,5 sivua). Ne sekä valokuvina dokumentoidut lasten tuotokset ja 25 alkuperäistä piirustusta annettiin Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017 -hankkeelle jatkokäsittelyä varten ja hyödynnettäväksi hankkeessa laadittavissa leikkipuistosuunnitelmissa ja -oppaassa. Koosteisiin kerättyjä ideoita ja tarpeita sekä valokuvattuja tuotoksia hyödynnetään ja esitellään tässä

opinnäytetyössä lapsivaikutusten ennakoarvioinnin tulosten yhteydessä luvussa 7 esimerkkeinä siitä, miten ennakoitu lapsivaikutus olisi lasten ja vanhempien ideoinnin ja mielipiteiden pohjalta mahdollista saavuttaa.

Ennakoitujen lapsivaikutusten arviointiin liittyvä aineisto analysoitiin teoriaohjautusti. Aineiston sisällönanalyysi on teoriaohjaavaa, kun tutkittavan aineiston sisältöä analysoidaan aluksi aineistolähtöisesti eli sisältöä jäsennetään aineiston pohjalta tehtävänasettelun mukaisesti. Analyysin edetessä teoriaa ja aikaisempaa tietoa yhdistetään sisältöön ja käytetään apuna analyysin tekemisessä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–97). Teoriaohjaavan analysoinnin avulla haluttiin varmistaa se, että kaikki näkökulmat ja kokemukset ennakoituista hyödyistä ja/tai haitoista pystyttäisiin huomioimaan, vaikka niitä haluttiin opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa tehdyn päätöksen mukaan lopuksi tarkastella ja yhdistää opinnäytetyön viitekehyksenä toimivaan ICF/ICF-CY-luokitukseen ja -ajattelumalliin.

Ennakoitujen vaikutusten analysointi aloitettiin aineistolähtöisesti teemoittelulla, pelkistämällä ja ryhmittelyllä. Teemoittelussa aineistosta etsitään samansuuntaisia vaikutusteemoja ja aineistoa järjestetään ja yhdistetään eri aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93). Pelkistämisessä alkuperäisestä litteroidusta aineistosta nostetaan esiin olennaisia ajatuskokonaisuuksia ja niitä tiivistetään pelkistetyiksi ilmaisuiksi. Ryhmittelyssä ilmaisuja verrataan toisiinsa etsien samankaltaisuuksia ja eroavuuksia sekä luokittelemalla samankaltaiset sisällöt niitä kuvaavan käsitteen alle (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109–110). Alkuperäiset ennakoitujen vaikutusten kuvaukset siirrettiin leikkaa ja liitä -menetelmällä uuteen tiedostoon. Samankaltaiset kuvaukset koodattiin eli merkittiin omilla väreillään ja ne koottiin ryhmään, josta muodostettiin pelkistetympi ilmaus. Ilmaisut ryhmiteltiin vertaamalla niitä toisiinsa, jolloin samankaltaiset ilmaisut luokiteltiin leikkaa ja liitä-menetelmällä alustavasti yhteen ilmaisujen sisältöä kuvaavan käsitteen mukaan. Ryhmien muodostamisessa ja otsikoinnissa otettiin avuksi teemahaastattelussa hyödynnetyt Stakesin mallin välittömät ja välilliset vaikutusalueet eli perheen arkielämään, lapsen terveyteen/hyvinvointiin ja osallistumiseen, perheen ja lapsen ihmissuhteisiin sekä oikeuksien ja tasa-arvon toteutumiseen liittyvät vaikutusalueet.

Ennakoitujen lapsivaikutusten analysointia jatkettiin teorialähtöisesti. Teorialähtöisessä analysoinnissa hyödynnetään valmista ja ennakoita sopivaksi katsottua mallia (Tuomi & Sarajärvi 2013, 117). ICF-/ICF-CY-ajattelumallia voidaan hyödyntää muun muassa terveyden edistämisen, osallistumismahdollisuuksien parantamisen ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämässä (THL 2014a, 13; WHO 2007, xiii; WHO 2013, 84.) Ennakoidut lapsivaikutusten ryhmät käytiin läpi tarkastelemalla niitä suhteessa viitekehyksenä toimivan ICF- /ICF-CY-luokituksen Suoritukset ja osallistuminen- ja Ympäristökijät -osa-alueisiin sisältyviin aihealueisiin ja niitä tarkentaviin kuvauskohteisiin. Ruumiin/kehon toiminnot- ja Ruumiin rakenteet -osa-alueita ei huomioitu vaikutusteemojen valinnassa, koska tässä opinnäytetyössä ei pyritty selvittämään ennakkovaikutuksia niihin yhdistyen vaan ennakoituja lapsivaikutuksia haluttiin tarkastella yleisellä tasolla.

Tarkastelun ja sen jälkeen suoritetun uusintatarkastuksen jälkeen ennakoidut lapsivaikutusten ryhmät yhdistettiin lopullisiksi vaikutusteemoiksi ICF-/ICF-CY-ajattelumallin Suoritukset ja osallistuminen -osa-alueiden pääluokkiin liikkuminen, oppiminen, vuorovaikutus ja ihmissuhteet sekä yhteisöllinen ja sosiaalinen elämä. Lisäksi keskeiset elämänalueet -pääluokan sisältä tarkentui vaikutusteemaksi kuvauskohde leikkiminen ja Ympäristökijät -osa-alueelta vaikutusteemaksi tarkentui pääluokka asenteet. Liite 2 on esimerkki teoriaohjaavasta sisällyttöanalyysistä liikuntaa tukevan ja kaikille sopivan leikkipuiston yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään liittyvien vaikutusten kohdalta.

6.1.4 Vaikutusten ja vaihtoehtojen arviointi

Suuresta määrästä mahdollisia vaikutuksia voidaan lopulliseen analyysiin ottaa yleensä vain osa. On hyvä huomioida ne vaikutukset, joilla vaikuttaisi olevan eniten merkitystä, joita lapset ovat itse korostaneet, jotka ovat tulleet esille useamman tahon vastauksissa tai joihin liittyen näkemykset ovat olleet eniten ristiriidassa keskenään. Vaikutusten merkittävyyttä voidaan selvittää muun muassa arvioimalla sitä, mihin lapsiryhmiin vaikutukset kohdistuvat, ovatko vakavat tervey-

delliset riskit tai peruuttamattomat sosiaaliset vaikutukset mahdollisia, mitä yhteisvaikutuksia tai kumuloituvia vaikutuksia on odotettavissa, voidaanko kielteisiä vaikutuksia lieventää ja kompensoida. (Taskinen 2006,19–21.)

Prosessin tässä vaiheessa laadittiin tarkennettu yhteenvetotaulukko, josta ilmenevät asiantuntijoiden, lasten sekä vanhempien näkemysten mukaiset sekä kirjallisuuden pohjalta tunnistetut vaikutukset suhteessa vaihtoehtoihin ehdotuksiin VE 0 = leikkipuistoa ei rakenneta ja VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva ja liikuntaa tukeva leikkipuisto. Yhteenvetotaulukko (taulukko 2), esitellään luvussa 7.3. ennakoarvioinnin tulosten ja niistä laaditun yhteenvedon yhteydessä. Ennakoarvioinnin kohteen ja aineiston pienen koon vuoksi vaikutuksia tunnistettiin vain rajallinen määrä, joten kaikki tunnistetut vaikutukset huomioitiin. Vaikutusten muun merkittävyyden arvioinnille ei ollut perusteita, sillä ennakoarvioinnin toteutuksen aikana ei ollut mahdollista tunnistaa rajaavia, terveyttä uhkaavia tai yhteisvaikutuksellisia tekijöitä eikä taloudellisia vaikutuksia. Käytössä ei ollut konkreettista suunnitelmaa tai paikkaa rakentamiselle eikä ollut mahdollisuutta esimerkiksi haastatella valitun asuinalueen asukkaita tai päätöksiä tekeviä henkilöitä.

6.1.5 Raportointi

Lapsivaikutusten arvioinnin raportointi vaihtelee tilaajan ohjeiden ja tarpeiden mukaan. Vähimmillään raportointiin sisältyy loppuraportin laadinta, siihen voi sisältyä myös väliraportteja arviointiprosessin etenemisestä sekä tiedottamista yleisölle ja yhteistyötahoille. Yleensä loppuraportissa kuvataan arviointiprosessin lähtökohdat, tavoitteet ja toteutettu arviointiprosessi, sekä listataan lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin tulokset, arvioidaan mahdollisia ristiriitoja, vaikutusten merkittävyyttä ja eri vaihtoehtoja. Lisäksi loppuraportti sisältää yhteenvedon, jossa tarkastellaan saatuja tuloksia ja eri vaihtoehtoja. Mikäli ennakoitavissa on esimerkiksi eturistiriitoja tai haitallisia vaikutuksia, voidaan tuoda esille keinoja niiden vähentämiseksi tai poistamiseksi. Loppuraportissa voidaan myös arvioida taloudellisia vaikutuksia ja tehdä suosituksia vaihtoehtoihin liittyen. (Taskinen 2006, 21–22.)

Läpi koko prosessin lapsivaikutusten ennakoarvioinnin vaiheista ja etenemisestä neuvoteltiin ja keskusteltiin sähköpostitse, puhelimitse ja henkilökohtaisissa tapaamisissa hankkeen projektipäällikön, yhden Turun alueellisen asiantuntijaryhmän jäsenen kanssa ja opinnäytetyön ohjaajana toimivan Porin alueellisen asiantuntijaryhmän jäsenen kanssa. Lisäksi ennakoarvioinnin etenemisestä kerrottiin hanketta hallinnoivan tutkimusryhmän kokouksessa joulukuussa 2015. Ennakoarvioinnin etenemistä sekä lasten ja vanhempien kuulemisesta kerättyä tietoa esiteltiin hankkeen seminaaripäivässä helmikuussa 2016. Maaliskuussa 2016 hankkeelle annettiin lasten ja vanhempien kuulemisesta laaditut koosteet. Alustavia tuloksia lapsivaikutusten ennakoarvioinnista esiteltiin hankkeelle alueellisten asiantuntijaryhmien yhteispalaverissa toukokuussa 2016. Loppuraportin muotoutumisessa ja kirjoittamisessa huomioitiin YAMK-opinnäytetyön vaatimukset sekä Stakesin mallin ohjeistus soveltuvien osin. Loppuraportti valmistui tämän YAMK-opinnäytetyön muodossa ja luovutettiin elokuussa 2016 hankkeen käyttöön. Syksyn 2016 aikana arvioinnin valmistumisesta tiedotetaan mukana olevia perheitä, työntekijöitä ja asiantuntijoita, ja heille toimitetaan sähköinen kooste. Lisäksi lapsivaikutusten ennakoarvioinnin toteutusta ja tuloksia esitellään hankkeessa toimeksiantajan kanssa myöhemmin sovittavana aikana.

7 LAPSIVAIKUTUSTEN ENNAKKOARVIOINNIN TULOKSET

Kaikille sopivan ja liikuntaa tukevan leikkipuiston lapsivaikutusten ennakoarvioinnin vaihtoehtoiset ehdotukset (VE) olivat: VE 0 = tilanne pysyy ennallaan, leikkipuistoa ei rakenneta, VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva ja liikuntaa tukeva leikkipuisto. Tässä luvussa esitellään ennakoarvioinnin tuloksena saadut lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja terveyteen kytkeytyvät vaikutukset kumpaankin vaihtoehtoon liittyen. Tulosten yhteydessä tuodaan esille lasten ja aikuisten kertomia näkemyksiä ja kokemuksia ja teoriatietoa. Lasten ja vanhempien kuulemisen aikana kerättyjä ideoita ja valokuvattuja lasten tuotoksia esitellään esimerkeinä siitä, mitä leikkipuistoon toivottiin ja miten ennakoituja lapsivaikutuksia olisi lasten ja vanhempien mukaan mahdollista saavuttaa.

Ennakoarvioinnin aikana ei tunnistettu ristiriitaisia tai kielteisiä vaikutuksia. Vanhempien esille tuomat muutamat huolenaiheet liittyivät esimerkiksi siihen, olisiko nykyisessä taloudellisessa tilanteessa mahdollista rakentaa vähemmistön tarvitsema esteetön leikkipuisto, miten leikkipuiston kunnossapito onnistuisi ja miten mahdolliseen ilkevaltaan voitaisiin varautua. Vanhemmat korostivat sitä, että leikkipuistoa ei tarvittaisi vain vähemmistöä varten, vaan sen olisi tärkeää olla sellainen, että kaikilla lapsilla olisi siellä mielekästä toimintaa.

Ennakoidut lapsivaikutukset tunnistettiin välittömiin ja välillisiin vaikutuksiin ICF- ja ICF-CY-luokituksen Suoritukset ja osallistuminen- sekä Ympäristötekijät- osaluokituksiin sisältyvien aihealueiden ja niitä tarkentavien kuvauskohteiden avulla. Välittöminä vaikutuksina aineistosta tunnistettiin liikkumiseen, leikkimiseen, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin sekä yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään liittyviä vaikutuksia. Välillisinä vaikutuksina tunnistettiin ympäristön asenteisiin liittyviä vaikutuksia.

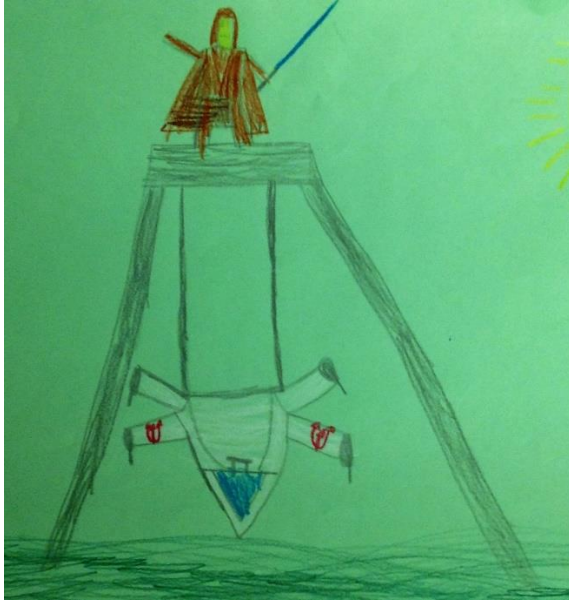

7.1 Vaikutukset suorituksiin ja osallistumiseen

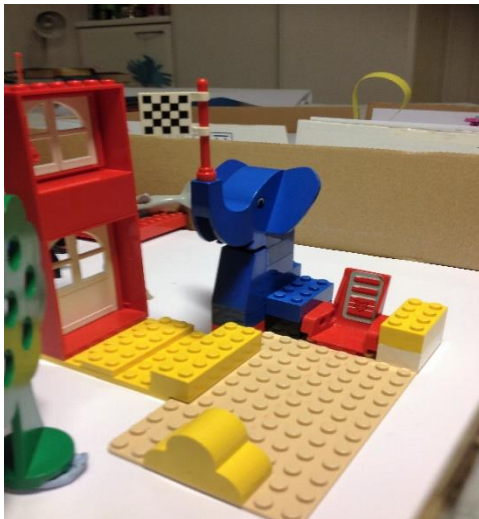
7.1.1 Vaikutukset leikkimiseen

Hyvä leikkipuisto tarjoaa lapsille monipuolisia leikkimahdollisuuksia ja -kokemuksia. Siellä eri-ikäisillä lapsilla on hyvin tilaa ja mahdollisuuksia leikkiä oman kiinnostuksensa ja valintojensa mukaan, itsekseen tai yhdessä toisten kanssa. Lapsilla on paljon mahdollisuuksia vaikuttaa leikkiensä sisältöön. Leikit voivat sisältää niin fyysistä toimintaa, mielikuvitusta ja luovuutta kuin yhteistyötä, kilpailua ja konfliktien ratkaisemista. (Shackell 2008,14–17.) Lapset ja vanhemmat mainitsivat useimmiten leikkimisen tärkeimpänä syynä leikkipuistossa käymiseen: ”Siellä on kivaa, koska voi leikkiä. Silloin on omaa aikaa ja leikkiaikaa”. Leikkipuistossa ollessaan lapset haluavat leikkiä yhdessä sisarustensa ja kavereidensa kanssa, myös yhdessä vanhemman kanssa leikkiminen mainittiin: ”Siellä on semmonen korkea liukumäki, jossa mä leikin joskus hippaa mun isän kaa.”

Erilaisista leikeistä eniten mainintoja saivat yhteisleikit: mielikuvitus-, rooli- ja liikuntaleikit. Lapset ideoivat suunnittelupajoissa paljon eri leikkiteemojen mukaisia leikkipuistovälineitä. Esimerkiksi sirkus-, linna-, seikkailu- ja taisteluteemojen sekä lastenelokuvien mukaisia välineitä, joissa voi tehdä temppuja, leikkiä teemaan liittyen roolileikkejä tai muun muassa piilo- ja kiinniottoleikkejä (kuvat 1 ja 2). Lisäksi ehdotettiin, että leikkipuiston alustaan voisi olla maalattuna erilaisia alueita mielikuvitusleikkejä varten: ”Voi leikkiä, et ois meri ja ois aurinko, ja olis sellasta sotkuviivaa, niin auringosta vois tulla semmosta tuulta. Tää on niinku avaruus, ja tähän aurinkoon voi mennä.” Suosittuja olivat myös erilaiset kulkuvälineisiin ja ratsastukseen liittyvät leikit, joita varten suunniteltiin paikallaan olevia sekä maalla tai vedessä liikkuvia kulkuneuvoja ja eläimiä, kuten avaruusalus, vesikone, merirosvolaiva, juna, kairosvaunu, koira ja hevonen. Paljon toivottiin myös mahdollisuuksia vesileikkeihin, veneilyyn ja veneiden uittamiseen, vesisuihkun kanssa ja vesileluilla leikkimiseen. Lasten kokemus yhteisten mielikuvitusleikkien tärkeydestä sekä oikeita asioita ja välineitä mallittavien leikkipuistovälineiden merkitys pitkäjänteisten mielikuvitusleikkien edistämiseksi on todettu aiemmin Prellwitzin ja Skärin (2007, 149, 152) sekä Ripatin ja Beckerin (2012, 147) tutkimuksissa.

Kuva 1. Star Wars -keinu, jonne voi mennä pyörätuolilla.

Kuva 2. Leikkiväline, jonne voi mennä pyörätuolilla.

VE 0 = tilanne pysyy ennallaan

Perinteiset leikkipuistot tarjoavat mahdollisuuksia tavanomaisen tai lähes tavanomaisen toimintakyvyn omaavien lasten leikkimiseen, rinnakkais- ja yhteisleikkiin vertaisryhmässä sekä leikkimiseen vanhempien kanssa. Nämä lapset pystyvät toimimaan leikkipuistovälineillä monipuolisesti ja nimeävät toimintansa merkityksellisinä kuvitteellisina leikkitoimintoina, joissa on usein mukana toisia lapsia

(Prellwitz & Skär 2007, 150, 152). Lapset kaipaavat tavanomaisiin leikkipuistoihin lisää mielikuvitus- ja roolileikkeihin, kulkuvälineillä liikkumiseen, ratsastukseen ja vesileikkeihin liittyviä leikkipuistovälineitä ja -toimintoja. Myös useimmat vanhemmista kokivat, että perinteinen kaupunkileikkipuisto tukee vain vähän mielikuvitusleikin kehittymistä ja pitkäjänteisyyttä: ”On liian vähän virikkeitä siihen, että mielikuvitus lähtisi laukkaamaan, lapset kaipaa paljon ohjattua leikkiä.” He toivoivat leikkivälineiltä ja ympäristöltä tukea leikin tarinan keksimiseen, ja esimerkiksi enemmän erilaisia vaihtoehtoja, värejä ja luonnonmateriaaleja innostamaan ja käytettäväksi leikkiin.

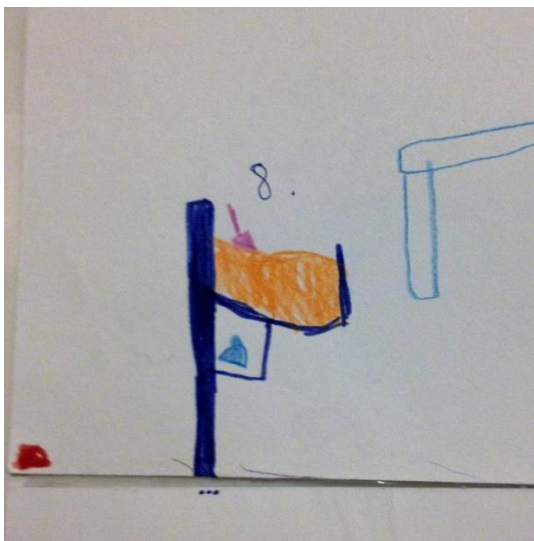
Perinteisessä leikkipuistossa erityistä tukea tarvitsevien lasten mahdollisuudet leikkiin ja yhteisleikkiin vaihtelevat paljon. Heikoimmillaan leikkiminen ei onnistu yhdessäkään leikkipuistovälineessä tai onnistuu yksittäisessä välineessä aikuisen auttamana: ”Emme käy lähileikkipuistossa, sillä lapsi ei voi tehdä siellä mitään. ... leikkipuistossa on yksi ainoa väline, missä voi olla makuuasennossa, mutta se on niin kiva ja kiinnostava kaikille.” Sopivalla välineellä leikkiminen ei välttämättä onnistu, jos halukkaita käyttäjiä yksittäiselle välineelle on paljon.

Etenkin liikuntavammaisen ja pyörätuolilla liikkuvan lapsen leikkivälineille pääsyn ja leikkiin osallistumisen esteenä ovat leikkipuiston pintamateriaalina oleva upotava hiekka, pinnan epätasaisuudet ja se, että leikkivälineessä ei pysty olemaan yhdessä avustajan kanssa tai pyörätuolista käsin. Kehityksessään viiveisten tai kehitysvammaisten lasten kohdalla leikkivälineiden käyttöä voi hankaloittaa välineiden monimutkaisuus. Perinteisten leikkipuistojen pintamateriaalien esteellisyys ja leikkipuistovälineiden soveltumattomuus monelle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle on todettu jo aiemmin useissa tutkimuksissa. Esimerkkeinä on mainittu välineiden ahtaus, tuennan ja käsijohteiden puuttuminen sekä välineiden liiallinen haastavuus. (Talay ym. 2010, 853; Ripat & Becker 2012, 148; Kiviranta 2014, 55–56.) Lisäksi esimerkiksi näkövammaisten lasten kohdalla tavallisessa leikkipuistossa leikkiminen on usein haasteellista ja vaarallista, jos maanpinnan korkeuserot ovat huomaamattomia, välineiden värikontrastit puuttuvat tai leikki-alueita toisistaan erottavat ja kulkua ohjaavat juoksuesteaidat puuttuvat (Kiviranta 2014, 55–56).

VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva leikkipuisto

Kaikille sopiva leikkipuisto, jossa on huomioitu leikkipuistoon pääseminen, puistossa liikkumisen ja leikkipuistovälineillä toimimisen onnistuminen, edistää etenkin vammaisten lasten mahdollisuuksia leikkimiseen toisten lasten ja vanhempiensa kanssa. Se tukee kaikenlaisten ja kaikenikäisten lasten mahdollisuuksia rinnakkain ja yhdessä leikkimiseen. Prellwitzin ja Skärin (2007, 152) sekä Talayn ym. (2010, 854) mukaan kaikille sopiviksi suunnitelluilla leikkipuistoilla voidaan turvata ja lisätä kaikkien lasten vuorovaikutteisia leikkimahdollisuuksia, ulkoleikkeihin osallistumista ja niistä nauttimista.

Leikkipuistoon ideoitiin ja toivottiin sekä kaikille sopivia, osittain yhteisiin leikkeihin osallistumisen mahdollistavia että eri-ikäisille sopivia perinteisiä leikkipuistovälineitä: ”Olisi tärkeää, että kaikki lapset nauttivat ja kaikille olisi kivaa tekemistä. Pitäisi huomioida se, että puisto tehtäisiin kaikkia varten, että siellä olisi toimintavälineitä kaikille ja sekä-että toimintavälineitä.” Vähimmillään toivottiin, että edes osassa puistoa voisi liikkua pyörätuolilla tai puistossa olisi muutamia leikkivälineitä, joihin pääsisi osallistumaan autettuna tai pyörätuolista käsin. Esimerkiksi hiekkaleikkien onnistumista voidaan helpottaa korotetun jalallisen hiekka-altaan (kuva 3) tai hiekkalaatikon reunalla olevan istumista helpottavan selkänöjan avulla. Kehityksessään viiveisille ja kehitysvammaisille lapsille toivottiin selkeitä leikkipuistovälineitä, joiden tunnistamista ja leikkitoiminnan hahmottamista olisi helpotettu esimerkeiksi värien tai kuvioiden avulla. ”Meille maasto on tärkeä; että lapsi pääsee sinne missä on muita lapsia ja että hän pääsee muitten lasten lähelle ja osallistumaan leikkiin. Leikkiä voi monella tavalla, vaikka hän ei pääsisikään itse kiipeämään telineeseen. Hän voi olla mukana leikissä keskustelemalla ja ylhäältä kiipeilytelineestä voidaan heittää lapselle jotakin. Jos välineestä riippuu vaikka köysi, hän voi ottaa siitä kiinni ja auttaa kaveria.” Se, että pyörätuolissa oleva lapsi pääsee esimerkiksi leikkimökin sisälle tai kiipeilytelineen lähelle/alle ja pystyy liikkumaan, lisää selvästi hänen mahdollisuuksiaan osallistua muun muassa koti-, kauppa- ja seikkailuleikkeihin yhdessä toisten lasten kanssa.

Kuva 3. Hiekka-allas.

7.1.2 Vaikutukset liikkumiseen

Lasten leikkipaikkoja suunniteltaessa pyritään luomaan monipuolisia liikkumisen edellytyksiä (Fogelholm 2011, 84). Vaihtelevilla ja liikuntaan houkuttelevilla ympäristöillä tuetaan lasten omaehtoista liikkumista ja motoristen taitojen kehittymistä (Sosiaali- ja terveysministeriö ym. 2005, 25–26). Parhaiten lasten terveyttä edistävä fyysinen aktiivisuus lisääntyy, kun aikuiset poistavat liikuntaan liittyviä esteitä ja ohjaavat lapsia yksilöllisten tarpeiden mukaan turvalliseen liikkumiseen monipuolisissa ympäristöissä (Sääkslahti, 2015a, 80). Liikunnan omaksuminen osaksi elämäntapaa edistää lapsen kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä (Syväoja ym. 2012, 6).

Lapset nimesivät tärkeimmiksi leikkipuistojen liikunnallisiksi toiminnoiksi keinumisen, ylös-alas kiipeilyn, liukumisen, hyppimisen, pyörimisen, tasapainoilun, roik-kumisen ja mahdollisuuden temppujen tekemiseen. Myös jalkapallon pelaaminen, kiinniottoleikki sekä kahlaaminen, uiminen ja suihkulähteessä juokseminen mainittiin. Vanhemmat toivat esille käsien ja käsivarsien aktiivisen käyttämisen tukemisen, kuten esineiden vetämisen tai työntämisen, kurkottamisen, kiertämi-sen, pujottamisen, heittämisen ja kiinniottamisen. Motoristen harjoitteiden teke-minen vaihtelevissa ympäristöissä takaa monipuolisten kehollisten kokemusten

ja aistimusten saamisen, mikä edistää hermoston ja motoriikan tehokasta kehittymistä. Ne puolestaan edesauttavat itsenäistä selviytymistä arkielämän edellyttämistä motoriikkaa vaativista haasteista (Sääkslahti, 2015b, 67).

Leikkipuistossa liikkumisen hyötynä osa lapsista mainitsi mahdollisuuden vauhdikkaaseen ulkoiluun, hapen saamiseen ja energian kuluttamiseen. Halu liikkua reippaasti yhdistettynä motoristen taitojen harjoitteluun edesauttaa lasten kestävyyskunnan kehittymistä. Yhdessä ne ennustavat hyvää aikuiselämän terveyttä ja kuntoa. (Barnett ym. 2008, 2137, 2143.)

Kuten Prellwizin ja Skärin (2007, 149) tutkimuksessa, myös tässä yhteydessä osa lapsista ja vanhemmista toi esille liikkumisen ja liikekokemusten haasteellisuuden ja jännittävyuden tärkeyden. Leikkipuistovälineellä pitäisi saada itse kovat ja pitkäkestoiset vauhdit tai liu'ut, päästä kiipeämään, hyppäämään ja tasapainoilemaan korkealle ja tekemään vaikeita temppuja. Leikkipuistoon toivottiin esimerkiksi useita tasoja sisältäviä laajoja kiipeilytelineitä, riipuntakaruselleja, -kahvoja ja -siltoja, maan tasolla olevia trampoliineja sekä maan alle kaivettuja tunneleita.

VE 0 = tilanne pysyy ennallaan

Nykyisellään leikkipuistot edistävät tavanomaisen tai lähes tavanomaisen toimintakyvyn omaavien lasten liikkumista ja ulkoilua, jos lapset saavat aikuisilta liikkumiseen tarvitsemansa tuen ja kannustuksen. Leikkipuistot lisäävät lapsen liikuntaa, jos lapsi pystyy esimerkiksi liikkumaan hiekka-alustalla ja hyödyntämään tavanomaisia kiipeilytelineitä, liukumäkiä, keinoja, keinulautoja, vieterikeinoja ja karuselleja. Joissakin nykyisistä leikkipuistoista on huomioitu aikuisten liikkumisen aktivointi esimerkiksi sijoittamalla puistoihin kuntoilulaitteita ja nojailupenkkejä istuimien rinnalle. Muutama kouluikäinen lapsi totesi käyvänsä leikkipuistossa vain vähän puistojen tylsyyden takia. Myös osa vanhemmista ajatteli tavanomaisen puiston olevan lapsille osittain tylsä ja turvallisuuden korostuvan mielenkiintoisuuden kustannuksella: puistossa oli lukumäärältään vähän välineitä, samasta välineestä ei ollut olemassa eri tavalla haasteellisia vaihtoehtoja pienille ja isoille lapsille. Muutama Kivirannan (2014, 54) haastatteleminen vanhemmista oli samaa

mieltä, tosin he kokivat leikkipuiston pitkästyttäväksi paikaksi etenkin vanhemmille. Jos lapsi tai vanhempi näkee leikkipuiston pitkästyttävänä paikkana, liikkuminen ja fyysinen aktiivisuus jäävät oletettavasti vähäiseksi.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten liikkumisen onnistuminen tavanomaisissa leikkipuistoissa ja leikkipuistovälineissä vaihtelee paljon lapsen kyvyistä riippuen. Jotkut heistä pystyivät liikkumaan sekä puistossa että pääsääntöisesti kaikilla välineillä. Osa lapsista pystyi käyttämään joitain välineitä itsenäisesti tai avustettuna, osa lapsista ei pystynyt liikkumaan lainkaan tai käyttämään mitään välineitä. Esille tulleet liikkumisen vaikeudet johtuivat samoista fyysisistä esteistä kuin leikkimisen esteet, ollen jälleen yhteneväisiä Kivirannan (2014,59) tutkimuksen sekä Mooren ja Lyncin (2015, 341) katsauksen tulosten kanssa: etenkin vaikeampia fyysisiä toimintakyvyn rajoitteita omaavat lapset eivät pysty liikkumaan nykyisissä leikkipuistossa itsenäisesti tai toimimaan välineillä ilman aikuisen apua.

Vanhempien mukaan perinteisten leikkipuistovälineiden hyödyntäminen onnistuu erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa yleensä paremmin pikkulapsi-iässä, kun lapsi kokonsa puolesta pystyy käyttämään pienille lapsille tarkoitettuja tuetumpia välineitä, ja vanhempi pystyy kantamaan ja kannattelemaan lasta. Linnunpesäkeinu, joita tavanomaisissa leikkipuistoissa on vanhempien havaintojen mukaan lisääntyvässä määrin, mainittiin kaikissa vanhempien haastatteluissa hyvänä leikkipuistovälineenä sekä liikunnallisesti taitaville lapsille että avustamista tarvitseville lapsille.

VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva leikkipuisto

Monipuolinen sekä erilaiset ja eri-ikäiset liikkujat huomioiva leikkipuisto edistää ja lisää kaikkien liikkumista. Jos leikkipuisto on Rintalan ym. (2012, 71) kuvauksen mukaan saavutettava, esteetön ja monipuolisuudellaan erilaisten käyttäjäryhmien tarpeet huomioiva liikuntapaikka, se tukee kaikkien fyysistä aktiivisuutta sekä fyysisestä kunnosta huolehtimista. Liikunta on erityisen tärkeää niiden henkilöiden hyvinvoinnin kannalta, joilla on terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyen haasteita. Liikuntapaikkojen ja perheiden liikkumismahdollisuuksien luomisella

sekä liikunnan merkityksen esiintuomisella edistetään erityisryhmiin kuuluvien lasten liikuntaa. Eniten erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät useinkaan harrasta fyysisesti aktiivisia leikkejä tai liikuntaa itsekseen, vaan tarvitsevat aikuisten aktiivointia ja konkreettista tukea yhdessä tekemisen kautta. (Rintala 2012, 38, 45–46)

Lapset toivoivat, että rakennettaisiin uudenlainen ja monipuolinen leikkipuisto kaikkia ajatellen. Se olisi vastakohta tavanomaiselle tylsälle leikkipuistolle: ”Kaikille sopiva ja liikuntaa tukeva leikkipuisto olisi turvallinen, liikunnallinen ja hauska paikka käydä ja leikkiä. Sinne voisivat kaikki mennä, ja kaikille olisi jotain tekemistä. Puistossa olisi paljon ja monipuolisesti erilaisia ja uudenlaisia välineitä, myös vanhemmille esimerkiksi kuntoilulaitteita. Silloin ei tarvitsisi käydä useammassa puistossa.” Esteettömyyttä edistäisi esimerkiksi keinu, johon pääsee pyörätuolilla, matalalle sijoitettu keinu, johon lapsi pääsee helpommin tai kahden hengen istuttava keinu (kuva 4). Osaan keinutelineistä voisi sijoittaa vain yhden keinun, jolloin avustavalla henkilöllä on hyvin tilaa auttaa lasta. Esteetöntä liikkumista edistäisivät myös välineille pääsyä helpottavat rampit, maastossa liikkumista helpottavat sillat, liukumäen matala-askelmaiset portaat sekä käsijohteet portaissa ja liukumäessä.

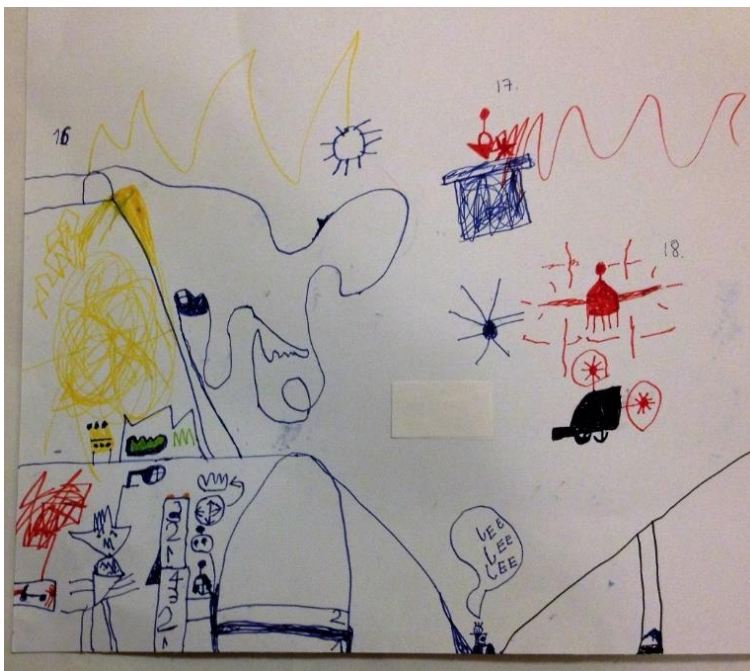
Kuva 4. Kahdenistuttava keinu.

Kaikkien leikkipuistovälineiden ei haluttu olevan esteettömiä, vaan puistoon toivottiin vaihtoehtoisia ja vaihtoehtoisilla tavoilla käytettäviä välineitä varmistamaan

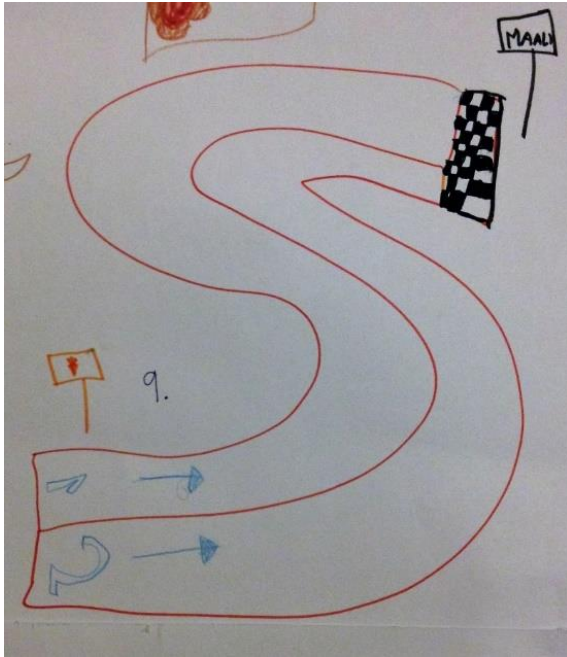

kaikenlaisten lasten viihtyminen. Esimerkiksi pyörätuolissa olevan henkilön liikkumista erilaisissa paikoissa edistäisivät toisille lapsille tasapainoiluun ja hyppäämiseen tarkoitettujen kivien asettaminen niin, että pyörätuolilla pujottelu onnistuu niiden ympäri. Tasapainoilua sekä mutkitellen juoksemista ja toisaalta pyörätuolilla ajamista edistäisivät myös maahan maalatut reitit ja spiraalit. Aikuisten liikkumista puolestaan voitaisiin tukea esimerkiksi tuomalla leikkipuistoihin lihaksiston liikkeitä edellyttäviä aktiivisia istuimia, kuten pallonmuotoisia tuoleja.

Rajumpia ja jännittävämpiä liikunta- ja liikekokemuksia varten toivottiin riittävän suuria ja korkeita välineitä, jotka mahdollistavat pyörätuolilla tai avustavan aikuisen tuella liikkumisen. Tikkaita, liukuportaita, rampeja ja hissejä toivottiin isoihin kiipeilyvälineisiin sekä itsenäisen liikkumisen että korkealle pääsemisen mahdollistamiseksi. Esimerkkeinä köysirata, kummitustunneli ”jonka sisällä ajetaan ja mutkitellaan kovaa pyörätuolilla tai juostaan, mennään superjyrkkää mäkeä alas” (kuva 5) sekä esteettömästä materiaalista tehty rata, jossa voi kilpailla maaliin pääsystä pyörätuolilla liikkuen tai juosten (kuva 6).

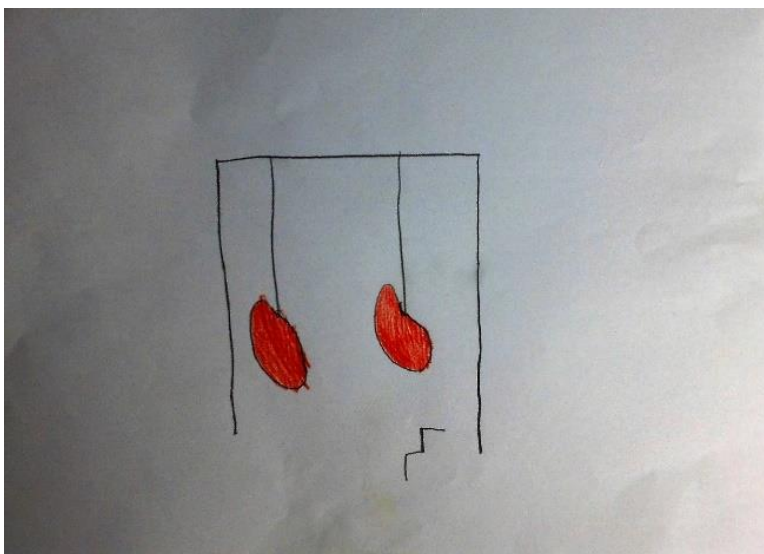

Kuva 5. Kummitustunneli.

Kuva 6. Kilpailurata.

Suunnittelupajoissa ideoitiin myös välineitä, joihin pääsyssä lasta voidaan avustaa, mutta niissä on itsenäistä käyttöä helpottavia ja turvallisuutta lisääviä ominaisuuksia, kuten kuppimainen/pussimainen keinu (kuva 7), selkänöja/turvavyöt, vipu/nappi keinussa vauhtien saamiseksi. Asennon hallintaan ja istumiseen lisätuen saaminen helpottaisivat myös pienten lasten tai vauvojen välineillä toimimista.

Kuva 7. Pussikeinu.

Monen liikuntavammaisen henkilön liikunta lisääntyy, jos leikkipuiston toiminnoissa ja välineissä huomioidaan erityisesti käsien ja käsivarsien aktiivisen käytämisen mahdollisuus. Ehdotuksia olivat esimerkiksi välineissä kiinni olevat köydet, nyrkkeilypussi, jousiammunta, frisbeegolf, pingispöytä ja heittoseinä, jossa olevien reikien läpi heitetään palloa. Lisäksi ehdotettiin välineitä, joissa olisi pujottelu-, pyörittely- ja kierto-toimintoja. Näiden välineiden kohdalla olisi esimerkiksi pyörätuolissa olevaa henkilöä ajatellen huomioitava se, että toiminnot olisivat pöytätasolla tai jalallisella alustalla. Pyörätuolilla ei pääse riittävän lähelle suoraan seinällä olevia toimintoja.

Mahdollisuus monipuoliseen liikkumiseen ja käsien käyttöön edistää hyvin myös kuntoutuspalveluja saavan henkilön kuntoutuksen liikunnallisia ja toiminnallisia tavoitteita. Lasten terapeutit voisivat ohjata perheitä puistoon ja sen välineiden hyödyntämisessä. Liikunnan ja kuntoutuksen välillä on eittämätön yhteys (Rintala 2012, 13), ja vammaisen henkilö voi hyödyntää liikuntaa kuntoutuksensa eri vaiheissa (Korkiala 2015, 14). ”Liikuntaa tukevat toiminnot mahdollistaisivat liikkumisen kehittymisen eteenpäin, että toiminta olisi myös terapeutista ja toiminnallista. Se olisi jo jumppaa tavallaan, kun hän liikkuisi ja käyttäisi omaa kehoaan”, totesi yksi haastatelluista vanhemmista. Kaikille sopivan leikkipuiston vaikutuksena vammaiselle lapselle nähtiin myös itsenäisen toiminnan kautta voimaantuminen sekä onnistumisen ja onnellisuuden kokemusten saaminen: ”Olisi hyvä, että hän pystyisi itse tekemään asioita ja itse pääsemään sinne minne hän haluaa, että hän itsenäistyy. Koska lapsi tarvitsee paljon avustusta, hän nauttii siitä, että pystyy itse tekemään.”

7.1.3 Vaikutukset oppimiseen

Leikkipuistot koettiin tärkeiksi, lapsia varten tehdyiksi paikoiksi, jotka kehittävät lapsia. Etenkin vanhempien ja kouluikäisten lasten vastauksissa pidettiin tärkeinä tarkoituksellisia aistitoimintoja sekä esimerkiksi tiedon soveltamista, ajattelemista ja ongelmanratkaisua edistäviä leikkipuistoympäristöjä ja -toimintoja. Koskettamisen, katselemisen, kuuntelemisen, haistamisen ja maistamisen huomioimisella voidaan vahvistaa perusaistien käyttämistä ja harkittua ärsykkeiden kokemista.

Liikunnan ja oppimisen välillä on todettu olevan positiivinen yhteys; fyysisen aktiivisuuden on huomattu edistävän lasten tiedollisia toimintoja, kuten muistia, tarkkaavaisuutta sekä tiedonkäsittely- ja ongelmanratkaisutaitoja (Syväoja ym. 2012, 5). Voidaan siis olettaa, että tarkoituksellisesti aistitoimintoja sekä monipuolisesti liikkumista, leikkimistä ja ajattelutoimintoja virittävät leikkipuistot vahvistavat myös lasten oppimisen lähtökohtia.

Vanhempien ja kouluikäisten lasten taholta tuotiin vahvasti esille luonnonmukaisen ympäristön tärkeys. Kaupunkilaislasten tulisi päästä luonnonmukaiseen ja vaihtelevamaastoiseen ympäristöön kokemaan luonnon elementtejä. Oppimisen mahdollisuuksien lisäämisen rinnalla luonto ja luonnon materiaalit myös rikastuttavat lasten leikkiä, tarjoavat virkistäviä ja nautittavia elämyksiä sekä mahdollisuuksia rauhoittumiseen ja vetäytymiseen. Lisäksi kaunis ja esteettinen ympäristö, kuten kukkien istuttaminen, lisää vanhempien viihtyvyyttä alueella.

Yksi vanhempi sekä muutamat lapset ideoivat puistoon aistiratoja. Ne sisälsivät erilaisia aistimuksia, kuten jaloilla välineen pyörittämistä ja tömistelyä, käsillä pyörittämistä, painamista ja veivaamista, äänien tuottamista ja kuuntelua, tilan hahmottamiseen liittyen muun muassa välineen sisällä ja alla olemista.

Lapset ideoivat leikkipuistoon myös ajattelemista, ongelmien ratkaisua ja päätösten tekemistä edellyttäviä asioita. Esimerkkeinä näistä arvoituskammio (kuva 8), lukuisat labyrinthit sekä peliominaisuuksia sisältävät leikkipuistovälineet (kuva 9 ja kuva 10). Vanhempien taholta ehdotettiin myös luontoympäristöön liittyen lapsille suunnattuja oppimista tukevia opastauluja, joissa voisi olla luettavien tekstien lisäksi äänitoimintoja.

"Arvoituskammiossa täytyy arvata arvoituksia. Sinne mennään suusta sisälle ja siellä voi liukua. Siellä on käytävä, että voi mennä pyörätuolilla ja kävelykepeillä."

Kuva 8. Arvoituskammio.

"Taistelumaailmassa" taistellaan ja väistellään esteitä ja ammutaan tarkkuusammuntaa. Jos saa väistettyä kaikki, saa ottaa aarrearkusta jotain."

Kuva 9. Taistelumaailma.

”Tää on kosketusnäyttöpeli, tässä on lasi päällä ja nappulat. Tässä pelissä voi kiipeillä johonkin juttuun ja juosta. Voi tavallaan kuvitella, että voi tehdä sitä, vaikka ei oikeasti pysty.”

Kuva 10. Kosketusnäyttöpeli.

VE 0 = tilanne pysyy ennallaan

Monipuolisesti liikkumaan ja leikkimään pystyvä lapsi saa tavanomaisessa leikkipuistossa vahvistusta monille aistitoiminnoilleen ja hyvää perustaa oppimiselleen. Hyvässä oppimisympäristössä lapsi kokee kokonaisvaltaisen ja toiminnallisen oppimisen kautta iloa ja mielihyvää. Hän voi toiminnan kautta tutustua itseensä ja omaan kehoonsa sekä sen liikuttamiseen, ja tutkia ympäristöään itseseen ja yhdessä toisten kanssa. (Valo ry 2015, 44.) Tavanomaisia leikkipuistoja voidaan pitää edellä kuvatun mukaisina hyödyllisinä oppimisympäristöinä, mutta niistä ei kuitenkaan yleensä ole pyritty tarkoituksellisesti luomaan monipuolisesti eri aistitoimintoja tai tiedon soveltamista, ajattelemista ja ongelmanratkaisua edistäviä leikki- ja toimintaympäristöjä. Ne erityislapsset, jotka eivät tavallisessa leikkipuistossa pysty toimimaan, jäävät paitsi sen tarjoamista oppimismahdollisuuksista.

VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva leikkipuisto

Leikkipuisto, jossa on huomioitu erilaisten lasten tarpeet, vahvistaa kaikkien lasten oppimisen lähtökohtia. Jos toteutuksessa pystytään Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017- hankkeen tavoitteen mukaisesti yhdistämään liikuntaan moniaistisuus ja aistitoimintojen yhdentymisen tukeminen sekä peliteknologian tarjoamat lisämahdollisuudet, on mahdollista luoda uudenlainen oppimisympäristö.

Eräs vanhemmista korosti sitä, että kaikkien kaupunkilaislasten, myös erityistä tukea tarvitsevien ja liikuntavammaisten, olisi tärkeää päästä aistimaan ja tuntemaan luontoa, liikkumaan siltoja pitkin veden yli, heittämään kiviä veteen, leikkimään maja- ja piiloleikkejä puiden oksien alle, keräämään kiviä ja keppejä, sekä katsomaan, kastelemaan ja oppimaan kukkia ja yrttejä. Tasainen tai esimerkiksi pelkästään turva-alustalla katettu puisto koettiin liian yksipuoliseksi. Vanhemman ehdotuksena oli myös ”pieni luontoalue, missä voisi vaikka oleilla ja lukea lasten kanssa. Kun liikunnalliset asiat ja liikkuminen on vähemmän tärkeää vaikean liikuntavamman vuoksi, olisi hyvä että leikkipuistossa olisi kaikkea muutakin, mitä voi nähdä, kuulla, koskettaa ja nauttia ulkona.”

7.1.4 Vaikutukset vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin

Leikkipuistossa erilaiset ja eri-ikäiset henkilöt, sekä toisilleen läheiset että vieraamat, ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Etenkin lasten keskinäiselle vuorovaikutukselle ja ihmissuhteille leikkipuisto on tärkeä sosiaalinen ympäristö (Moore & Lynch 2015, 339). Yhdessä toimimisen kautta syntyy alati tilanteita, joissa lapset harjoittelevat kontaktin ottamista toisiinsa, yhteistyön tekemistä ja muita vuorovaikutustaitoja. Yhteiset myönteiset liikunnalliset kokemukset voivat edistää lasten sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia sekä taitojen kehittymistä. Ne voivat edesauttaa esimerkiksi ystävyys-suhteiden muodostamista, hyväksyntää toveripiirissä ja empaattisuuden lisääntymistä. (Valo ry 2015, 21.) Prellwitzin ja Skärin (2007, 151) tutkimuksessa sekä vammaiset että vammaattomat lapset nimesivät nimenomaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ikätovereidensä kanssa tärkeimmäksi asiaksi leikkipuistoon liittyen.

Vastapainona edelliselle osa erityistä tukea tarvitsevista lapsista toivoi leikkipuistoon myös mahdollisuuksia vetäytymiseen ja omaan tilaan. Huilaamista varten ja rauhallisiksi tiloiksi, sekä mahdollisesti myös ulkopuolisten ärsykkeiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle rajaamiseen, ideoitiin esimerkiksi kiipeilytelineen päällä oleva rajattu tila sekä pienet ruokailumökit.

VE 0 = tilanne pysyy ennallaan

Perinteisessä leikkipuistossa tavanomaisen tai lähes tavanomaisen toimintakyvyn omaavat lapset kehittävät vuorovaikutustilanteissa kykyään luoda ja ylläpitää ihmissuhteita eri-ikäisten ja erilaisten henkilöiden kanssa. Perheet tapaavat toisiinsa leikkipuistossa ja myös lasten vanhemmilla on tilaisuus olla vuorovaikutuksessa keskenään (Ripat & Becker 2012, 147). He voivat kokea yhdessäolon perheenjäsenten ja ystävien sekä satunnaisten tuttavien kanssa leikkipuistoympäristössä hyvin mieluisana.

Prellwitz ja Skär (2007, 144, 152) toteavat, että vammaisen lapsen kokemus samassa vuorovaikutustilanteessa voi olla täysin toisenlainen. Tavanomainen ei-esteetön leikkipuisto ei tue kaikkien vammaisten lasten sosiaalista vuorovaikutusta ikätovereiden kanssa. Saman totesi myös yksi haastatelluista vanhemmista: ”Lapset liikkuvat niin nopeasti. Jos minä otin lapsen vyöt auki pyörätuolista ja nostin lapsen välineelle, niin kaikki olivat jo lähteneet pois. Lapseni oli koko ajan ulkopuolella ja minun kanssani, hän ei pystynyt osallistumaan.”

Eräs haastatelluista vanhemmista kertoi, että tavallisessa leikkipuistossa lapsen avustamisen tarve oli jatkuvaa eikä toivottua mahdollisuutta aikuisten välisille keskusteluille ollut: ”En ehtinyt enkä pystynyt yhtään keskustelemaan toisten lasten vanhempien kanssa, koska piti koko ajan kantaa ja olla yhdessä lapsen kanssa. Olisi hyvä, jos vanhemmat voisivat seurustella keskenään.” Onnistuneesti liikuntaan ja leikkiin osallistuvan lapsen vanhempien kohdalla, lapsen valvottavuudesta riippuen, tilaisuudet aikuiskontakteihin ja vertaistukeen ovat paremmat.

VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva leikkipuisto

Kaikkien lasten tarpeet huomioivalla leikkipuistolla voidaan mahdollistaa ja edistää kaikkien lasten sosiaalista vuorovaikutusta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden lasten yhdessäolon ja leikin lisääntyminen on erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien toive (Talay ym. 2010, 854). Kaikille sopivan suunnittelun avulla voidaan tukea sitä, ettei erityistä tukea tarvitseva lapsi jäisi ulkopuoliseksi, vaan olisi nopeasti muuttuvissa leikkitilanteissa fyysisesti lähellä ja mukana toisten lasten kanssa. Toteutuksella voitaisiin vahvistaa kaikkien puistossa kävijöiden ihmissuhteiden luomista ja ylläpitämistä perhe- ja vertaissuhteissa. Lasten ja vanhempien ehdotuksena oli esimerkiksi laittaa rinnakkain tavallinen ja tuettu keinu, jotta yhdessä keinuminen ja keskustelu erilaisten lasten välillä onnistuvat.

Kaikkia varten tehdyllä puistolla voidaan lisätä vammaisten lasten perheenjäsenten välistä yhteistä toimintaa ja antaa sisaruksille ja vanhemmille enemmän tilaisuuksia vuorovaikutukseen ja vertaistuen saamiseen. ”Sillä olisi iso merkitys myös sisarukselle. Kun hän haluaisi mennä leikkimään leikkipuistoon, minä joudun sanomaan, ettei me mennä. Olisi hänelle ja meille kaikille hyvä, että voisimme mennä yhdessä.”

7.1.5 Vaikutukset yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään

Leikkipuistot koettiin tärkeinä kodin ulkopuolisina ympäristöinä lapsiperheiden virkistytymiseen ja vapaa-ajan viettämiseen. Leikkipuistot ovat lapsuuteen kuuluvia tärkeitä sosiaalisia kohtaamapaikkoja, joissa ulkoillaan, leikitään ja ollaan yhdessä toisten kanssa (Prellwitz ja Skär 2007, 153; Talay ym. 2010, 848). Hyvin suunniteltu leikkipuisto on sekä turvallinen leikkialue lapsille että viihtyisä puistoalue kaikille ikäryhmille (Turun kaupunki 2016).

Osa vanhemmista toi esille ihmisoikeuksien, lasten ja vammaisten oikeuksien sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyviä merkityksiä: ”Vammaisen lapsi on samalla tavalla lapsi kuin muutkin lapset. Hän haluaa leikkiä yhdessä ja tehdä samoja asioita kuin muut, ja hänellä on samalla tavalla oikeus siihen kuin muillakin.” Kaikilla

lapsilla on yhdenvertainen oikeus leikkiin ja aktiiviseen osallistumiseen yhteisönsä toimintaan, kuten vapaa-aikaan, virkistys- ja urheilutoimintaan. Pääsy lapsille sopiviin toimintaympäristöihin sekä ulkotiloihin sisältyy tähän oikeuteen. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989 artikkelit 23:1, 31:1 ja 2; Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus 2006 artikkelit 3. ja 9:1.) Esteettömyyden puuttumista esimerkiksi vapaa-ajanviettopaikoissa voidaan pitää merkittävänä tekijänä vammaisten lasten syrjäytymisessä ja ulkopuolisuudessa (Lasten oikeuksien komitea 2006, 9:36).

VE 0 = tilanne pysyy ennallaan

Nykyiset leikkipuistot edistävät tavanomaisen tai lähes tavanomaisen toimintakyvyn omaavien lasten ja heidän perheidensä virkistäytymistä ja vapaa-ajan viettämistä kodin ulkopuolella. Leikkipuistoissa käyminen on tyypillinen yhdessä olemisen ja ulkoilun muoto.

Ne perheet, joiden vammaisen lapsi ei nykyisissä leikkipuistossa pysty tai pystyy vain hyvin vähän osallistumaan toimintoihin ja leikkeihin, vaikuttavat käyvän muita perheitä vähemmän leikkipuistoissa. Harvoja leikkipuistokäyntejä kuvattiin haastattelussa näin: ”Kotoa lähteminen on vaikeata erityislapsille, ja on raskasta erityislasten vanhemmille. On vanhemmalle fyysisestikin raskasta, kun pitää olla koko ajan nostamassa, kantamassa tai olla huonossa asennossa tukemassa, pitämässä kiinni tai istumassa lapsen takana välineessä. Vanhempi joutuu näkemään kauhean vaivan muutamaan välineeseen pääsemisen takia.”

VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva leikkipuisto

Yksi haastatelluista vanhemmista näki kaikille soveltuvan liikunnallisen leikkipuiston hyödyn erityislapsiperheen yhteisöllisen ja sosiaalisen elämän kannalta seuraavasti: ”Se mahdollistaisi erityislasten perheille sen, että voisi helpommin ja enemmän lähteä pois kotoa neljän seinän sisältä tai omalta kotipihalta.” Kaikille sopivan leikkipuiston kautta voidaan vahvistaa inklusiota, kaikkien tasavertaista osallistumista, ja lasten kyvyistä riippumatonta osallistumista (Moore & Lynch 2015, 341). Toteutuksen

myötä kaikkien lasten ja perheiden, mutta etenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä, mahdollisuudet ulkoiluun, virkistytymiseen ja vapaaajan viettämiseen kodin ulkopuolella paranevat ja helpottuvat. Toteutus monipuolistaisi erityislapsiperheen arkea. Kaikille sopivien leikkipuistojen suunnittelulla ja rakentamisella voidaan edistää ihmisoikeuksien, lasten ja vammaisten oikeuksien sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

Esteettömät leikkipuistovälineet, esteettömät kulkuväylät leikkipuistossa ja sen lähiympäristössä sekä pysäköintipaikkojen sijoittaminen lähistölle hyödyntäisivät myös muita perheitä. Yksi vanhemmista näki hyötyjinä myös esimerkiksi pienten lasten vanhemmat, jotka tulevat puistoon vaunujen ja rattaiden kanssa.

7.2 Vaikutukset asenneympäristöön

7.2.1 Vaikutukset asenteisiin

Asenteet ovat havaittavissa olevien tapojen, tottumusten ja arvojen seurauksia. Ne vaikuttavat ihmisen käyttäytymiseen, toimintaan ja sosiaaliseen elämään henkilökohtaisella ja yhteisöllisellä tasolla. Ne voivat ilmetä esimerkiksi positiivisina tai negatiivisina mielipiteinä, uskomuksina ja käytäntöinä sekä henkilö- että yhteiskuntasuhteissa. (Stakes 2014a, 218).

Yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja vallitsevat kielteiset asenteet ja ennakkoluulot rajoittavat kaikkina ikäkausina vammaisten ihmisten täysimääräistä yhteiskunnallisten oikeuksiensa ja vapauksiensa käyttämistä sekä velvollisuuksiensa täyttämistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 3, 157–159). Esteeksi ei muodostukaan itse vamma, vaan jokapäiväisessä elämässä kohdattujen sosiaalisten, asenteellisten ja fyysisten esteiden kokonaisuus. Vammaisten lasten sosiaalinen leimaaminen ja ulkopuolelle jättäminen sekä ylisuojelevuus ovat edelleen yleisiä. (Lasten oikeuksien komitea 2006, 9:5 ja 8.)

Monimuotoisuutta arvostavien ja erilaisuutta kunnioittavien asenteiden ja arvojen vahvistamiseksi ja saavuttamiseksi tarvitaan tietoisuuden lisäämistä. Tietoisuus

lisäänny, kun vammaiset henkilöt osallistuvat yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan ja vammattomat ja vammaiset henkilöt kohtaavat toisiaan samoilla tavoilla kuin ihmiset yleensä kohtaavat. (Vilkkumaa 2012.) Asennemuutokseen ja vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen yhteiskunnallisen aseman toteutumiseen tarvitaan edelleen eri hallinnonalojen ja yhteiskunnallisten toimijoiden toimenpiteitä: muun muassa koulutusta, tiedotusta, muutoksia lainsäädäntöön sekä laaja-alaista rahoituksen ja rakenteiden kehittämistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 3-4, 169–170).

VE 0 = tilanne pysyy ennallaan

Tavanomaiset leikkipuistot eivät edistä myönteistä asennemuutosta vammaisia henkilöitä kohtaan. Asenteet pysyvät todennäköisesti ennallaan yksilöiden henkilökohtaisten mielipiteiden kohdalla ja yhteiskunnallisella tasolla. Vammattomien ja vammaisten henkilöiden kohtaaminen nykyisissä leikkipuistoissa voi jäädä vähäiseksi, sillä ainakin vaikeimmin vammaisten lasten perheet vaikuttavat käyvän leikkipuistossa harvoin.

VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva leikkipuisto

Kaikille sopivan leikkipuiston mahdollisuuksien ja vaikutusten esiintuominen ja näiden leikkipuistojen rakentaminen voi vahvistaa vammaisia hyväksyviä ajattelutapoja ja käytäntöjä sekä lisätä tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista. Liikunta on luonteva tapa erilaisten lasten ja erilaisuuden kohtaamiselle, sillä liikunnassa esimerkiksi yhteisen kielen puuttuminen ei ilmene suurena esteenä (Mertaniemi & Miettinen 1998, Neitola & Neitolan 2015, 59–60 mukaan). Yhteisen toiminnan ja kokemusten vaikutuksia yksi haastateltavista vanhemmista ennakoii näin: ”Uskoisin, että puisto toisi mukanaan positiivisia asioita erityislapsia kohtaan. Tämä on hyvä mahdollisuus tuoda enemmän esiin piilosta sitä, että tässä maailmassa on erilaisia ihmisiä ja lapsia, ja että erityislapsetkin leikkivät. Se olisi kasvattava kokemus toisille lapsille ja mahdollisuus oppia suvaitsevaisuutta.”

7.3 Yhteenveto ennakoiduista lapsivaikutuksista

Tässä lapsivaikutusten ennakoarvioinnissa tunnistettiin kaikille sopivan liikunnallisen leikkipuiston ennakoituja hyötyjä ja/tai haittoja lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta. Vaihtoehtoiset ehdotukset (VE) olivat VE 0 = tilanne pysyy ennallaan, leikkipuistoa ei rakenneta ja VE 1 = rakennetaan kaikille sopiva liikuntaa tukeva leikkipuisto. Ennakoarvioinnissa tunnistettiin välittöminä lapsivaikutuksina liikkumiseen, leikkimiseen, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin sekä yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään liittyviä vaikutuksia. Lisäksi välillisinä vaikutuksina tunnistettiin ympäristön asenteisiin liittyviä vaikutuksia. Kuvauksena ja yhteenvetona lasten toivomista vaikutuksista on 3. luokan oppilaan suunnittelema kokonaisuus liikuntaa tukevasta ja kaikille sopivasta leikkipuistosta (kuva 11). Yhteenvetotaulukkoon (taulukko 2) on kiteytetty lasten, vanhempien ja asiantuntijoiden näkemysten sekä teorian pohjalta tunnistetut ennakoitavat lapsivaikutukset suhteessa vaihtoehtoisiin ehdotuksiin.

Kuva 11. Liikuntaa tukeva ja kaikille sopiva leikkipuisto.

Taulukko 2. Yhteenvedotaulukko ennakoituista lapsivaikutuksista.

Kohde	Vaikutus kohteelle	VE 0 (tilanne pysyy ennallaan)	VE 1 (rakennetaan liikuntaa tukeva ja kaikille sopiva leikkipuisto)
Lapset	Leikkiminen ja liikkuminen	Tukee riittävän toimintakyvyn omaavien lasten liikkumista, liikkumisen lisäämistä ja liikunnan terveysvaikutuksia sekä yksin, rinnakkain ja yhdessä toisten kanssa toteutettavia liikunta- ja kuvitteellisia leikkejä. Osa kaipaa enemmän mahdollisuuksia. Osalla toimintarajoitteita omaavista lapsista mahdollisuudet ovat puutteelliset tai olemattomat.	Tukee erityisesti toimintarajoitteita omaavien lasten liikkumista, liikkumisen ja sen terveysvaikutusten lisääntymistä ja kuntoutuksen tehostumista. Tukee liikunta- ja kuvitteellisia leikkejä yksin, rinnakkain ja yhdessä toisten kanssa. Voi edistää omatoimisuutta ja itsenäistä suoriutumista.
	Oppiminen	Edesauttaa monipuolisesti liikkumaan ja leikkimään pystyvien lasten oppimista kehollisten, tunne-elämän ja tiedollisten kokemusten ja toimintojen kautta. Osalle toimintarajoitteita omaavista lapsista oppimistilaisuuksia tulee vähän/ei tule.	Edesauttaa erityisesti toimintarajoitteita omaavien lasten oppimista kehollisten, tunne-elämän ja tiedollisten kokemusten ja toimintojen kautta.
	Vuorovaikutus ja ihmissuhteet, yhteisöllinen ja sosiaalinen elämä	Edistää riittävän toimintakyvyn omaavien lasten vuorovaikutusta, ystävyys- ja perhesuhteita, sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia, virkistäytymistä ja vapaa-ajan viettämistä. Osalla toimintarajoitteita omaavista lapsista mahdollisuudet ovat puutteelliset.	Edistää kyvyistä riippumattomia ja tasavertaisia, lasten ja vammaisten oikeuksia. Vahvistaa etenkin toimintarajoitteita omaavien lasten sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään, virkistäytymiseen ja vapaa-ajan viettämiseen.
Perhe	Leikkiminen ja liikkuminen	Tukee riittävän toimintakyvyn omaavien perheenjäsenten leikkimistä ja liikkumista. Vanhemmat voivat edistää lapsensa liikkumista ja liikunnan terveysvaikutuksia. Osa vanhemmista kaipaa lisää mahdollisuuksia lapsille ja itselleen.	Tukee erityisesti toimintarajoitteita omaavien lasten vanhempien ja muiden perheenjäsenten monipuolista leikkimistä ja liikkumista yhdessä. Vanhemmat voivat vahvistaa lapsensa liikkumista ja liikunnan terveysvaikutuksia. Lisää perheenjäsenten omaa liikkumista ja liikunnan terveysvaikutuksia.

(jatkuu)

Taulukko 2 (jatkuu)

Kohde	Vaikutus kohteelle	VE 0 (tilanne pysyy ennallaan)	VE 1 (rakennetaan liikuntaa tukeva ja kaikille sopiva leikkipuisto)
Perhe	Oppiminen	Edesauttaa riittävän toimintakyvyn omaavien perheenjäsenten oppimista kehollisten, tunne-elämän ja tiedollisten kokemusten ja toimintojen kautta.	Edesauttaa erityisesti toimintarajoitteita omaavien lasten ja heidän perheenjäsentensä yhteistä oppimista kehollisten, tunne-elämän ja tiedollisten kokemusten ja toimintojen kautta.
	Vuorovaikutus ja ihmissuhteet sekä yhteisöllinen ja sosiaalinen elämä	Edistää riittävän toimintakyvyn omaavien perheenjäsenten vuorovaikutusta, perhe- ja ystävyys-suhteita, vertaistuen saamista sekä yhteisöllistä virkistäytymistä ja vapaa-ajan viettämistä. Rajoittavana tekijänä voi olla lapsen jatkuva avustamisen tarve.	Edistää lasten ja vammaisten oikeuksia sekä etenkin pikkulapsi- ja erityislapsiperheiden vuorovaikutusta, perhe- ja ihmissuhteita, virkistäytymistä ja vapaa-ajan viettämistä sekä vertaistuen saamista.
Asenneympäristö	Henkilökohtaiset ja yhteiskunnalliset asenteet	Asenteet pysyvät ennallaan, kielteiset asenteet rajoittavat vammaisten lasten ja perheenjäsenten täysimääräistä ja yhdenvertaista osallistumista sekä oikeuksien toteutumista.	Lisää tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista. Edesauttaa vammaisia hyväksyvien ajattelutapojen ja käytäntöjen vakiintumista.

Vaikutukset leikkimiseen ja liikkumiseen

Nykyiset leikkipuistot tukevat tavanomaisen tai lähes tavanomaisen toimintakyvyn omaavien lasten mahdollisuuksia leikkimiseen ja liikkumiseen. Leikkipuistossa liikkumisen ja leikkipuistovälineillä toimimisen kautta nämä lapset osallistuvat liikuntaleikkeihin ja kuvitteellisiin yksin-, rinnakkain- ja yhteisleikkeihin toisten lasten sekä vanhempiensa kanssa. Aikuisten ohjauksen ja kannustuksen tukena leikkipuistot lisäävät näiden lasten liikkumista ja vahvistavat liikunnan terveysvaikutuksia: tuki-, liikunta-, hengitys- ja verenkiertoelimistön, motoristen taitojen ja kestävyyskunnan kehittymistä, hallinnan tunteen ja mielihyvän kokemista sekä liikunnallisen elämäntavan omaksumista. Lasten vanhemmat voivat halutessaan liikkua yhdessä lapsensa kanssa, ja osassa leikkipuistoista vahvistetaan

myös aikuisten liikkumista heille kohdennetuilla välineillä. Tosin osa näistä lapsista ja heidän vanhemmistaan kaipaa leikkipuistoon lisää virikkeitä kuvitteelliseen leikkiin sekä uudenlaisia mahdollisuuksia haasteellisempaan toimintaan. Jos lapsi tai vanhempi kokee leikkipuiston pitkästyttävänä paikkana, liikkuminen ja fyysinen aktiivisuus ovat oletettavasti vähäistä.

Nykytilanteessa vammaisten lasten mahdollisuudet leikkiin ja liikuntaan vaihtelevat paljon. Osa vammaisista lapsista pystyy leikkimään ja liikkumaan leikkipuistossa haluamallaan tavalla itsenäisesti tai aikuisen tuella. Osa heistä ei pysty leikkimään ja liikkumaan leikkipuistossa lainkaan tai pystyy siihen rajoitetusti aikuisen jatkuvalla avustuksella. Useimmiten leikkimiseen ja liikuntaan osallistumisen esteinä ovat esteettömyyden puute pintamateriaaleissa sekä leikkivälineiden sopimattomuus, kuten ahtaus ja vaikeaselkoisuus sekä tuennan, käsijohteiden, juoksuesteaitojen ja värikontrastien puuttuminen.

Leikkipuistot, joissa on huomioitu erilaiset ja eri-ikäiset leikkipuistossa kävijät, edistävät kaikkien, ja etenkin vammaisten lasten aktiivista liikuntaa ja vuorovaikutteista mielikuvitus-, rooli- ja liikuntaleikkien leikkimistä yhdessä toisten lasten ja vanhempien kanssa. Saavutettava, esteetön ja monipuolinen leikkipuisto tukee heille erityisen tärkeitä liikunnan terveys- ja hyvinvointivaikutuksia sekä tehostaa kuntoutusta. Vammaisten lasten mahdollisuudet ulkoleikkeihin ja -liikuntaan osallistumiseen ja niistä nauttimiseen yhdessä toisten kanssa lisääntyvät esimerkiksi monipuolisilla ja vaihtoehtoisilla tavoilla käytettävillä välineillä, käsien ja käsivarsien käyttöä aktivoivilla välineillä sekä esteettömillä liikunta-, liike- ja aistikokemuksia mahdollistavilla välineillä. Kaikille sopivassa leikkipuistossa itsenäisen liikkumisen ja leikkimisen onnistumisella voi olla heille voimaannuttavia, arkielämän omatoimisuutta ja itsenäistä selviytymistä edistäviä vaikutuksia.

Vaikutukset oppimiseen

Monipuolisesti liikkumaan ja leikkimään pystyvä lapsi voi saada tavanomaisissa leikkipuistoissa paljon aistimuksia eri aistien välityksellä sekä kehostaan että sen ulkopuolelta. Hän saa hyvää perustaa tiedollisille toiminnoilleen ja oppimiselleen.

Hän saa tilaisuuksia omaan kehoonsa ja sen liikuttamiseen tutustumiseen sekä tärkeisiin tunnekokemuksiin, kuten onnistumisten ja pettymysten sekä jännityksen ja rauhan kokemiseen. Hänelle ympäristön tutkimismahdollisuudet yksin ja yhdessä muiden kanssa ovat hyvät. Ne lapset, joiden toimintamahdollisuudet tavallisessa leikkipuistossa ovat heikot, jäävät ilman tai saavat vain vähän vahvistusta aistien käyttämiselle, ärsykkeiden ja tunteiden kokemiselle sekä oppimistilaisuuksille, mikä voi lisätä arkielämässä tarvittavien taitojen omaksumisen vaikeuksia.

Kaikkien lasten oppimisen lähtökohdat vahvistuvat kaikille sopivassa, tarkoituksellisiin aistitoimintoihin sekä monipuolisesti liikkumiseen, leikkimiseen ja tiedollisiin toimintoihin virittävässä leikkipuistoympäristössä. Moniaistisuuden, aistitoimintojen yhdentymisen sekä peliteknologian mahdollisuuksien huomioimisella voidaan vahvistaa erilaisiin tarpeisiin vastaavan ja sopivalla tavalla haastavan oppimisympäristön luomista. Tuolloin lapset voivat käyttää ja kehittää esimerkiksi muistiaan, tarkkaavaisuuttaan sekä tiedonkäsittely- ja ongelmanratkaisutaitojaan ympäristön haasteiden selvittämisen kautta. Luonnonmukaisella ympäristöllä ja luonnon materiaalien hyödyntämisellä tuetaan edellä mainittuja oppimiskokemuksia ja rikastutetaan lasten leikkiä, sekä tarjotaan koko perheelle mahdollisuuksia virkistymiseen, rauhoittumiseen ja esteettisiin kokemuksiin.

Vaikutukset vuorovaikutukseen, ihmissuhteisiin sekä yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään

Ne lapsiperheet, joiden lasten liikkuminen ja leikkitoiminta toisten kanssa onnistuvat, pystyvät hyödyntämään perinteistä leikkipuistoa virkistäytymiseen, vapaaajan viettämiseen sekä kohtauspaikkana toisten lasten sekä tuttujen ja vieraiden ihmisten kesken. Lapsilla on mahdollisuuksia vuorovaikutustaitojen harjoitteluun sekä sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin kartuttamiseen; ystävyysuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen, hyväksynnän kokemiseen ja empatiakyvyn vahvistamiseen. Näiden lasten vanhemmat tapaavat toisiaan ja saavat vertaistukea toisiltaan. Heikomman toimintakyvyn omaavien vammaisten lasten ja

heidän perheidensä yhdenvertainen oikeus osallisuuteen ja aktiiviseen osallistumiseen lapsille sopivissa leikki- ja toimintaympäristöissä sekä luonnossa ei toteudu tai toteutuu muihin verrattuna heikommin esteettömyyden puuttumisen vuoksi. Nopeasti muuttuvissa tilanteissa näiden lasten mahdollisuudet osallistua sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin toisten lasten kanssa ovat vähäisemmät. Ympäristön esteistä aiheutuva lapsen jatkuvan avustamisen tarve rajoittaa vanhempien mahdollisuuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen ja vertaistuen saamiseen.

Kaikkien tarpeet huomioiva leikkipuisto luo tilaisuuksia kaikkien lasten ja perheiden, mutta etenkin pikkulapsiperheiden sekä vammaisten lasten ja heidän perheidensä virkistäytymiseen, vapaa-ajan viettämiseen ja sosiaaliseen elämään kodin ulkopuolella. Toteutus tukee vuorovaikutusta ja yhdessäoloa; ihmissuhteiden luomista ja ylläpitämistä perhesuhteista alkaen. Se edistää kyvyistä riippumatonta, kaikkien tasavertaista osallistumista leikkipuistotoimintoihin sekä yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään. Siten toteutus vahvistaa lasten ja vammaisten oikeuksien sekä yhdenvertaisuuden toteutumista. Se monipuolistaa erityislapsiperheen arkea ja vahvistaa perheenjäsenten vertaistuen saamisen mahdollisuuksia. Toteutuksessa voitaisiin myös huomioida erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden erityistarpeet sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden säätelyn suhteen.

Vaikutukset asenteisiin

Nykytilanteessa rakenteelliset esteet sekä yhteiskunnan ja yksilöiden kielteiset asenteet voivat rajoittaa vammaisten ihmisten täysimääräistä ja yhdenvertaista osallistumista. Asenteiden muuttamiseksi tarvittavaa tietoisuuden lisäämistä voidaan edistää esimerkiksi tiedottamalla kaikille sopivien ympäristöjen vaikutuksista, vahvistamalla vammaisten henkilöiden osallistumista yhteisöissään ja lisäämällä vammattomien ja vammaisten henkilöiden arkisia kohtaamisia. Kaikille sopivien leikkipuistojen rakentamisella voidaan tukea vammaisia kunnioittavien ja hyväksyvien ajattelutapojen ja käytäntöjen vakiintumista ja lisätä tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla.

8 POHDINTA

8.1 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

Ennakoarvioinnissa kuvattiin, tunnistettiin ja raportoitiin suunnitelmallisesti ja tavoitteiden mukaisesti kaikille soveltuvan liikunnallisen leikkipuiston ennakoituja vaikutuksia lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja terveyteen. Vaikutusten ennakoarviointiin osallistuneiden lasten, vanhempien ja asiantuntijoiden näkemykset mahdollisista vaikutuksista olivat yhdensuuntaisia saatavilla olevan teorian kanssa. Tunnistetut lapsivaikutukset olivat lasten ja heidän perheidensä toimintakykyä, terveyttä ja hyvinvointia edistäviä.

Vammattomia ja vammaisia lapsia sekä heidän perheitään osallistettiin ennakoarviointiin tavoitteiden mukaisesti. Lasten ja vanhempien leikkipuistoon liittyviä toiveita ja kuvallisia tuotoksia dokumentoitiin ja välitettiin Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017- hankkeelle. Lasten ja vanhempien käsitykset lapsiin ja perheisiin kohdistuvista vaikutuksista huomioitiin ennakoarvioinnin tuloksissa. Lasten ja vanhempien näkemysten mukaan leikkipuistoissa on kehitettävää. He toivoivat, että leikkipuisto tehtäisiin kaikkia ajatellen. Parhaimmillaan leikkipuisto olisi yhtä aikaa turvallinen, jännittävä, vauhdikas, hauska, värikäs, esteettinen, yhteisöllinen, mielikuvituksellinen sekä sopivia ajattelun ja fyysisen aktiivisuuden haasteita sisältävä paikka. Se tarjoaisi monipuolisia mahdollisuuksia sosiaaliseen yhdessäoloon, yhteisiin leikkeihin, elämyksiin, tunteisiin, aistimuksiin, oppimis- ja luontokokemuksiin. Se vahvistaisi toimintakyvyn rajoitteista riippumaton yhdenvertaista osallisuutta, oikeuksien toteutumista ja suvaitsevaisuutta ICF-ajattelumallin ja Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen linjausten mukaisesti. Lasten ja vanhempien ajatuksia ja ideoita huomioimalla leikkipuistoja voitaisiin päivittää nykyajan lasten ja perheiden tarpeita vastaaviksi.

8.2 Prosessin arviointi

Arviointiprosessia tarkasteltaessa arvioidaan toteutuksen sisällöllistä ja prosessuaalista laatua sekä prosessin vaikutusta ja vaikuttavuutta. Millainen prosessi oli ja mitä siitä seurasi? Sisällön ja prosessin laatua tarkasteltaessa selvitetään ja jäsennetään muun muassa sitä, miten kattavasti vaikutuksia on tunnistettu ja käsitelty, miten tarkoituksenmukaisesti ja läpinäkyvästi prosessin aikana on menetelty, miten monialaisuus ja osallistuminen ovat toteutuneet. Sisällöllisellä ja prosessuaalisella laadulla luodaan edellytyksiä arviointiprosessin vaikutuksille ja vaikuttavuudelle. Niitä selvittäessä pohditaan muun muassa sitä, miten vaikutusten arviointi vaikutti asian valmisteluun ja päätöksentekoon, mitä merkitystä vaikutusten arvioinnilla oli ja mitä sen aikana opittiin. (Nelimarkka & Kauppinen 2007, 31–34.)

8.2.1 Laadun arviointi

Lapsivaikutusten ennakoarviointia ei voitu toteuttaa sisällöllisesti ja prosessin vaiheiden osalta menetelmän tavanomaisilla tavoilla. Ennakoarviointi toteutettiin kokonaisuudessaan Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017- hankkeen ollessa ideaalisen ja innovatiivisen ajattelun ja suunnittelun vaiheessa eikä hankkeeseen liittynyt konkreettista päätöksentekoa tai leikkipuiston rakentamista. Opinnäytetyön ajallisista resursseista johtuen ennakoarviointiprosessi päättyi ennen kuin oli käytettävissä tai esiteltävissä lapsille, aikuisille ja asiantuntijoille hankkeessa tuotettavaa kaikille sopivan leikkipuiston rakentamiseen liittyvää ohjeistusta, suunnitelmia tai leikkipuistorakentamista havainnollistavia konkreettisia esimerkkejä. LAVA:ssa ei voitu hyödyntää fyysiseen ympäristöön ja alueeseen, asukkaisiin tai leikkipuiston rakennuttajaan liittyviä näkökulmia tai vaihtoehtoja: sijaintiin, aineellisiin varusteisiin, resursseihin ja kustannuksiin liittyviä tekijöitä tai alueen erilaisten asukkaiden esiin tuomia näkemyksiä.

Laadun ja luotettavuuden varmistamiseksi prosessin aikana noudatettiin mahdollisuuksien mukaan Stakesin mallin vaiheita. Opinnäytetyön tekijän kokemattomuus ennakoarvioinnin tekemisessä tunnistettiin ennakoarviointiin liittyvänä riskinä. Tämän puutteen vuoksi jokaisessa prosessin vaiheessa, etenkin eri toimenpiteisiin liittyvissä valinta- ja päätöstilanteissa, saatiin ohjausta hankkeen LAVA-arviointia ohjaavalta asiantuntijalta ja saatuja ohjeita noudatettiin. Prosessin aikana pyrittiin huomioimaan avoimuus siten, että toteutuksesta tiedotettiin eri vaiheissa hankkeen projektipäällikköä ja työryhmän muita jäseniä.

LAVA:n sisällöllisen laadun varmistamiseksi toteutuksessa huomioitiin mahdollisimman kattavasti Stakesin mallin mukaiset lapsiin kohdistuvat välittömät ja välilliset vaikutukset. Liikuntaa tukevan ja kaikille sopivan leikkipuiston tarkastelussa pyrittiin tietoisesti Stakesin mallin mukaan (Taskinen 2006, 16–18) paneutumaan suoriin yhtymäkohtiin lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin, terveyteen, ihmissuhteisiin, tasa-arvoon, arjen sujuvuuteen ja osallistamiseen liittyen. Lisäksi pyrittiin tietoisesti huomioimaan perheen tai lähiyhteisön kautta lasten elämään epäsuorasti liittyviä tekijöitä. Laadun varmistamiseksi vaikutusten tunnistamisessa hyödynnettiin Nelimarkan ja Kauppisen (2007, 29) kuvauksen mukaisesti vaikutusten tunnistamisen kolmiosaista tarkentuvaa prosessia. Tietoa todennäköisistä vaikutuksista kerättiin kysymällä kokemuksia ja mielipiteitä ennakoituista vaikutuksista suoraan terveiltä ja vammaisilta lapsilta ja heidän vanhemmiltaan sekä keräämällä monialaista teoriatietoa. Teoriatietoa kerätessä pyrittiin käyttämään monitieteisesti lasten hyvinvointiin ja liikuntaan, niitä edistäviin ympäristöihin ja esteettömiin leikkipuistoihin liittyviä kansainvälisiä tutkimusartikkeleita ja -koosteita sekä muita ajankohtaisia ja luotettavia lähteitä. Ennen lopullisten vaikutusteemojen valintaa kaksi asiantuntijaa kommentoi alustavia tuloksia ja vammaisen lapsen vanhempi tarkisti vaikutusteemat ja niiden sisällön.

Luotettavuuden varmistamiseksi pyrittiin käyttämään monipuolisia laadullisia menetelmiä sekä ennakoitujen lapsivaikutusten tunnistamisessa että lasten ja vanhempien leikkipuistosuunnitteluun osallistamisessa. Opinnäytetyön tekijällä oli

ammattillisen kokemuksensa pohjalta vankka kokemus lasten kanssa luontevassa ja vastavuoroisessa yhteistyössä toimimisesta ja valittuun teemaan liittyvien haastattelujen toteuttamisesta lasten vanhempien kanssa. Ennakoarvioinnin luotettavuutta voi kuitenkin heikentää se, että opinnäytetyön tekijällä ei ollut aiempaa kokemusta eikä laajaa koulutusta tutkimuksellisten teemahaastattelujen tekemisestä, suunnittelutoiminnan ohjaamisesta eikä laadullisen aineiston teoriaohjaavasta analysoinnista. Laadullinen aineisto olisi saattanut muodostua erilaiseksi kokeneen teemahaastattelijan ja suunnittelupajatoiminnan vetäjän toimesta kerättyinä. Opinnäytetyön tekijä teki aineiston analyysin yksin pyrkien aineiston teoriaohjaavassa analysoinnissa puolueettomaan ja rehelliseen käsitteelyyn ja tulkintaan. Mutta on mahdollista, että eri tekijän toimesta ja erilaisen viitekehyksen pohjalta aineistoa olisi voitu tulkita ja painottaa myös toisin. Prosessin läpinäkyvyyden sekä tehtyjen toimenpiteiden ja ratkaisujen oikeellisuuden arvioinnin helpottamiseksi prosessin eri vaiheet ja eteneminen on avattu prosessikuvausten yhteydessä.

Ennakoarviointiin osallistui eri tavoilla yhteensä 67 lasta, mitä voidaan pitää hyvänä osallistujamääränä. He olivat iältään 4–12-vuotiaita, eli siinä iässä, jolloin leikkipuistossa käyminen kuuluu elämänpiiriin. Lapset olivat innostuneita ja tuotteliaita, ryhmätyöskentelyn ja -keskusteluiden sekä yksilötyöskentelyn ja -keskusteluiden pohjalta hanke sai neljä sivua lasten dokumentoituja ideoita sekä 51 erilaista valokuvaa tuotoksista, joista 25 myös alkuperäisinä piirustuksina. Luonnollisesti leikkipuiston suunnittelua tapahtui erilaisilla intensiteeteillä, sekä pinnallisemmin että syvällisesti. Syvällisempään tiedon tuotantoon leikkipuiston suunnittelun tueksi sekä mahdollisesti myös ennakoitujen vaikutusten kohdalla olisi voitu päästä, jos esimerkiksi suunnittelupajoja olisi voitu toteuttaa prosessinomaisesti useampia tapaamisia sisältäen. Pitkäkestoisempi työskentely olisi myös voinut edistää voimaantumisen tukemista, omien osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tiedostamista ja löytämistä, mikä on IVA-prosessin laadun lisäksi vaikuttavuuteen liittyvä tavoite (Nelimarkka & Kauppinen 2007, 37). Erään lapsen toteamukseen: ”Jee, lapsillekin annetaan jotain arvoa”, sisältyvä kokemus heijastaa kuitenkin sitä, mikä on tärkeää lapsivaikutusten arvioinnissa.

Vanhempien osallistamisessa ei onnistuttu yhtä hyvin, sillä kynnyks osallistua leikkipuistokierrokseen ja teemahaastatteluihin osoittautui perheille korkeaksi. Vanhempia tavoitettiin vain neljä, ja heistä teemahaastatteluun osallistui kaksi vanhempaa, mikä on määrällisesti vähän. Alusta alkaen oli selvää, että suurta haastateltavien määrää ei tavoitella. Pääsääntöisesti laadullisilla menetelmillä tehdyissä opinnäytetyissä aineiston koko on pieni (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85), mutta tavoitteeksi asetetusta viidestä toteutetusta haastattelusta jäätettiin siis selvästi. Teemahaastattelujen aineistonkeruu- ja analysointitapa on paljon aikaa vievä ja tulosten laaja yleistettävyyttä edellyttäisi kylläntymistä eli aineiston itseään toistamista ja kaiken olennaisen uuden tiedon saamista (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74–75, 87). Tämän vuoksi arvioinnissa ei pyritty tulosten laajaan yleistettävyyteen. Olisi ollut toivottavaa, että vanhempia olisi tavoitettu enemmän. Esimerkiksi vanhempia, joiden lapsella on aisteihin liittyvä toimintakyvyn rajoite. Perheille osoitettua kutsua osallistua leikkipuiston suunnitteluprosessiin jaettiin sähköisesti eri potilasyhdistysten kautta ja paperiversio kutsusta oli esillä ja saatavilla neljässä julkisessa sairauden hoidon ja kuntoutuksen toimipisteessä, joten oletettavasti kutsu tavoitti useita perheitä. Se, että perheitä ei osallistunut ennakoarviointiin enemmän, saattaa selittyä esimerkiksi lapsiperheiden ajan puutteella ja erityislapsiperheiden arjen kuormittavuudella. Merkitystä voi myös olla sillä, että hankkeessa ei ollut kyse toteutumassa olevan leikkipuiston suunnittelusta ja että kyse oli opiskelijan toteuttamaan opinnäytetyöhön osallistumisesta. Mahdollisesti vanhempia olisi voitu saada mukaan enemmän, jos osallistuminen olisi onnistunut vaivattomammin ja vähemmän aikaa vievästi, kuten sähköisen kyselyn tai sosiaalisen median kautta.

Osallisuuden laatua syvällisemmin tarkasteltaessa on todettava, että Shierin (2001, 110–114) osallisuuden viiden tason mallin mukaan arvioituna tässä LAVA-arvioinnissa lasten osallisuus toteutui vain alimmalla kahdella osallisuuden tasolla. Lapsia kuunneltiin ja kannustettiin ilmaisemaan ajatuksiaan. Jatkossa, jos hankkeessa halutaan toteuttaa lasten osallisuutta myös ylemmillä tasoilla, voidaan lasten ideoita ja ajatuksia - sekä tietenkin myös vanhempien tuottamia näkemyksiä - työstää ja hyödyntää suunnittelutyön edetessä opasta sekä leikkipuist-

tomallinnuksia laadittaessa. Lasten ja vanhempien ideoiden ja näkemysten hyödyntäminen konkreettisella tasolla on oleellista, jotta voidaan puhua vammattomien ja vammaisten lasten sekä heidän vanhempiensa osallistamisesta hankkeessa. Jos lapset osallistuvat tutkimukselliseen toimintaan kertomalla ajatuksiinsa ja näkemyksiään, on aikuisten eettinen velvollisuus myös päästää lapsen ääni esille ja ottaa se tavalla tai toisella myös julkisesti huomioon (Karlsson 2012, 35, 47–48). Koska hankkeessa ei toteuteta varsinaista leikkipuiston rakentamista, ei Shierin (2001, 110–114) osallisuuden ylimmille tasoille eli lasten päätöksentekoprosessiin osallistumiselle sekä lapsille vallan ja vastuun jakamiselle ole hankkeessa mahdollisuuksia.

8.2.2 Eettisyyden arviointi

Ennakoarvioinnin prosessin eri vaiheissa huomioitiin hyvät tutkimuseettiset käytännöt. Opinnäytetyö toteutettiin ennakolta laaditun suunnitelman mukaan. Sen toteuttamista varten hankittiin tarvittavat kirjalliset ja suulliset tutkimusluvut. Mukana oleville henkilöille kerrottiin avoimesti ja rehellisesti ennakoarvioinnin tarkoitus ja tavoitteet, ja heiltä kysyttiin suullinen suostumus vapaaehtoiseen osallistumiseen. Mukana olleiden henkilöiden anonymiteetin suojauksen vuoksi raportissa ei tuoda esille lasten päivähoito-, iltapäiväkerho- ja koulutietoja tai tarkempia kuvauksia toimintakyvyn rajoitteista. Lasten ja vanhempien äänitetty kerrota ja haastattelut sekä niistä laaditut dokumentit säilytettiin vastuullisen tutkimustavan mukaisesti ja tuhottiin opinnäytetyön valmistuttua. Lasten tuotokset ja niistä laaditut dokumentit luovutettiin sovitusti hankkeelle.

8.2.3 Vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi

Kriittisesti ennakoarvioinnin vaikutusta ja vaikuttavuutta tarkasteltaessa voidaan kyseenalaistaa se, onko jo perustaltaan vahvasti lapsiystävällisen sekä lasten ja vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävän hankkeen kohdalla tarkoituksenmukaista yrittää toteuttaa tavanomaista lapsivaikutusten ennakoarviointia. Hankkeen innovatiivisen suunnitteluvaiheen sekä LAVA:n toteuttamisajankohdan

muodostamasta lähtökohdasta käsin ei ollut mahdollista kartoittaa esimerkiksi realististen ja tasavertaisten vaihtoehtojen paremmuutta tai hyvyyttä puolueettomasti. On myös huomioitava se tosiasia, että ennakoarvioinnin aikana selvitetty mahdolliset vaikutukset olisi voitu saada selville tehokkaasti myös esimerkiksi kirjallisuuskatsauksen avulla, sillä uusia tai teoritiedosta poikkeavia näkökulmia ei tullut esille. Lapsivaikutusten ennakoarviointi on tarpeellinen esimerkiksi valtion ja kuntien talouteen ja palveluihin sekä ympäristön rakentamiseen liittyvässä poliittisessa päätöksenteossa ja suunnittelussa (Alila 2011, 34–35). Mutta suunnitelmassa, joka perustuu lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä lasten liikkumisen lisäämiseen esteettömän toimintaympäristön luomisen kautta, ei lähtökohtaisesti voi olla odotettavissa vaikutuksia tai vaikutusketjuja, jotka voisivat paljastua lapsille uhkaaviksi tai haitallisiksi.

LAVA-arvioinnin toteuttamisella olisi ollut enemmän vaikutusta ja vaikuttavuutta, jos se olisi toteutettu konkreettisesti toteutuvan leikkipuistosuunnittelun yhteydessä. Tuolloin olisi voitu selvittää myös asuinalueella asuvien perheiden näkemyksiä ja eri alojen asiantuntijoiden käsityksiä laajasti esimerkiksi eri toimi- ja palvelualueilta sekä turvallisuuteen ja kustannuksiin liittyvissä asioissa.

Tämän lapsivaikutusten ennakoarvioinnin merkityksenä voidaan nähdä monitahoinen tiedon hankinta, vammattomien ja vammaisten lasten sekä heidän perheidensä osallistaminen leikkipuiston suunnitteluun sekä lasten ja vammaisten oikeuksien esiin tuominen. Ennakoarvioinnin toimeksiantaja, julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla toimivat aloitteentekijät, esitysten valmistelijat, päätöksentekijät sekä leikkipuiston suunnittelijat ja rakennuttajat voivat hyödyntää opinnäytetyötä. Siihen on koottu lasten hyvinvointiin ja liikuntaan sekä niitä edistäviin ympäristöihin, esteettömiin leikkipuistoihin ja tasavertaiseen osallistumiseen liittyvää eri tieteenalojen teoritietoa. Opinnäytetyössä tuodaan esille aiheeseen liittyen lasten ja vammaisten oma näkökulma ja heidän oikeutensa. Jotta toimeksiantaja saisi lapsivaikutusten ennakoarvioinnista kaiken sen hyödyn, mitä menetelmän kautta voi olla saatavilla, olisi LAVA-arviointia hyvä jatkaa esimerkiksi keräämällä lapsilta ja vanhemmilta palautetta sähköisen oppaan tai leikkipuistomallinnusten keskeneräisistä versioista.

LÄHTEET

Aalto-Kallio, M; Saikkonen, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2009. Arvioinnin kartalla. Matka teoriasta käytäntöön. Pori: Terveyden edistämisen keskus.

Aalto-yliopisto 2015a. Maankäyttötieteiden laitos. Metodikortisto. Suunnittelupajat. Viitattu 24.4.2016 http://maa.aalto.fi/fi/midcom-serveattachmentguid-1e4d22e76213dbcd22e11e4b09297c99b4ec9a5c9a5/17_suunnittelutyopaja.pdf

Aalto-yliopisto 2015b. Maankäyttötieteiden laitos. Metodikortisto. Tarrakartta. Viitattu 1.5.2016 http://maa.aalto.fi/fi/midcom-serveattachmentguid-1e4c41303d48972c41311e4a9f76d5ade012ed92ed9/7_tarrakartta.pdf

Alila, K. 2011. Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:7. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavissa myös http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/lapsivaikutusten_arviointi.pdf

American Academy of Pediatrics 2009. The Built Environment: Designing Communities to Promote Physical Activity in Children. Pediatrics Volume 123, Number 6, June 2009, 1591–1598.

Barnett, L.; van Beurden, E.; Morgan, P.J.; Brooks, L.O. & Beard, J.R. 2008. Does Childhood Motor Skill Proficiency Predict Adolescent Fitness? Medicine & Science in Sports & Exercise, 40: 12, 2137–2144.

Burdette, H. L., Whitaker, R. C. 2005. Resurrecting Free Play in Young Children. Looking Beyond Fitness and Fatness to Attention, Affiliation, and Affect. Arch Pediatr Adolesc Med. 159, 46–50.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelvalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–44.

Heinämäki, L. & Kauppinen, T. 2010. Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä. Työväline kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 19.9.2015 http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut

Fogelholm, M. 2011. Lapset ja nuoret. Teoksessa Fogelholm, M.; Vuori, I. & Vasankari, T. (toim.) Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Duodecim, 43–56.

Heinämäki, L. & Kauppinen, T. 2010. Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä. Työväline kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.5.2015 http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut

Helenius, A. & Lummealahti, L. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. teemahaastattelun teoria ja käytäntö. helsinki: gaudeamus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Hirvensalo, M.; Liukkonen, J.; Jaakkola, T. & Sääkslahti, A. 2015. Koettu liikunnallinen pätevyys ja koetut esteet. Teoksessa Kokko, S. & Hämylä, R. (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymisen Suomessa LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2. Valtioneuvosto: Valtion liikuntaneuvosto, 39–46.

Hujala, A. 2011. Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi. nLapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:10. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavissa myös http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/erityistuki_lapsi.pdf

Invalidiliitto ry 2016. Esteettömyys. Viitattu 17.3.2016 <http://www.invalidiliitto.fi/portal/fi/esteettomyys/>

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011, Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Karlsson L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 17–63.

Kirkkohallitus 2015. Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa – Ohjeistus. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 21, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 16.3.2016 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/\\$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf)

Kiviranta, A. 2014. Enabling play – Designing accessible playground equipment for and with children. Master thesis Aalto University School of Arts, Design and Architecture, Department of design, Industrial and Strategic design. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201503061982>

Koivikko M. & Sipari, S. 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Valkeakoski: Koskiprint.

Kokkolan kaupunki 2013. Isokylän monitoimitalon lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointiraportti. Viitattu 22.5.2016 http://www.kokkola.fi/palvelut/opetus_ja_kasvatus/perusopetus/luokat_1_9_fi/isokylan_koulu/isokylan_monitoimitalo/fi_FI/lapsivaikutusten_arviointi/fi/files/89744322686821041/default/LAVA%20ISOKYL%C3%84%2020130522.pdf

Korkiala, T. 2015 Liikunnalla lisää osallisuutta. Selvitys soveltavan liikunnan ja osallisuuden edistämisen hyvistä käytännöistä. Kuntoutussäätiön työselosteita Working Papers 50/2015. Helsinki: Kuntoutussäätiö. Viitattu 22.5.2016 <http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2013/12/lavausloppuraportti.pdf>

Kovanen, P. & Uotinen, S. 2006. Oppi omiin käsiin. Liikuntavamma toiminnan haasteena. Juva: PS-kustannus.

Kurtti, T. 2015. Lapsiasiavaltuutettu: Hallituksen ja kuntien valmisteluun ryhtiliike, päätösten lapsivaikutukset arvioitava. Lapsiasiavaltuutetun tiedote 4.9.2015. Viitattu 24.3.2016 <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/tiedotteet-2015/lapsiasiavaltuutettu-hallituksen-ja-kuntien-valmisteluun-ryhtiliike-paatosten-lapsivaikutukset-arvioitava/>

Kyhälä, A.-L. 2015. Päiväkodin oppimisympäristöt ja niiden merkitys lasten fyysisen aktiivisuuden edistämässä. Teoksessa Tutkimusmatkalla varhaiskasvatuksen uusiin liikkumisen käytäntöihin. Artikkelit Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla, Helsinki: Valo ry, 117–128. Viitattu 15.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTYvMDIvMDEvMTBfNDRfMTRfNDExX0lsb0thc3ZhYUxpaWtrdWVuX2FzaWFraXJqYW5fYXJ0aWtrZ-Wxpa29vc3RIX2ZpbmFsLnBkZiJdXQ/IloKasvaaLiikkuen_asiakirjan_artikkelikooste_final.pdf

Lasten oikeuksien komitea 2006. Yleinen huomautus nro 9. Vammaisen lapsen oikeudet. Viitattu 16.3.2016 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_9.pdf

Lasten oikeuksien komitea 2013. Yleiskommentti nro 14 lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3:1 artikla). Viitattu 16.3.2016 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_17.pdf

Lasten oikeuksien komitea 2013. Yleiskommentti nro 17 lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31 artikla). Viitattu 16.3.2016 http://lappiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_17.pdf

Lasten oikeuksien sopimus 1989. Viitattu 16.10.2015 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Launiainen, H. & Sipari, S. 2011. Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä. Helsinki: Vajaaliikkeisten kunto ry.

Liikuntaa tukeva leikkipuisto kaikille 2015–2017-hanke 2013. Hankesuunnitelma.

Liikuntalaki 10.4.2015/390.

Lindqvist, G. 2001. Pikkulasten leikki. Aikuisten roolien luominen ja lasten merkitysten muodostaminen. Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikön julkaisuja. Sarja C: Varhaiskasvatus 8/2001. Kajaani: Oulun yliopisto.

Mertaniemi, M. & Miettinen, M. 1998. Suuntana hyvinvointi. Jyväskylä: LIKES.

Mickwiz, P. 2007. Etukäteisarviointi monimuotoisena ilmiönä. Hallinnon tutkimus 33:4, 49–52. Viitattu 29.10.2015 <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0359-6680/26/4/etukmick.pdf>

Moore, A. & Lynch, H. 2015. Accessibility and usability of playground environments for children under 12: A scoping review. Scandinavian Journal of Occupational Therapy. 22: 331–344.

Murphy, N.A. & Carbone, P.S. 2008. Promoting the participation of children with disabilities in sports, recreation and physical activities. Pediatrics 2, 1057–1061.

Muuronen, K. & Pollari, K. 2015. Uusi liikkumis- ja hyvinvointiohjelma varhaiskasvatuksessa – lapsen oikeuksien näkökulma. Teoksessa Tutkimusmatkalla varhaiskasvatuksen uusiin liikkumisen käytäntöihin. Artikkelit Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla, Helsinki: Valo ry, 40–51. Viitattu 15.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTYvMDIvMDEvMTBfNDRfMTRfNDEwX0lsb0thc3ZhYUxpaWtrdWVvX2FzaWFraXJqYW5fYXJ0aWtrZ-Wxpa29vc3RlX2ZpbmFslNkZiJdXQ/IloKasvaaLiikkuen asiakirjan artikkelikooste_final.pdf

Neitola, M. & Neitola R.-M. 2015. Liikuntakasvatus lapsen sosiaalista kompetenssia edistämässä. Teoksessa Tutkimusmatkalla varhaiskasvatuksen uusiin liikkumisen käytäntöihin. Artikkelit Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla, Helsinki: Valo ry, 57–65. Viitattu 15.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTYvMDIvMDEvMTBfNDRfMTRfNDEwX0lsb0thc3ZhYUxpaWtrdWVvX2FzaWFraXJqYW5fYXJ0aWtrZ-Wxpa29vc3RlX2ZpbmFslNkZiJdXQ/IloKasvaaLiikkuen asiakirjan artikkelikooste_final.pdf

Nelimarkka, K. & Kauppinen, T. 2007. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointimenetelmä (IVA). Stakesin raportteja. Helsinki: Stakes.

Nupponen, R. 2011. Liikunta ja koettu hyvinvointi. Teoksessa Fogelholm, M.; Vuori, I. & Vasankari, T. (toim.) Terveysliikunta. Helsinki: Duodecim, 43–56.

Oulun kaupunki 2013. Oulun kaupungin leikkipuistojen kehittäminen 2014–2032. Viitattu 13.3.2016 <http://www.ouka.fi/documents/64417/5a450a77-0c39-421f-be1f-3fb190a93847>

Paasio, P. 2006. Yleinen ja erityinen viitekehys arvioinnista. Hallinnon tutkimus 25:3, 92–107. Viitattu 30.10.2015 <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0359-6680/25/3/yleinenj.pdf>

Paronen, O. & Nupponen, R. 2011. Terveysten ja liikunnan edistäminen. Teoksessa Fogelholm, M.; Vuori, I. & Vasankari, T. (toim.) Terveysliikunta. Helsinki: Duodecim, 186–196.

Paton, L. & Munro, G. 2006. Children's Rights Impact Assessment. The SCCYP Model. Scotland's Commissioner for Children and Young People. Edinburgh: SCCYP.

Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas mitä, miksi, miten. Invalidiliiton julkaisu O.39.,2009. Tyyli-paino Oy. Saatavilla: http://inport2.invalidiliitto.fi/esteettomyysopas_pdf.pdf

Prellwitz, M. & Skär, L. 2007. Usability of playgrounds for children with disabilities. *Occupational Therapy International*. 14(3): 144–155.

Rintala P.; Huovinen, T. & Niemelä, S. 2012. *Soveltava liikunta*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura ry.

Ripat, J. & Becker, P. 2012. Playground Usability: What Do Playground Users Say? *Occupational Therapy International*. 19: 144–153.

Sallis, J.F.; Millstein, R.A. & Carlson, J.A. 2011, 33- 49. Community Design for Physical Activity. Teoksessa *Making healthy places. Designing and Building for Health, Well-being, and Sustainability*. Toim. Dannenberg, A.L.; Frumkin, H. & Jackson, R. Washington: Islandpress.

Sarras, S. 2015. Liikkuva lapsi leikkii. Teoksessa *Tutkimusmatkalla varhaiskasvatuksen uusiin liikkumisen käytäntöihin*. Artikkelit Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla, Helsinki: Valo ry, 133–136. Viitattu 15.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjI-wMTYvMDIvMDEvMTBfNDRfMTRfNDEExX0lsb0thc3ZhYUxpaWtrd-WVUxZ2FzaWFraXJqYW5fYXJ0aWtrZWxpa29vc3RlX2ZpbmFsLnBkZiJdXQ/IloKasvaaLiik-kuen_asiakirjan_artikkelikooste_final.pdf

Shackell, A.; Butler, N.; Doyle, P. & Ball, D. 2008. Design for play: a guide to creating successful play spaces, The Department for Children, Schools and Families (DCSF) and the Department for Culture, Media and Sport (DCMS). Viitattu 29.5.2016 <http://www.playengland.org.uk/media/70684/design-for-play.pdf>

Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with article 12.1 of the United Nations convention on the rights of the child. *Children & Society*, 15, 107–117.

Sosiaali- ja terveysministeriö; Opetusministeriö & Nuori Suomi ry 2005. *Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset*. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. *Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle*. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 28.3.2016 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112497/URN%3aNB%3afi-fe201504225692.pdf?sequence=1>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. *Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:10. Tampere: Juvenes print. Viitattu 17.3.2016 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110504/URN_ISBN_978-952-00-3412-2_korj.pdf?sequence=3

Stakes 2004. *ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus*. Jyväskylä: Gummerus.

Sudqvist, S. & Oulasvirta, L. (toim.) 2011. *Vaikutusten ennakoarvointi kunnallisessa päätöksenteossa*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Suomen UNICEF ry 2015. *Ohjeita ja näkökulmia lapsivaikutusten ennakoarvointiin kunnan päätöksenteossa*. Viitattu 15.3.2016 [file:///C:/Users/Kaisa%20Voutilainen/Downloads/Ohjeita%20lapsivaikutusten%20ennakoarvointiin%20kunnan%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksenteossa%20lokakuu2015%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Kaisa%20Voutilainen/Downloads/Ohjeita%20lapsivaikutusten%20ennakoarvointiin%20kunnan%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksenteossa%20lokakuu2015%20(2).pdf)

Syväjärvi, A. 2014. Arviointia ja arviointitutkimusta tarvitaan edelleen. *Hallinnon tutkimus* 33:2, 83-84. Viitattu 30.10.2015 <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0359-6680/33/2/arvioint.pdf>

Syväoja, H.; Kantomaa, M.; Laine, K.; Jaakkola, T.; Pyhältö K. & Tammelin, T. (toim.) 2012. Liikunta ja oppiminen. Opetushallitus, Muistiot 2012:5. Helsinki: Opetushallitus ja LIKES-tutkimuskeskus. Viitattu 29.3.2016 http://www.oph.fi/download/144729_Liikunta_ja_oppiminen_2.pdf

Sääkslahti, A. 2015a. Tutkimuskatsaus alle kouluikäisten lasten liikkumisesta kotona ja päiväkodissa. Teoksessa Tutkimusmatkalla varhaiskasvatuksen uusiin liikkumisen käytäntöihin. Artikkelit Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla. Helsinki: Valo, 76–83. Viitattu 6.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTYvMDIvMDEvMTBfNDRfMTRfNDExX0lsb0thc3ZhYUxpaWtrdWVuX2FzaWFraXJqYW5fYXJ0aWtrZWxpa29vc3RlX2ZpbmFsLnBkZiJdXQ/IloKasvaaLiikkuen_asiakirjan_artikkelikooste_final.pdf

Sääkslahti, A. 2015b. Lasten hyvinvoinnin edistäminen liikunnan avulla. Teoksessa Tutkimusmatkalla varhaiskasvatuksen uusiin liikkumisen käytäntöihin. Artikkelit Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla. Helsinki: Valo, 66–71. Viitattu 6.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTYvMDIvMDEvMTBfNDRfMTRfNDExX0lsb0thc3ZhYUxpaWtrdWVuX2FzaWFraXJqYW5fYXJ0aWtrZWxpa29vc3RlX2ZpbmFsLnBkZiJdXQ/IloKasvaaLiikkuen_asiakirjan_artikkelikooste_final.pdf

Talay, L.; Akpinar, N. & Belkayali, N. 2010. Barriers to playground use for children with disabilities: A case from Ankara Turkey. African Journal of Agricultural Research, 5:9, 848-855.

Tamm, M. & Skär, L. 2000. How I play: roles and relations in the play situations of children with restricted mobility. Scandinavian Journal of Occupational Therapy 2000, 7, 174–182.

Tanta, K.J. & Knox, S.H. 2015. Play. Teoksessa Case-Smith, J. & Clifford O'Brien, J. Occupational Therapy for Children and Adolescents. Elsevier: Mosby, 483–497.

Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Helsinki: Stakes. Saatavissa myös <http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/75271/lapsivaikutukset.pdf?sequence=1>

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos THL 2014a. ICF Taskukirja. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Lyhyt versio. Tampere: Juvenes Print.

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos THL 2014b. Terveiden edistäminen. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Esimerkkejä sovelluksista. Viitattu 24.3.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/ihmisiin-kohdistuvien-vaikutusten-arviointi-iva/esimerkkeja-iva-n-toteutustavoista/esimerkkeja-sovelluksista>

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos THL 2014c. Terveiden edistäminen. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Vaihtoehtojen kuvaaminen. Viitattu 8.8.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/ihmisiin-kohdistuvien-vaikutusten-arviointi-iva/miten-iva-toteutetaan/vaihtoehtojen-kuvaaminen>

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos THL 2015. ICF-luokitus. Viitattu 19.9.2015 <http://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokituswww.thl.fi>

Toikka, S.; 2008. Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa. Raportteja 13/2008. Jyväskylä: Keski-suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Saatavissa myös <http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2013/12/lavausloppuraportti.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

Turner, J. Newman. Bennett, K.; Fralic, J. & Skinner L. 2009. Everybody needs a break! Responses to a playground survey. Pediatric Nurse. 35: 27–34.

Turun kaupunki 2016. Vapaa-aika: Leikkipuistot. Viitattu 28.3.2016 <http://www.turku.fi/vapaa-aika/ulkoilualueet/kaupungissa/leikkipuistot>

Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry 2015. Ilo kasvaa liikkuen, Varhaiskasvatuksen uusi liikkumis- ja hyvinvointiohjelma, Ohjelma-asiakirja. Valon julkaisusarja nro 1/2015.

Viitattu 17.3.2016 http://www.sport.fi/system/resources/W1siZilsljIwMTUvMDMvMTAvMDhfMjZfMDNfNTM0XzE1MDMxMF9JbG9fa2FzdmFhX2xpaWtrd-WVuX29oamVsbWFfYXNpYWtpcmphLnBkZiJdXQ/150310%20Ilo_kasvaa_liikkuen_ohjelma-asiakirja.pdf

Valtioneuvosto 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvosto. Viitattu 15.3.2016 http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDIS-TETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82

Vasankari, T. 2014. Mitä liikumattomuus maksaa? Viitattu 17.3.2016 <http://docplayer.fi/6906967-Mita-liikumattomuus-maksaa-tommi-vasankari.html>

Viholainen, H. 2006. Suvussa esiintyvän lukemisvaikeusriskin yhteys motoriseen ja kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi kielensä päälle? Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vilkkumaa I. 2012. Kuntoutusportti: Tätäkin voisi tutkia 20.11.2012. Vammaisiin kohdistuvat asenteet ja sosiaalinen vuorovaikutus. Viitattu 28.3.2016 http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/ajan-kohtaista/tatakin_voisi_tutkia?bid=979

Vilén, M.; Vihunen, R.; Vartiainen, J.; Sire´n, T.: Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vuori, I. 2011. Liikunnan vaikutustapa. Teoksessa Fogelholm, M.; Vuori, I. & Vasankari, T. (toim.) Terveysliikunta. Helsinki: Duodecim, 12–19.

Woolley, H. 2012. Now Being Social: The Barrier of Designing Outdoor Play Spaces for Disabled Children. *Children & Society*, 27, 448–458.

World Health Organization WHO 2007. International classification of functioning, disability and health: children & youth version : ICF-CY. Geneva: WHO Press. Viitattu 18.3.2016 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43737/1/9789241547321_eng.pdf

World Health Organization WHO 2013. How to use the ICF: A practical manual for using the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Exposure draft for comment. October 2013. Geneva: WHO.

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2006. Viitattu 16.10.2015 http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf

Vanhemmille lähetetyt kysymykset

Millaisia ajatuksia ja kokemuksia perheellänne ja lapsellasi on nykyisistä leikkipuistoista? Mikä niissä on hyvää ja mikä huonoa?

Mitä mielestäsi pitäisi huomioida rakennettaessa kaikille lapsille soveltuvaa liikuntaa tukevaa leikkipuistoa? Kerro ehdotuksesi ja perheenne tarpeet hyvän lopputuloksen saamiseksi.

Mitä merkitystä kaikille lapsille soveltuvalla liikuntaa tukevalla leikkipuistolla olisi perheellenne ja lapsellenne? Miten se mielestäsi vaikuttaisi

- arkielämäänne
- lapsesi terveyteen ja hyvinvointiin
- lapsesi osallistumiseen liikuntaan ja leikkiin toisten lasten kanssa
- perheenne ihmissuhteille ja lapsenne kaverisuhteille
- oikeuksien ja tasa-arvon toteutumiseen verrattuna muihin perheisiin ja lapsiin
- yleisesti asuinalueeseen ja kaupunkiin esim. palveluihin, viihtyyteen ja vetovoimaisuuteen

Esimerkki teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä

Liikuntaa tukevan ja kaikille sopivan leikkipuiston yhteisölliseen ja sosiaaliseen elämään liittyvien vaikutusten analysointia.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Ilmaisujen luokittelu Stakesin malli	Vaikutusteema ICF/ICF-CY
<p>"Helpottaisi paljon ja antaisi enemmän mahdollisuuksia ...ja vapaa-ajan viettoon. Nyt kun ensin raahataan kaikkea mukana ja sitten siellä on jotkut pari juttua, mitä voi tehdä. Sinne menisi mielellään uudestaankin jatkossa."</p> <p>"Mahdollistaisi meille erityislasten perheille sen, että ... voisi lähteä enemmän pois kotoa ...ja olisi helpompaa lähteä pois kotoa neljän seinän sisältä tai omalta kotipihalta. Kun se on vaikeata erityislapsille ja on raskasta erityislasten vanhemmille."</p> <p>"Että hän voisi olla muitten kanssa, hän tykkää kun on porukkaa ympärillä ja tuihua."</p>	<p>Helpottaa ja antaa lisää mahdollisuuksia erityislapsille ja heidän perheilleen vapaa-ajan viettämiseen kodin ulkopuolella toisten kanssa.</p>	<p>Vaikutukset arkielämään ja sen sujuvuuteen: perhe-elämään, vapaa-aikaan, harrastuksiin, ajankäyttöön</p>	<p>Pääluokka: Yhteisöllinen ja sosiaalinen elämä</p> <p>Kuvauskohteet sisältävät esim. osallistumisen sosiaaliseen elämään ja kanssakäymiseen, virkistystai muuhun vapaa-ajan toimintaan sekä tunnustetuista oikeuksista nauttimisen</p>
<p>"Se mahdollistaisi sen, että muut näkisivät erilaisuutta, ...ja olisi tasa-arvoista."</p> <p>"Vammaisen lapsi tuntee itsensä samalla tavalla lapseksi kuin muutkin lapset ja hänellä on ihan samalla tavalla oikeus kuin muillakin, hän on lapsi ja haluaa leikkiä. Se ei ole hänen vikansa ettei hän pääse sinne."</p>	<p>Edistää erilaisuuden hyväksymistä, lasten ja vammaisten oikeuksien sekä tasa-arvon toteutumista.</p>	<p>Vaikutukset oikeuksien ja tasa-arvon toteutumiseen</p>	